

2015

SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖR RAPORU

İsmail ARAS

Araştırma Etüt Planlama Birimi

Mevlana Kalkınma Ajansı

10.12.2015

**Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca kullanılmadan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekilde ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.*

***Bu raporda yer alan değerlendirmeler uzman görüşü olup sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde T.C. Mevlana kalkınma Ajansı'nın kurumsal görüş ve yaklaşımını yansıtmamaktadır.*

1	GİRİŞ	7
2	DÜNYADA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNE BAKIŞ	8
2.1	DÜNYADA HAYVAN VARLIĞI	9
2.2	DÜNYADA ÇİĞ SÜT ÜRETİMİ	12
2.3	DÜNYADA SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ.....	13
2.3.1	PEYNİR.....	14
2.3.2	SÜT TOZU	15
2.3.3	KREMA.....	16
2.3.4	PEYNİR ALTI SUYU ÜRÜNLERİ	17
2.3.5	TEREYAĞI	20
2.3.6	YOĞURT	21
2.4	DÜNYADA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ.....	22
2.4.1	PEYNİR.....	23
2.4.2	SÜT TOZU	25
2.4.3	KREMA.....	28
2.4.4	PEYNİR ALTI SUYU	30
2.4.5	SÜTTEN ELDE EDİLEN YAĞLAR	33
2.4.6	TEREYAĞI	33
2.4.7	YOĞURT	35
2.4.8	YAYIK ALTI SÜTÜ, PIHTILAŞMIŞ SÜT VE KREMA, KEFİR	38
3	ÜLKEMİZDE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNE BAKIŞ	40
3.1	ÜLKEMİZDE HAYVAN VARLIĞI	40
3.2	ÜLKEMİZDE ÇİĞ SÜT ÜRETİMİ	42
3.3	ÜLKEMİZDE SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ.....	46
3.3.1	İÇME SÜTÜ.....	46
3.3.2	PEYNİR.....	47
3.3.3	SÜT TOZU	48
3.3.4	PEYNİR ALTI SUYU	49
3.3.5	KAYMAK.....	50
3.3.6	TEREYAĞI	51
3.3.7	YOĞURT	52
3.4	ÜLKEMİZDE SÜT ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ	52
3.4.1	PEYNİR.....	55
3.4.2	SÜT TOZU	57
3.4.3	PEYNİR ALTI SUYU	58
3.4.4	KREMA.....	59

3.4.5	TEREYAĞI	60
3.4.6	YOĞURT	61
4	BÖLGEMİZDE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ	62
4.1	BÖLGEMİZDE HAYVAN VARLIĞI.....	62
4.2	BÖLGEMİZDE ÇİĞ SÜT ÜRETİMİ	64
5	SONUÇ DEĞERLENDİRME	65

Tablo 1 Dünya hayvan varlığının hayvan türlerine ve kıtalara göre dağılımı(adet)	9
Tablo 2 Dünya inek-sığır varlığı açısından öne çıkan ülkeler(adet)	9
Tablo 3 Dünya manda varlığın açısından öne çıkan ülkeler(adet).....	10
Tablo 4 Dünya koyun varlığı açısından öne çıkan ülkeler	11
Tablo 5 Dünya keçi varlığı açısından öne çıkan ülkeler(adet).....	11
Tablo 6 Dünya çiğ süt üretiminin hayvan türleri ve kıtalara göre değişimi(ton).....	12
Tablo 7 Dünya inek sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)	12
Tablo 8 Dünya manda sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton).....	12
Tablo 9 Dünya koyun sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)	13
Tablo 10 Dünya keçi sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton).....	13
Tablo 11 Dünya peynir üretiminde öne çıkan ülkeler(ton).....	14
Tablo 12 Dünya süt tozu üretiminde öne çıkan ülkeler (ton)	15
Tablo 13 Dünya krema üretimi(ton).....	16
Tablo 14 Dünya krema üretiminde öne çıkan ülkeler(ton).....	17
Tablo 15 Dünya peynir altı suyu tozu üretiminde öne çıkan ülkeler (ton).....	18
Tablo 16 Dünya yoğunlaştırılmış peynir altı suyu üretiminde öne çıkan ülkeler(ton).....	19
Tablo 17 Dünyada toplam tereyağı üretiminde öne çıkan ülkeler(ton).....	21
Tablo 18 Dünya yoğurt üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)	21
Tablo 19 Dünya peynir ihracatında öne çıkan ülkeler(\$)	24
Tablo 20 Dünyada peynir ithalatında öne çıkan ülkeler(\$)	25
Tablo 21 Dünya süt tozu ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)	26
Tablo 22 Dünya süt tozu ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)	27
Tablo 23 Dünya krema ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$).....	30
Tablo 24 Dünya peynir altı suyu ihracatı(Bin\$)	31
Tablo 25 Dünya peynir altı suyu ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)	32
Tablo 26 Sütten elde edilen yağların alt ürün grupları ihracat oranları(%).....	33
Tablo 27 Dünya tereyağı ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$).....	34
Tablo 28 Dünyada tereyağı ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)	34
Tablo 29 Dünyada yoğurt ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$).....	36
Tablo 30 Dünya yoğurt ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)	37
Tablo 31 Dünya yayı altı sütü ve kefir ihracatı(Bin\$).....	38
Tablo 32 Dünya yayık altı sütü ve kefir ithalatı(\$)	39
Tablo 33 Ülkemizde hayvan sayılarının dağılımı(adet)	41

Tablo 34 Ülkemizde hayvan türlerine bağlı olarak süt miktarlarının dağılımı(ton)	43
Tablo 35 Ülkemiz süt tozu dış ticaretinde öne çıkan ülkeler.....	58
Tablo 36 Ülkemiz peynir altı suyu dış ticaretinde öne çıkan ülkeler	59
Tablo 37 Ülkemiz krema dış ticaretinde öne çıkan ülkeler	60
Tablo 38 Tereyağı ithalatımızda öne çıkan ülkeler	61
Tablo 39 Yoğurt dış ticaretimizde öne çıkan ülkeler	62
Tablo 40 Bölgemizde hayvan varlığının türlere ve bölge illerine göre dağılımı	63
Şekil 1 Dünya peynir üretiminin değişimi(ton)	14
Şekil 2 Dünya süt tozu üretiminin değişimi(ton)	15
Şekil 3 Dünya peynir altı suyu tozu üretimi(ton).....	18
Şekil 4 Dünya yoğunlaştırılmış peynir altı suyu üretiminin değişimi(ton)	19
Şekil 5 Dünya inek sütünden elde edilen tereyağının yıllar içindeki değişimi(ton)	20
Şekil 6 Dünya süt ürünleri pazarının değişimi.....	22
Şekil 7 Dünya süt ürünleri ihracatında ürün oranları	23
Şekil 8 Peynirde alt ürün grubunda ihracat oranları.....	23
Şekil 9 Dünya peynir ihracatında yaşanan değişim.....	24
Şekil 10 Dünya süt tozu ihracatında alt ürün gruplarının dağılımı	26
Şekil 11 Dünya süt tozu ihracatı değişimi	26
Şekil 12 Krema ihracatının yağ oranlarına göre dağılımı.....	28
Şekil 13 Dünyada krema ihracatı değişimi	29
Şekil 14 Dünya krema ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$).....	29
Şekil 15 Dünya peynir altı suyu ihracatı değişimi	31
Şekil 16 Dünya tereyağı ihracatının değişimi	33
Şekil 17 Dünya yoğurt ihracatında yaşanan değişim(\$).....	36
Şekil 18 Yayıltı altı süt, kefir ihracatı değişimi(\$)	38
Şekil 19 Ülkemizde hayvan varlığı değişimi(adet)	41
Şekil 20 Ülkemizde hayvan varlığı açısından öne çıkan ilk 10 il(adet)	42
Şekil 21 Ülkemizde çiğ süt üretiminin yıllar içindeki değişimi(ton)	42
Şekil 22 Toplam süt üretiminde öne çıkan illerimiz	43
Şekil 23 Bir birim büyükbaş hayvan için yıllık çiğ süt miktarı(kg).....	44
Şekil 24 Bir birim küçükbaş hayvandan elde edilen yıllık çiğ süt miktarı(kg)	45
Şekil 25 İçme sütü payları(%).....	46

Şekil 26 Ülkemizde inek sütünden elde edilen içme sütü değerleri(ton)	47
Şekil 27 Peynir türleri üretiminin ülkemizdeki dağılımı(%)	47
Şekil 28 Ülkemizde peynir üretiminin yıllar içindeki değişimi(ton)	48
Şekil 29 Süt tozu üretiminin yıllar içindeki değişimi(ton)	49
Şekil 30 Ülkemizde peynir altı suyunun üretim formalarının dağılımı(%)	49
Şekil 31 Ülkemizde peynir altı suyu üretiminde yaşanan değişim(ton).....	50
Şekil 32 Kaymak üretim formlarının dağılımı(%)	50
Şekil 33 Ülkemiz kaymak üretimi değişimi(ton)	51
Şekil 34 Tereyağı üretimi değişimi(ton).....	51
Şekil 35 Yoğurt üretiminin değişimi(ton).....	52
Şekil 36 Ülkemizde süt ürünleri dış ticareti değişimi(\$)	53
Şekil 37 Süt ürünleri dış ticaretinin toplam tarım-gıda dış ticareti içindeki payı(%).....	54
Şekil 38 Süt ürünleri ithalat ve ihracatında alt kalemlerin payları(%)	54
Şekil 39 Ülkemizde peynir dış ticaretinin değişimi(\$).....	55
Şekil 40 Peynir alt kalemlerinde ihracat ve ithalat oranları(%)	56
Şekil 41 Toplam peynir ürünleri ihracat ve ithalatında öne çıkan ilk 10 ülke	56
Şekil 42 Süt tozu dış ticareti değişimi	57
Şekil 43 Süt tozu ihracatında alt kalemlerin oranı(%).....	58
Şekil 44 Ülkemizde peynir altı suyu dış ticaretinin değişimi(\$).....	59
Şekil 45 Ülkemiz krema dış ticareti değişimi(\$).....	60
Şekil 46 Ülkemizde tereyağı dış ticaret değişimi.....	61
Şekil 47 Ülkemiz yoğurt dış ticaret değişimi.....	62
Şekil 48 Bölgemiz hayvan varlığının oransal dağılımı	63
Şekil 49 Bölgemiz süt miktarlarındaki değişim	64
Şekil 50 Bölgemizde hayvan türlerine göre süt üretim miktarları(ton).....	64

1 GİRİŞ

İnsanlar için vazgeçilmez olan gıda üretiminin sürdürülebilirliği toplumların sağlığı, geleceği ve bağımsızlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Gıda arzını etkileyen temel unsurların dikkate alınarak politika kararlarının geliştirilmesi, sektörel büyümenin önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Sektörün birincil hammadde ihtiyacını karşılaması nedeniyle tarım sektörünün gelişimi ve sürdürülebilirliği aynı derece önemlidir.

Çiğ süt üretiminin en temel girdisi olan yem bitkilerinin ucuz ve güvenilir üretimi süt sektörünün sürdürülebilirliği ve rekabet gücü açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle süt ve süt ürünleri arz güvenliğinin teminatı tarımsal üretiminin sürdürülebilir şekilde yapılmasına bağlıdır.

Süt ürünlerinin beslenme ve toplum sağlığı açısından yeri ve önemi nedeniyle talebi karşılayacak güvenilir çiğ süt arzının karşılanması tüm gıda ürünlerinde olduğu gibi günümüzün en önemli konularından birisi haline gelmiştir. Süt işleyen tesislere güvenilir ve nitelikli ham maddenin temini günümüz koşullarında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Unutulmamalıdır ki süt ürünleri sektörünün ham madde temin kaynağı tarım ve hayvancılık sektörüdür. Diğer sektörlerle nazaran üretim risklerinin daha fazla olduğu süt ve süt ürünleri sektörü iklim şartları, çevre, enerji, çiğ süt üreticileri, tüketici tercihleri, ham madde maliyetleri, piyasa koşulları ve teknoloji değişimi gibi parametrelerin sürekli etkileşim içerisinde olduğu dinamik bir yapı sergilemektedir. Bu nedenle sektöre yönelik olarak plan ve stratejilerin düzenli olarak oluşturulması ve güncellenmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde süt işletmelerinin genel olarak küçük ölçekli yapısı, kayıt dışılık, sermaye yetersizliği gibi sorunlar devam ederken özellikle son yıllarda AB uyum politikalarının getirdiği zorunluluklar nedeniyle güvenilir gıda üretimi noktasında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak küresel ölçekte yaşanan gelişmeler ve maliyet unsurlarında yaşanan darboğazlar sektörün sermaye, işgücü, hammadde, enerji, ulaşım ve lojistik gibi konularda desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Süt işletmelerinin gerek piyasa koşulları gerekse küresel gerçekler karşısında rekabetçiliğini korurken halk sağlığı açısından da güvenilirliğini koruması ayrıca AB ile yürütülen müzakerelerde halen açık olan “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” faslının kapanış kriterlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu nedenle işletmelerin farklı şekillerde desteklenmesinden çok sektörün hammadde kaynağı olan tarım ve hayvancılık sektörlerinde gerekli iyileştirme çalışmalarının yapılarak güvenli hammadde temininin sağlanması gerekmektedir.

Çiğ süt üretimi son yıllarda sürekli artış göstermiştir. Ülkemiz çiğ süt üretiminde 2013 yılı FAO verileriyle dünyada 9. Sırada yer almıştır. 2014 yılı TÜİK verileriyle bu rakam yaklaşık 18,8 milyon tona ulaşmıştır. Gerek dünyada gerek ülkemizde üretimdeki artışla birlikte süt ve süt ürünleri fiyatları da sürekli artış göstermiştir. Artan bu fiyatlarla birlikte dünyada genel olarak süt ve süt ürünleri dış ticaretinde de artışlar yaşanmıştır. 2014 yılında dünyada 87,6 milyar dolar ithalat gerçekleşmiş olup bir önceki yıla göre yaklaşık 7 milyar dolar artış yaşanmıştır.

Bölgesel gelir eşitsizliklerinin giderilmesinde önemli sektörlerden olan süt ve süt ürünleri sektörü özellikle kırsal kaynakların katma değerli ürünlere dönüştürülmesinde ve istihdam oluşturulmasında ciddi etkiye sahiptir. Ülkemizde 10.10.2015 tarihi itibarıyla 6684 adet onaylı çiğ süt ve süt ürünleri işletmesi faaliyet göstermektedir. Bu sayıya süt toplama merkezleri de

dahil olup firma sayısı yine de çok fazladır. İşletme sayısındaki fazlalık sektörde çok sayıda küçük ve orta ölçekli firmaların olduğuna bir işarettir. Firma sayılarının fazla ve ölçek olarak küçük olmalarının yanı sıra kapasite kullanım oranlarının da düşük olması diğer olumsuz etkenlerdendir. 10. Kalkınma Planı “Gıda Ürünleri ve Güvenilirliği” özel ihtisas komisyonu raporunda gıda ve içecek sanayiinde yaratılan kapasite kullanımı yıllardır %60-70 seviyelerinde kalmış olup bunun en önemli sebebinin nitelikli hammadde yetersizliği, teknik bilgi ve sermaye yetersizliği, üretim ve satış alanlarında karşılaşılan sorunlar olduğu belirtilmektedir.

Ülkemizde süt ürünleri sektörü net dış ticaret fazlası vermekte olup yükselen tüketim trendlerine, değişimlere, ülke içinde ve dışında oluşan arz ve talep dengelerine uyum gösterecek şekilde sektörün dünya pazarından daha fazla pay almasını sağlayacak kısa, orta ve uzun vadeli politika kararlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu süreçte gerek ulusal düzeyde hazırlanmış planlar gerekse bölgesel düzeyde hazırlanmış plan ve programlarda belirlenmiş hedeflerin dikkate alınması önem arz etmektedir.

2 DÜNYADA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNE BAKIŞ

Dünyada, son yıllarda meydana gelen ekonomik gelişim ve dönüşüm süt ve süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretini de etkilemiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen gelir ve nüfustaki artış zorunlu gıda maddesi olan ve insan beslenmesinde önemli bir yer tutan süt ve süt ürünleri tüketimini arttırmıştır. Süt ve süt ürünleri talebinde meydana gelen bu artış, süt ve süt ürünleri üretiminin ve ticaretinin de artmasına neden olmuş ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde süt ve süt ürünleri sektörünün, ulusal ve uluslararası yatırımlar çeken bir pazar haline dönüşmesine katkı sağlamıştır.¹

1980’li yılların başı itibariyle ürün çeşitliliğinde ve ticaretinde de önemli değişimler yaşanmıştır. 1980 öncesinde ağırlık olarak süt ürünleri peynir ve tereyağı olarak işlenirken son yıllarda yoğurt, dondurma, süt tozu, peynir altı suyu gibi ürünlerde dünya sahnesinde yer almıştır. Günümüzde üretilen toplam süt miktarının yarısından fazlası endüstriyel amaçlar için kullanılmaktadır.²

Bugün dünyada pek çok ülkede süt sektöründe iç talebinin yüksek ve sütün stratejik bir ürün olması sebebiyle, sütte yüksek ithalat vergisi ve kota gibi tarife dışı engellerle korumacı politikalar uygulanmaktadır. Ayrıca, hayvansal üretimde ülkeler arasındaki farklı destek uygulamaları da fiyatların piyasada belirlendiği rekabet ortamını ve serbest ticareti engellemektedir. Bunların dışında sütün çabuk bozulan bir ürün olması, uygun koşullar sağlanmadığında taşınabilirliğini azaltmakta ve ticarete elverişsiz bir hale getirmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı taze süt dünyada yoğun miktarda ticareti yapılan bir ürün olma potansiyeline sahip değildir. Buna karşılık süt tozu, peynir, tereyağı gibi süt ürünleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.³

¹ Terin, M., “Dünya Süt ve Süt Ürünleri Üretim, Tüketim, Fiyat ve Ticaretindeki Gelişmeler” Iğdır Üniversitesi, 2014

² TEPAV, “Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi”2012

³ TEPAV, “Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi”2012

Bu bölümde dünyada çiğ süt hammadde kaynağı olan hayvan varlığı, süt ve süt ürünleri üretimi ve dış ticaretinde meydana gelen değişim ve gelişmeler değerlendirilmiştir. Süt ve süt ürünleri sektöründe üretim ve ticaretinde olası eğilimler, sektörde öne çıkan ülkeler ve potansiyelleri incelenmiştir.

2.1 DÜNYADA HAYVAN VARLIĞI

Ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada da süt ve süt ürünleri sektörü beslenme açısından büyük önem arz etmektedir. Sektörün temel ham maddesini temin ettiği hayvancılık sektörüne ait veriler değerlendirmeden sektörün geleceğine yönelik öngörülerde bulunmak olası değildir. Dünyada ve ülkemizde çiğ süt ağırlıklı olarak inek başta olmak üzere büyükbaş hayvanlardan temin edilmektedir. Dünyada kıtalar düzeyinde hayvan sayıları incelendiğinde Asya ve Afrika ülkeleri toplamının baskın olduğu görülmektedir. Küçükbaşta en fazla canlı hayvan Asya kıtasında yer alırken büyükbaşta ise Amerika kıtası öne çıkmaktadır.

Tablo 1 Dünya hayvan varlığının hayvan türlerine ve kıtalara göre dağılımı(adet)

	İnek-Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Deve	Toplam
Afrika	304.746.910	4.200.025	328.450.262	347.957.726	23.002.748	1.008.357.671
Amerika	505.549.375	1.339.127	86.331.538	36.305.923	0	629.525.963
Asya	494.982.171	187.855.961	511.796.697	571.051.689	3.978.937	1.769.665.455
Avrupa	122.048.722	425.858	129.945.891	16.527.388	7.508	268.955.367
Okyanusya	40.221.546	210	106.351.147	3.960.537	0	150.533.440
Dünya	1.467.548.724	193.821.181	1.162.875.535	975.803.263	26.989.193	3.827.037.896

Kaynak: FAO,2013

Hayvan varlığına ülkeler düzeyinde baktığımızda inek-sığır sayısı açısından Brezilya, Hindistan, Çin ve ABD'nin başı çektiği görülmektedir. Ülkemiz son yıllarda hayvan sayısını artırmış önemli bir potansiyele ulaşmıştır. Toplam koyun varlığında ilk onda olan ülkemiz büyükbaş hayvan varlığında(manda, inek-sığır) 22. sırada yer almaktadır.

Tablo 2 Dünya inek-sığır varlığı açısından öne çıkan ülkeler(adet)

Ülke adı	İnek-Sığır sayısı(adet)	Oran(%)
Brezilya	211.764.292	14,43
Hindistan	189.000.000	12,88
Çin	113.500.000	7,73
ABD	89.299.600	6,08
Etiyopya	54.000.000	3,68
Arjantin	51.095.000	3,48
Sudan (former)	41.917.000	2,86
Pakistan	38.299.000	2,61
Meksika	32.402.461	2,21
Avustralya	29.290.769	2,00
Tanzanya	24.531.673	1,67
Bangladeş	24.000.000	1,64
Kolombiya	23.141.388	1,58

Ülke adı	İnek-Sığır sayısı(adet)	Oranı(%)
Nijerya	20.000.000	1,36
Rusya Federasyonu	19.930.354	1,36
Fransa	19.095.797	1,30
Kenya	18.138.500	1,24
Endonezya	16.607.000	1,13
Venezuela	14.500.000	0,99
Myanmar	14.350.000	0,98
Türkiye	13.916.924	0,95
DÜNYA	1.467.548.724	100

Kaynak: FAO,2013

Dünyada manda sayısı son 15 yılda sürekli bir artış eğiliminde olup 2000 yılı itibariyle yaklaşık %20 büyümüştür. Dünyada manda varlığı açısından Hindistan ve Pakistan öne çıkmaktadır. Toplam manda varlığının yaklaşık %75’ini bu ülkelerde bulunmaktadır. Ülkemizde de manda 1980 den sonra düşüş eğilimi göstermiştir. Ancak son yıllarda manda sayısında artışlar gözlemlenmektedir.

Tablo 3 Dünya manda varlığın açısından öne çıkan ülkeler(adet)

Ülke adı	Manda sayısı(adet)	Oranı(%)
Hindistan	109.400.000	56,44
Pakistan	33.680.000	17,38
Çin	23.250.000	12,00
Nepal	5.241.873	2,70
Mısır	4.200.000	2,17
Myanmar	3.250.000	1,68
Filipinler	2.912.842	1,50
Vietnam	2.559.539	1,32
Endonezya	1.484.000	0,77
Bangladeş	1.465.000	0,76
Brezilya	1.332.284	0,69
Tayland	1.288.812	0,66
Laos	1.180.000	0,61
Kamboçya	676.000	0,35
İtalya	402.659	0,21
Sri Lanka	369.960	0,19
Irak	307.000	0,16
Azerbaycan	260.889	0,13
İran	135.000	0,07
Malezya	118.043	0,06
Doğu Timor	112.000	0,06
Türkiye	107.435	0,06
DÜNYA	193.821.181	100

Kaynak: FAO,2013

Dünyada koyun varlığı açısından Çin, Avustralya ve Hindistan öne çıkmaktadır. Ülkemiz sahip olduğu havyan varlığı ile ilk onda yer almakta olup potansiyeli yüksek ülkelerdendir.

Tablo 4 Dünya koyun varlığı açısından öne çıkan ülkeler

Ülke adı	Koyun sayısı(adet)	Oranı(%)
Çin	175.000.000	15,05
Avustralya	75.547.846	6,50
Hindistan	63.800.000	5,49
Sudan (former)	52.500.000	4,51
İran	50.220.000	4,32
Nijerya	39.000.000	3,35
İngiltere	32.856.000	2,83
Yeni Zelanda	30.786.761	2,65
Pakistan	28.755.000	2,47
Türkiye	27.425.233	2,36
DÜNYA	1.162.875.535	100

Kaynak: FAO,2013

Dünyada keçi varlığı açısından koyun sayısında olduğu gibi Çin başı çekmektedir. Dünyada keçi varlığının en fazla olduğu ülkeler Asya ve Afrika ülkeleridir. Geçmiş yıllarda ülkemizde keçi üretimine ilişkin mevzuat kaynaklı bir azalış söz konusu olmuş mevzuatta yapılan değişiklikler ile bu düşüş 2009 yılı itibariyle yerini artışa bırakmıştır. Ülkemiz dünya keçi varlığının yaklaşık%0,9’una sahiptir.

Tablo 5 Dünya keçi varlığı açısından öne çıkan ülkeler(adet)

Ülke adı	Keçi sayısı(adet)	Oranı(%)
Çin	182.700.000	18,72
Hindistan	134.000.000	13,73
Pakistan	64.858.000	6,65
Nijerya	58.250.000	5,97
Bangladeş	55.600.000	5,70
Sudan	44.000.000	4,51
Etiyopya	25.000.000	2,56
Kenya	24.637.393	2,52
İran	22.100.000	2,26
Moğolistan	19.227.583	1,97
Mali	19.126.806	1,96
Endonezya	18.576.000	1,90
Tanzanya	16.010.526	1,64
Uganda	14.500.000	1,49
Nijer	13.800.000	1,41
Burkina Faso	13.486.909	1,38
Somali	11.550.000	1,18
Nepal	9.786.354	1,00
Yemen	9.255.000	0,95
Brezilya	8.779.213	0,90
Meksika	8.664.613	0,89
Türkiye	8.357.286	0,86
DÜNYA	975.803.263	100

Kaynak: FAO,2013

2.2 DÜNYADA ÇİĞ SÜT ÜRETİMİ

Çiğ süt üretimi ağırlıklı olarak inek sütünden karşılanmaktadır. Dünyada toplam süt üretiminin yaklaşık %85'i inekten elde edilmektedir. Bunu sırasıyla manda, keçi, koyun ve deve takip etmektedir. Deve sütü ülkemizde istatistik kayıtlarında yer almamakla birlikte dünyada Afrika ve Asya ülkelerinde çok azda Avrupa kıtasında üretilmektedir. Toplam çiğ süt üretiminde Avrupa ve Amerika kıtasının öne çıktığı görülmektedir. Baskın olan inek sütü üretiminde sırasıyla Avrupa, Amerika ve Asya ülkelerinin önde olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 6 Dünya çiğ süt üretiminin hayvan türleri ve kıtalara göre değişimi(ton)

	İnek-Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Deve	Toplam
Afrika	34.120.566	2.614.500	2.250.650	4.184.887	2.722.814	45.893.417
Amerika	185.227.147	0	42.095	592.500	0	185.861.742
Asya	177.475.135	77.290.169	4.823.340	10.653.509	205.294	270.447.447
Avrupa	210.277.938	203.791	3.021.664	2.526.426	80	216.029.899
Okyanusya	28.475.109	0	0	50	0	28.475.159
Kıta / Dünya %	85,12	10,73	1,36	2,40	0,39	100,00

Kaynak :FAO, 2013

Çiğ süt üretiminde öne çıkan ülkeler incelendiğinde ülkemizin 2013 yılı rakamlarıyla 9. Sırada yer aldığı görülmektedir. **Ağır sanayi ve yüksek teknoloji ürünleri üreten bir ülke olmasının yanı sıra bir tarım ülkesi olan ABD'nin süt üretiminde dünya lideri olduğu toplam çiğ süt üretiminin %14,3'ünü tek başına karşıladığı görülmektedir.**

Tablo 7 Dünya inek sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Süt miktarı(ton)	Oran(%)
ABD	91.271.058	14,36
Hindistan	60.600.000	9,53
Çin	35.310.000	5,56
Brezilya	34.255.236	5,39
Almanya	31.122.000	4,90
Rusya Federasyonu	30.285.969	4,77
Fransa	23.714.357	3,73
Yeni Zelanda	18.883.000	2,97
Türkiye	16.655.009	2,62
İngiltere	13.941.000	2,19
DÜNYA	635.575.895	100

Kaynak: FAO,2013

Elde çiğ süt toplamının yaklaşık %11'i mandadan elde edilmektedir. Hindistan 70 milyonu bulan manda sayısı ile dünyada toplam manda varlığının %87'sine sahiptir. Ülkemiz sahip olduğu manda sayısı ile dünyada 10.sırada yer almaktadır. AB ülkeleri içerisinde İtalya ve Yunanistan dışında manda yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Dünyada son yıllarda manda ürünlerine olan ilgi artmış bu nedenle manda sayısı ve manda sütünden elde edilen ürünlerde de azda olsa artışlar yaşanmıştır.

Tablo 8 Dünya manda sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Süt miktarı(ton)	Oran(%)
Hindistan	70.000.000	87,38
Çin	3.050.000	3,81
Mısır	2.614.500	3,26
Pakistan	2.437.000	3,04

Ülke adı	Süt miktarı(ton)	Oranı(%)
Nepal	1.188.433	1,48
Myanmar	309.000	0,39
İtalya	194.893	0,24
Sri Lanka	65.000	0,08
İran	65.000	0,08
Türkiye	51.947	0,06
DÜNYA	80.108.460	100

Kaynak: FAO,2013

Çiğ süt üretiminin %1,36'sı koyun yetiştiriciliğinden elde edilmektedir. En fazla koyun sütü üretimi Çin'de gerçekleşmektedir. **Ülkemiz çiğ koyun sütü üretiminde ikinci sırada yer almakta olup toplam çiğ koyun sütünün %10,8'ini üretmektedir.**

Tablo 9 Dünya koyun sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Süt miktarı(ton)	Oranı(%)
Çin	1.540.000	15,19
Türkiye	1.101.013	10,86
Yunanistan	705.000	6,95
Suriye	684.578	6,75
Romanya	632.582	6,24
İspanya	600.568	5,92
Sudan	540.000	5,33
Somali	505.000	4,98
İran	470.000	4,64
İtalya	383.837	3,79
DÜNYA	10.137.749	100

Kaynak: FAO,2013

Toplam çiğ süt üretiminin %2,4'ü keçi sütünden elde edilmektedir. Dondurma sanayiinde yoğun olarak kullanılan keçi sütü katma değer açısından inek sütüne göre görece daha yüksek bir üründür. Keçi varlığının en fazla olduğu Asya ülkeleri keçi sütü üretiminde de öne çıkmakta olup Hindistan ve Bangladeş dünya üretiminin %42'sini karşılamaktadır. Ülkemiz 400 bin tonun üzerindeki üretimi ile dünyada 8. sırada yer almaktadır.

Tablo 10 Dünya keçi sütü üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Süt miktarı(ton)	Oranı(%)
Hindistan	5.000.000	27,84
Bangladeş	2.616.000	14,57
Sudan (former)	1.532.000	8,53
Pakistan	801.000	4,46
Mali	720.000	4,01
Fransa	580.694	3,23
İspanya	471.999	2,63
Türkiye	415.743	2,32
Somali	400.000	2,23
Yunanistan	340.000	1,89
Nijer	295.000	1,64
DÜNYA	17.957.372	100

Kaynak: FAO,2013

2.3 DÜNYADA SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

Bu bölümde ülkemizde ve dünyada yaygın bir şekilde üretilen ve dünya pazarlarında tercih edilen süt ürünleri üretim miktarları ve ülkelerin üretim verileri derlenmiştir. Dünyada süt ürünü

olarak ticarete en fazla konu olan süt ürünleri değerlendirilmeye çalışıldığı bu bölümde peynir, süt tozu, krema, peynir altı suyu, tereyağı ve yoğurt üretimine yönelik veriler incelenmiştir.

Dünyada süt ürünleri retiminde ABD ve AB lkeleri gibi gelişmiş ülkelerin ne çıktığı görülmektedir.

2.3.1 PEYNİR

Dünyada toplam peynir üretimi son 15 yılda yaklaşık %30 büyüyerek 21 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Arta dünya nüfusu ve gelişmekte olan ülkelerin artan tüketimleri ile birlikte peynir başta olmak üzere pek çok süt ürünü üretimi artış göstermiştir.

FAO istatistik veri tabanında peynir tam yağlı inek sütü, yağlı alınımiş(yağsız) inek sütü, manda, koyun ve keçi sütü olarak sınıflandırılmaktadır. **Dünyada üretilen peynirlerin yaklaşık %82'si tam yağlı inek sütünden elde edilmektedir.**

şekil 1 Dünya peynir üretiminin değişimi(ton)

Kaynak: FAO,2013

Dünyanın en önemli peynir reticisi ABD ve AB lkeleridir. Toplam peynir üretiminin yaklaşık 3/4'n üretmektedirler. Bu lkeler peynirin yanında pek çok süt ürününde de başı çekmektedirler. **2013 yılı rakamlarıyla ülkemiz peynir üretim sıralamasında dünyada 23. sırada yer almaktadır.**

Tablo 11 Dünya peynir üretiminde ne çıkan ülkeler(ton)

lkeler	retim(ton)	Oran(%)
ABD	5.398.396	25,37
Almanya	2.219.420	10,43
Fransa	1.900.440	8,93
İtalya	1.227.218	5,77
Hollanda	793.024	3,73
Polonya	744.047	3,50
Rusya	658.000	3,09
Mısır	639.250	3,00
Arjantin	557.650	2,62
Kanada	407.260	1,91
İngiltere	380.000	1,79

Avustralya	338.312	1,59
Danimarka	323.200	1,52
İran	291.649	1,37
Yeni Zelanda	275.000	1,29
Çin	262.350	1,23
Venezüella	237.374	1,12
İspanya	225.064	1,06
Yunanistan	216.400	1,02
Avusturya	204.685	0,96
İsviçre	202.707	0,95
Suudi Arabistan	195.000	0,92
Türkiye	192.364	0,90
AB ülkeler toplamı	9.382.681	44
DÜNYA	21,279,401	100

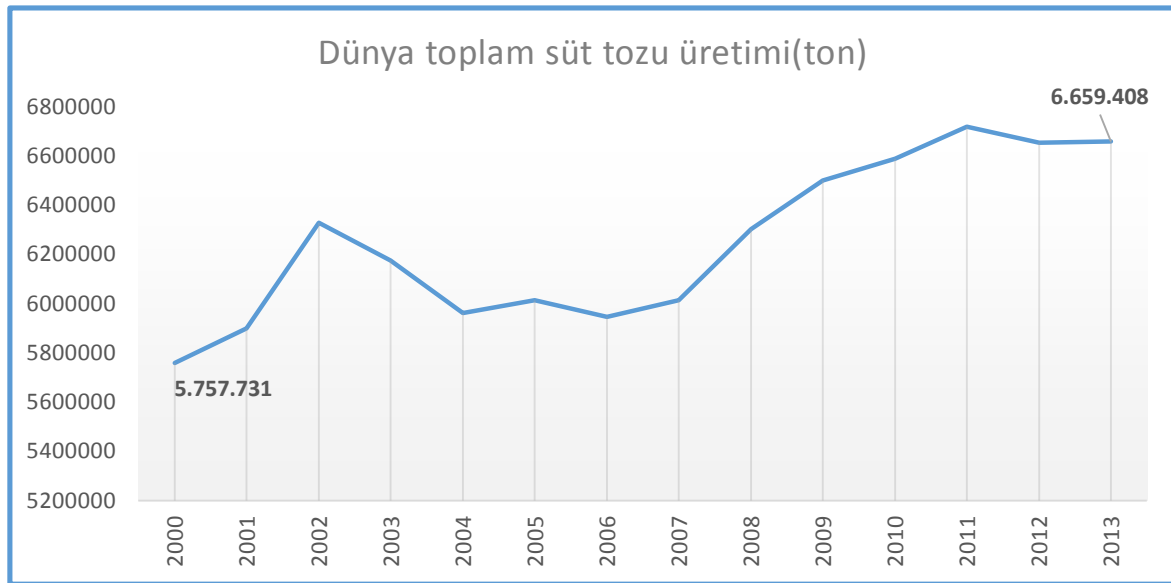
Kaynak: FAO,2013

2.3.2 SÜT TOZU

Dünyada süt tozu ticareti yağı alınmış ve tam yağlı süt tozu olarak 2 kalemdede gerçekleşmektedir. Bu çalışmada bu iki kalemin toplamı alınarak değerlendirme yapılmıştır.

Dünya süt tozu üretimi 2000 yılı itibariyle yaklaşık %15 büyüyerek 6,6 milyon ton seviyesine ulaşmıştır.

Şekil 2 Dünya süt tozu üretiminin değişimi(ton)

Kaynak: FAO,2013

Yaklaşık 1,3 milyon tonluk süt tozu üretimi ile Yeni Zelanda ilk sırada yer almaktadır. Ülkemiz 78,877 tonluk üretimi ile %1,17'lik pay almaktadır. Üretimin önemli bir kısmı gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 12 Dünya süt tozu üretiminde öne çıkan ülkeler (ton)

Ülkeler	Üretim(ton)	Oran(%)
Yeni Zelanda	1.296.000	19.23
ABD	824.000	12.23
Brezilya	549.000	8.15
Fransa	480.857	7.14

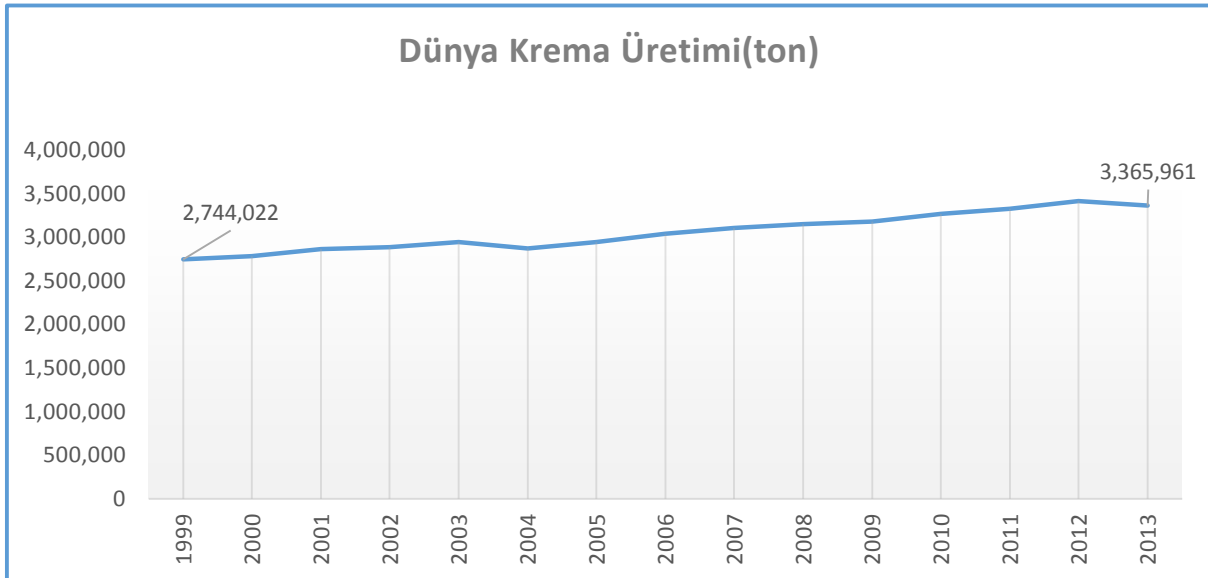
Almanya	397.500	5.90
Arjantin	332.000	4.93
Avustralya	328.800	4.88
Hindistan	206.500	3.06
Japonya	180.460	2.68
Hollanda	170.000	2.52
Polonya	170.000	2.52
Danimarka	149.700	2.22
Meksika	139.800	2.07
Ukrayna	117.916	1.75
Rusya	117.000	1.74
İrlanda	114.900	1.71
İngiltere	111.600	1.66
Şile	106.700	1.58
Bela Rus	102.619	1.52
Uruguay	82.000	1.22
Türkiye	78.877	1.17
Dünya	6.738.285	100.00

Kaynak: FAO.2013

2.3.3 KREMA

Krema üretimi diğer süt ürünlerine paralel bir şekilde büyüme göstermektedir. 1999 yılı itibariyle üretim verileri incelendiğinde dünyada krema üretiminde yaklaşık %20'lik bir büyüme olduğu görülmektedir.

Tablo 13 Dünya krema üretimi(ton)

Kaynak: FAO.2013

AB ülkeleri dünya krema üretiminin yaklaşık %70'ini karşılamakta olup Almanya yarım milyon tonun üzerindeki üretimi ile dünya krema üretiminin yaklaşık %17'sinin tek başına karşılamaktadır.

Tablo 14 Dünya krema üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Üretim(ton)	Oran(%)
Almanya	555.000	16.49
Fransa	388.496	11.54
Kanada	341.950	10.16
Rusya	330.000	9.80
Polonya	305.000	9.06
Belçika	198.000	5.88
İspanya	132.000	3.92
İtalya	118.226	3.51
İsveç	111.000	3.30
Avusturya	64.739	1.92
Macaristan	61.250	1.82
Litvanya	60.800	1.81
Suudi Arabistan	60.000	1.78
Hollanda	52.000	1.54
Çek Cumhuriyeti	50.000	1.49
Danimarka	49.070	1.46
Finlandiya	42.655	1.27
İsviçre	38.670	1.15
Letonya	37.700	1.12
İngiltere	37.000	1.10
Norveç	36.000	1.07
ABD	23.400	0.70
İrlanda	22.000	0.65
Türkiye	6.500	0.19
AB	2.355.711	69.98
Dünya	3.365.961	100

Kaynak: FAO.2013

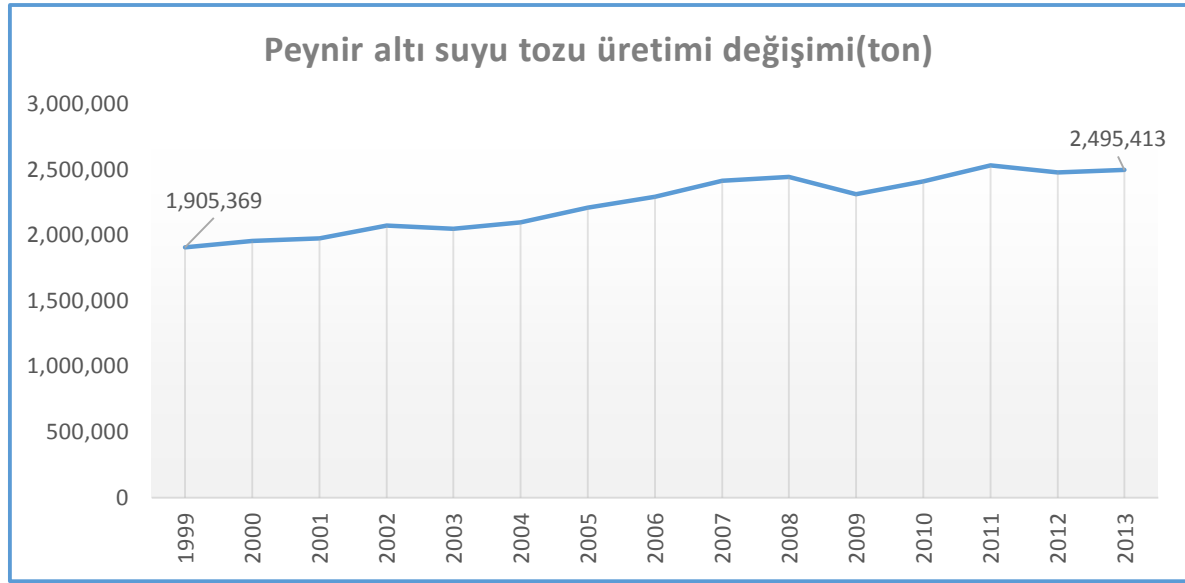
2.3.4 PEYNİR ALTI SUYU ÜRÜNLERİ

FAO veri tabanında peynir altı suyu toz ve yoğunlaştırılmış peynir altı suyu olarak tutulmakta olup toz halindeki ürünün üretimi daha yaygındır. Çalışmamızda değerlendirme toz ve yoğunlaştırılmış peynir altı suyu için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Uzunca yıllar dünyada süt atığı olarak değerlendirilen peynir altı suyu son yıllarda ciddi bir endüstriyel ürün haline gelmiş önemli bir pazar payı yakalamıştır.

2.3.4.1 Peynir altı suyu tozu

Dünyada 2013 yılı rakamlarıyla toplamda 2.5 milyon ton peynir altı suyu tozu üretilmiştir. 2000 yılı itibariyle yaklaşık %30 büyümeye gerçekleşmiştir.

Şekil 3 Dünya peynir altı suyu tozu üretimi(ton)

Kaynak: FAO.2013

Peynir altı suyu tozu üretiminde AB ülkeleri öne çıkmakta olup toplam üretimin yaklaşık %67'sini üretmektedir. Almanya peynir altı suyu tozu üretiminde dünyada lider konumda olup toplam üretim ¼'ünün tek başına üretmektedir. 2013 yılı verileri ile ülkemiz yaklaşık 15.000 ton üretimi ile dünyada 22. sırada yer almaktadır. Ancak TÜİK MEDAS veri tabanında bu değer 2013 yılı için toz ya da blok halinde bir arada 25.168 ton olarak verilmiştir.

Tablo 15 Dünya peynir altı suyu tozu üretiminde öne çıkan ülkeler (ton)

Ülke adı	Üretim(ton)	Oran(%)
Fransa	618.911	24.80
ABD	465.000	18.63
Almanya	371.500	14.89
Hollanda	200.000	8.01
Polonya	126.000	5.05
Avustralya	97.650	3.91
İngiltere	80.000	3.21
Arjantin	63.042	2.53
İsviçre	55.700	2.23
Danimarka	48.600	1.95
Bela Rus	44.000	1.76
Finlandiya	42.000	1.68
Slovakya	37.400	1.50
Avusturya	31.693	1.27
İrlanda	30.800	1.23
Çek Cumhuriyeti	24.000	0.96
Litvanya	22.400	0.90
Uruguay	22.400	0.90
Yeni Zelanda	21.000	0.84
Kanada	17.500	0.70

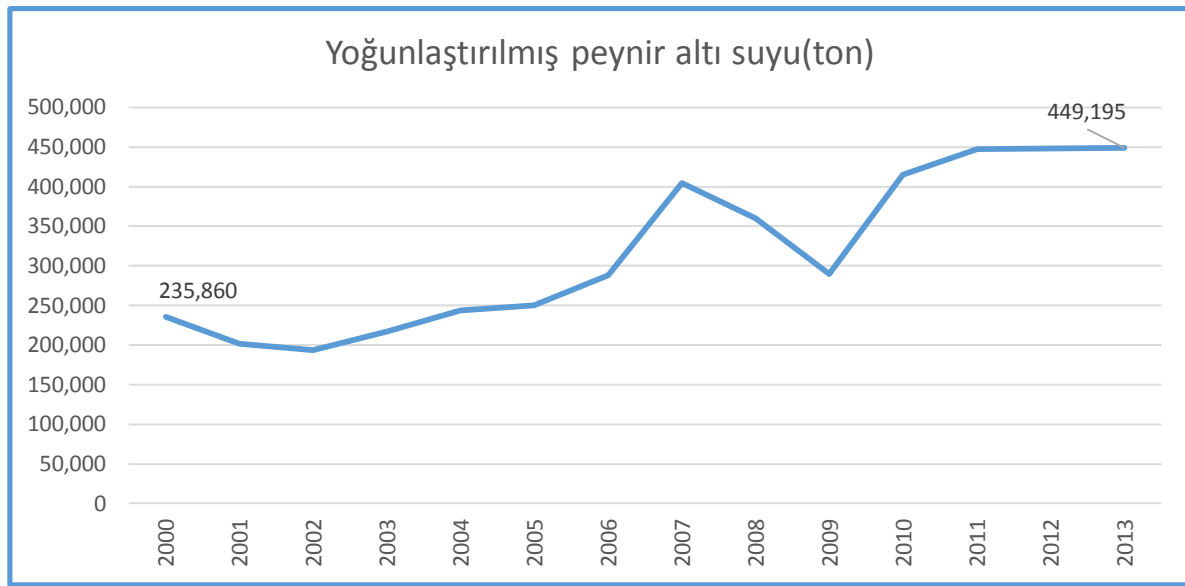
Ülke adı	Üretim(ton)	Oran(%)
Ukrayna	15.400	0.62
Türkiye	14.700	0.59
AB Ülkeleri	1.672.571	67
Dünya	2.495.413	100.00

Kaynak: FAO.2013

2.3.4.2 Yoğunlaştırılmış peynir altı suyu

Peynir altı suyuna göre görece daha az üretilen yoğunlaştırılmış peynir altı suyu üretimi son on yılda yaklaşık 2 katlık artış ile 450 bin tona ulaşmıştır.

Şekil 4 Dünya yoğunlaştırılmış peynir altı suyu üretiminin değişimi(ton)

Kaynak: FAO.2013

Yoğunlaştırılmış peynir altı suyu üretiminde de AB ülkeleri öne çıkmakta olup dünya üretiminin %81'ini gerçekleştirmektedir. İtalya peynir altı suyu üretiminde dünyanın en büyük üreticisi olup toplam üretimin %64'ünün tek başına karşılamaktadır. Ülkemizin 2013 yılında TÜİK MEDAS veri tabanında 11.802 ton konsantre halde peynir altı suyu üretimimizin olduğu görülmektedir. Ancak FAO veri tabanında ülkemiz için yoğunlaştırılmış peynir altı suyu verilerine rastlanmadığı için ülkemiz verileri “ Ülkemiz Süt Sektörüne Genel Bakış” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Tablo 16 Dünya yoğunlaştırılmış peynir altı suyu üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Yoğunlaştırılmış peynir altı suyu(ton)	Oran(%)
İtalya	287.500	64.00
ABD	47.500	10.57
Almanya	26.000	5.79
Çin	21.120	4.70
Çek Cumhuriyeti	21.000	4.68
İsveç	12.200	2.72
Fransa	8.100	1.80

Ülke adı	Yoğunlaştırılmış peynir altı suyu(ton)	Oran(%)
Tayland	6.825	1.52
Kazakistan	5.000	1.11
İngiltere	3.000	0.67
Ukrayna	2.750	0.61
Litvanya	2.250	0.50
İrlanda	1.800	0.40
Estonya	1.750	0.39
Rusya	625	0.14
Portekiz	600	0.13
Letonya	375	0.08
Polonya	300	0.07
Bela Rus	250	0.06
AB Ülkeleri	364.875	81
Dünya	449.195	100

Kaynak: FAO.2013

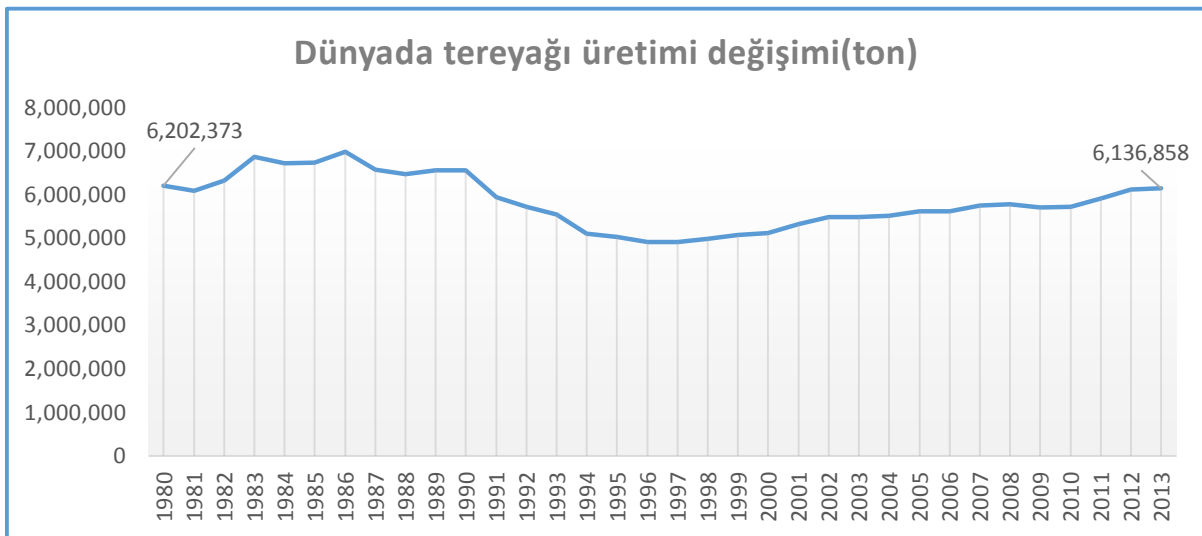
2.3.5 TEREYAĞI

Dünyada tereyağı üretimi ağırlıklı olarak inek, manda ve koyun sütünden yapılmaktadır. Toplam tereyağı üretiminin yaklaşık %85'i inek sütünden elde edilmekte olup bunu %15 ile manda. %1'lik pay ile koyun sütünden elde edilen tereyağı izlemektedir.

FAO veri tabanında keçi sütünden elde edilen tereyağı kayıtlarına rastlanmamıştır. **Dünyada gelişmiş ülkelerin küçükbaş ve manda sütünden tereyağı üretiminde etkili olmadığı bu üretimin ağırlıklı olarak Asya. Afrika ve Arap ülkelerinde yaygın olduğu anlaşılmıştır.**

1980'lerin başında süt ürünleri sektöründe ürün çeşitliliği artmış bu nedenle 90'ların ortalarına kadar tereyağı üretiminde bir parça düşüş olmuştur. Ancak daha sonra tekrar artış eğilimine girmiştir.

Şekil 5 Dünya inek sütünden elde edilen tereyağının yıllar içindeki değişimi(ton)

Kaynak: FAO.2013

Dünya tereyağı üretiminde öne çıkan ülkeler incelenirken toplam tereyağı üretimine göre bir değerlendirme yapılmış olup inek, manda ve koyun sütünden elde edilen tereyağı toplamı alınmıştır. Tereyağı üretiminde dünyada en büyük payı yaklaşık %14 ile ABD almaktadır. Ülkemiz koyun sütünden elde edilen tereyağı üretiminde ilk sırada yer alırken toplam tereyağı üretiminde 8. sırada yer almıştır.

Tablo 17 Dünyada toplam tereyağı üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Tereyağı Üretimi(ton)	Oran(%)
ABD	844.824	13.77
Hindistan	797.000	12.99
Yeni Zelanda	509.000	8.29
Almanya	439.500	7.16
Fransa	397.500	6.48
Rusya	222.000	3.62
İran	201799	3.29
Türkiye	200.880	3.27
Polonya	170.861	2.78
İrlanda	152.100	2.48
İngiltere	145.000	2.36
Hollanda	133.455	2.17
Mısır	124150	2.02
Avustralya	118.228	1.93
Bela Rus	99.123	1.62
İtalya	98.358	1.60
Çin	97150	1.58
Kanada	95.448	1.56
Brezilya	95.300	1.55
Ukrayna	94.300	1.54
Belçika	78.119	1.27
Japonya	68.303	1.11
Güney Kore	59.500	0.97
Dünya	6.136.858	100

Kaynak: FAO.2013

2.3.6 YOĞURT

FAO veri tabanında 1987 yılı itibariyle AB ülkeleri. ABD. Rusya. Çin gibi gelişmiş ülkeler yoğurt üretim verileri paylaşılmamaktadır. Şu an FAO veri tabanında Suudi Arabistan. Türkiye. Suriye. Endonezya. Togo. İsrail ve Kıbrıs(güney-kuzey belirtilmemiş) verileri paylaşılmakta olup yoğurt üretimi ile ilgili detaylı bir değerlendirme yapılamamıştır.

Tablo 18 Dünya yoğurt üretiminde öne çıkan ülkeler(ton)

Ülke adı	Yoğurt miktarı(ton)	Oran(%)
Suudi Arabistan	40000	59.28
Türkiye	10000	14.82
Suriye	7406	10.98
Endonezya	6670	9.88
Togo	2340	3.47

Ülke adı	Yoğurt miktarı(ton)	Oran(%)
İsrail	800	1.19
Kıbrıs	261	0.39
DÜNYA	67477	100

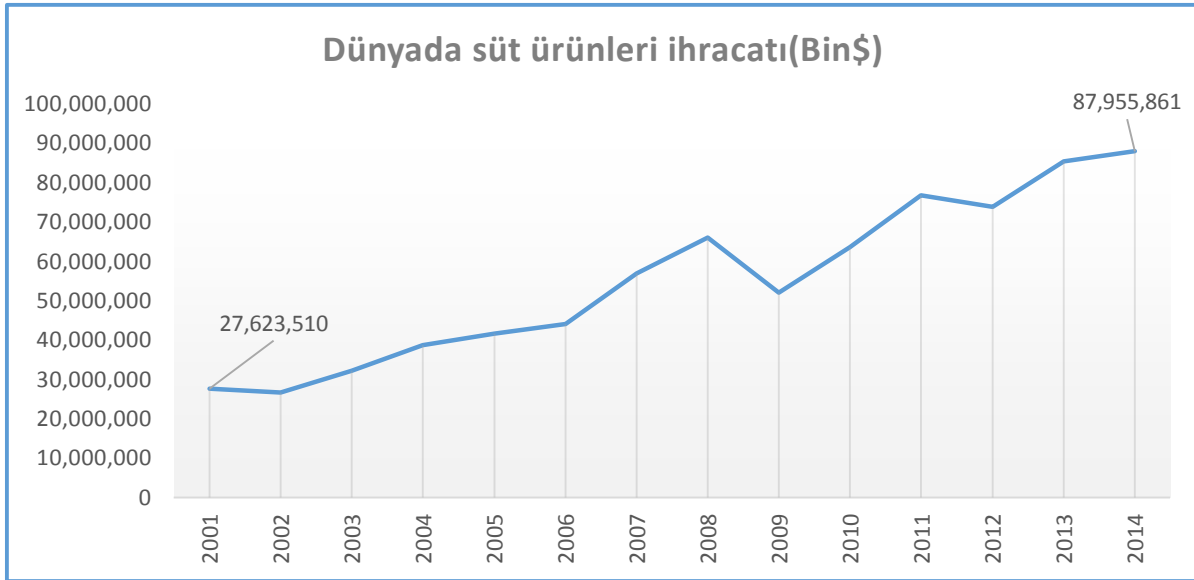
Kaynak: FAO.2013

2.4 DÜNYADA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

Çalışmamızda dış ticaret bölümünde Uluslararası Ticaret Merkezi(ITC) verilerinden faydalanılmıştır. ITC süt ürünleri dış ticareti verilerini birleştirilmiş mal sınıflamasına(CN) göre peynir, süt tozu, krema, peynir altı suyu, tereyağı, yoğurt ve yayık altı süt olarak sınıflandırmıştır.

Son 15 yıllık veriler incelendiğinde dünyada süt ürünleri piyasasının sürekli büyüdüğü görülmektedir. **2001 yılına göre pazarda %318’lik bir büyüme olduğu 2014 yılında yaklaşık 88 milyar dolara ulaştığı görülmektedir.**

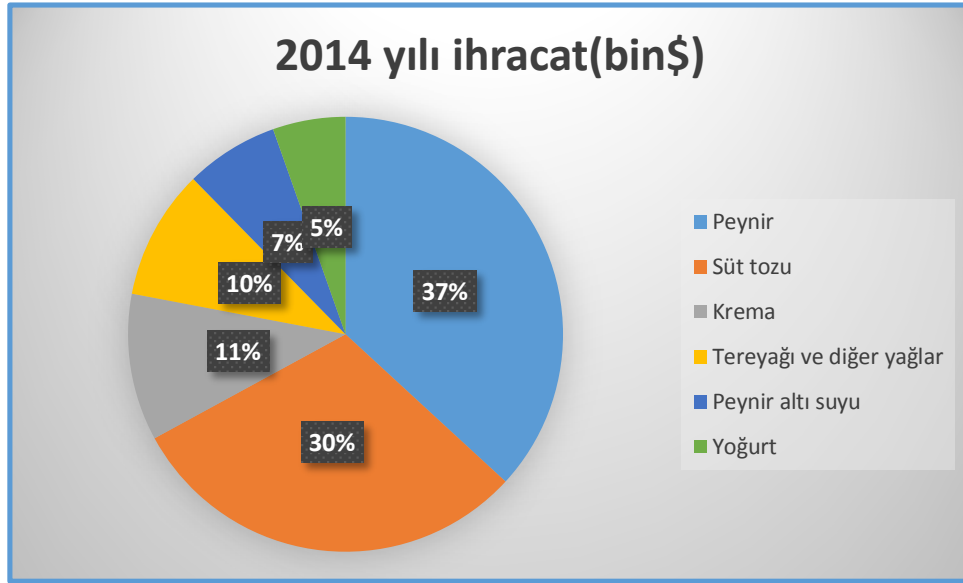
Şekil 6 Dünya süt ürünleri pazarının değişimi

Kaynak: WTO.2014

Dünya süt ürünleri dış ticaretinde en büyük payı peynir ve süt tozu almakta olup toplam ticaretin yaklaşık %67’sini oluşturmaktadır. Süt ürünleri ihracatında ürün bazında son 5 yıllık büyüme oranlarına bakıldığında %60 ve üzerinde büyüme ile peynir altı suyu ile süt tozunun öne çıktığı anlaşılmıştır. **Dünyada süt ürünleri ithalatında değer olarak yaşanan artışlarda özellikle Asya ülkelerinin öne çıktığı görülmektedir.**

Şekil 7 Dünya süt ürünleri ihracatında ürün oranları

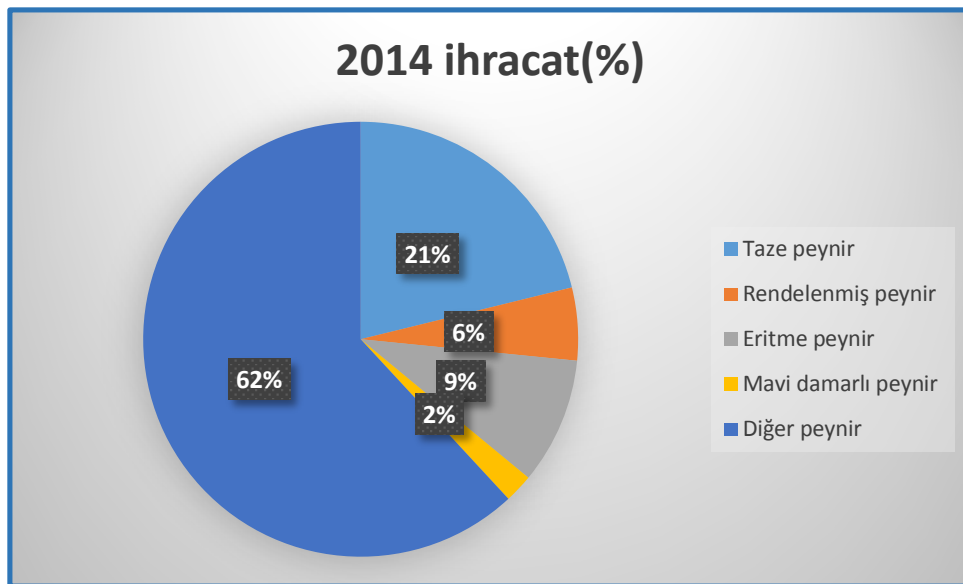

Kaynak: WTO.2014

2.4.1 PEYNİR

Süt ürünlerinde en fazla ticarete konu olan peynir yaklaşık 32 milyar dolarlık ihracat hacmi ile toplam süt ürünleri ihracatının %37'sini oluşturmaktadır. Birleştirilmiş mal sınıflamasına göre peynir ihracatı 5 farklı alt kalemin birleşmesinden oluşmaktadır. Taze peynir, rendelenmiş peynir, eritme peynir, mavi damarlı peynir ve diğer peynirler olarak sınıflandırılmakta olup dünya dış ticaretinden en büyük payı diğer peynirler başlığı altında yer alan genellikle yöresel ve coğrafi işaretli olan gravyer, çedar, tilsit, feta gibi peynirler yer almaktadır. **Diğer peynirler** adı altında sınıflandırılan bu peynirler dünyada gerçekleşen toplam ihracatın yaklaşık %62'sini oluşturmaktadır. Sektörde dış talebi karşılayacak nitelikte katma değeri yüksek yöresel ürünlere ağırlık vermek dış ticarete rekabetçiliğimizin artmasına katkı verebilir.

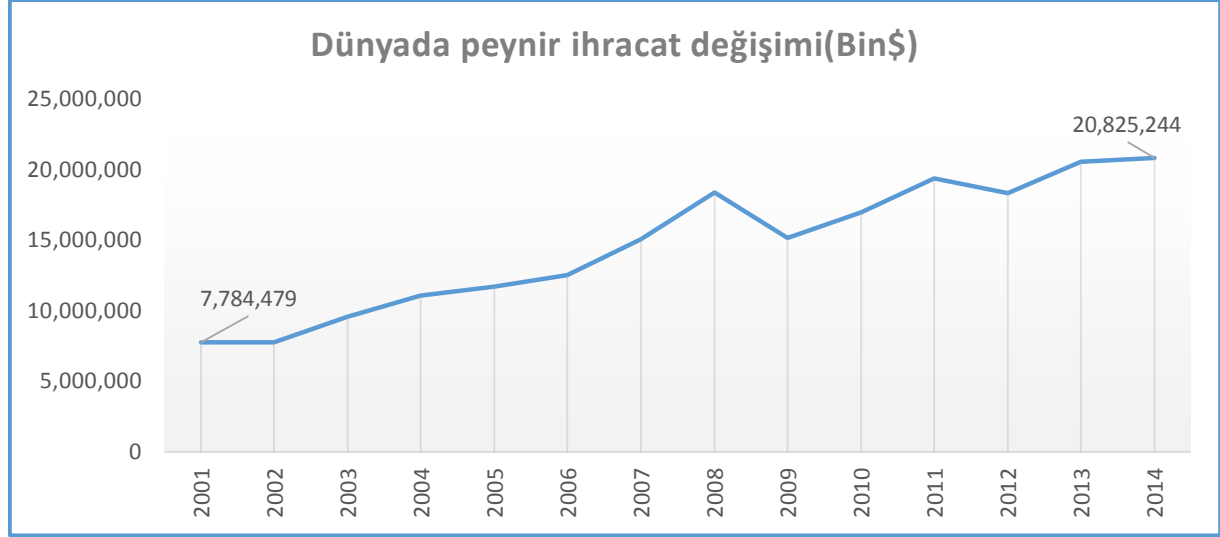
Şekil 8 Peynirde alt ürün grubunda ihracat oranları

Kaynak: WTO.2014

Dünya toplam peynir ihracatında sürekli bir büyüme olduğu görülmektedir. Son 15 yılda 3 kate yakın bir büyümenin olduğu peynir ihracatında 2014 yılında 20 milyar doların üzerinde bir ihracat gerçekleşmiştir.

Şekil 9 Dünya peynir ihracatında yaşanan değişim

Kaynak: WTO.2014

Dünya peynir ticaretinde öne çıkan ülkeler incelendiğinde AB. ABD ile Avustralya. Güney Afrika. Yeni Zelanda gibi ülkelerin öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 19 Dünya peynir ihracatında öne çıkan ülkeler(\$)

Öne çıkan ülkeler	Ülkeler Peynir İhracat(Bin\$)	Oran(%)
Almanya	5.111.983	16.07
Fransa	4.039.947	12.70
Hollanda	3.295.608	10.36
İtalya	2.863.676	9.00
ABD	1.713.388	5.38
Danimarka	1.696.829	5.33
Yeni Zelanda	1.304.259	4.10
Belçika	1.011.244	3.18
İrlanda	999.527	3.14
Polonya	869.626	2.73
Bela Rus	797.844	2.51
İngiltere	771.572	2.42
Avustralya	704.429	2.21
İsviçre	663.920	2.09
Avusturya	620.841	1.95
İspanya	465.119	1.46
Yunanistan	443.473	1.39
Lüksemburg	440.224	1.38
Mısır	378.924	1.19
Litvanya	342.804	1.08
Arjantin	286.509	0.90
Uruguay	248.321	0.78
Çek Cumhuriyeti	239.985	0.75
Bahreyn	198.672	0.62
Türkiye	172.230	0.54
Dünya	31.817.858	100.00

Kaynak: WTO.2014

Dünya peynir ticaretinde ihracatta olduğu ithalatta da AB ülkeleri ve ABD öne çıkmaktadırlar. Ağırlıklı olarak yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerin hakim olduğu pazarda ülkemizin yerel tatlarını öne çıkaracak üretim kararları alması ve bu büyük pazara yönelmesi önem arz etmektedir.

Tablo 20 Dünyada peynir ithalatında öne çıkan ülkeler(\$)

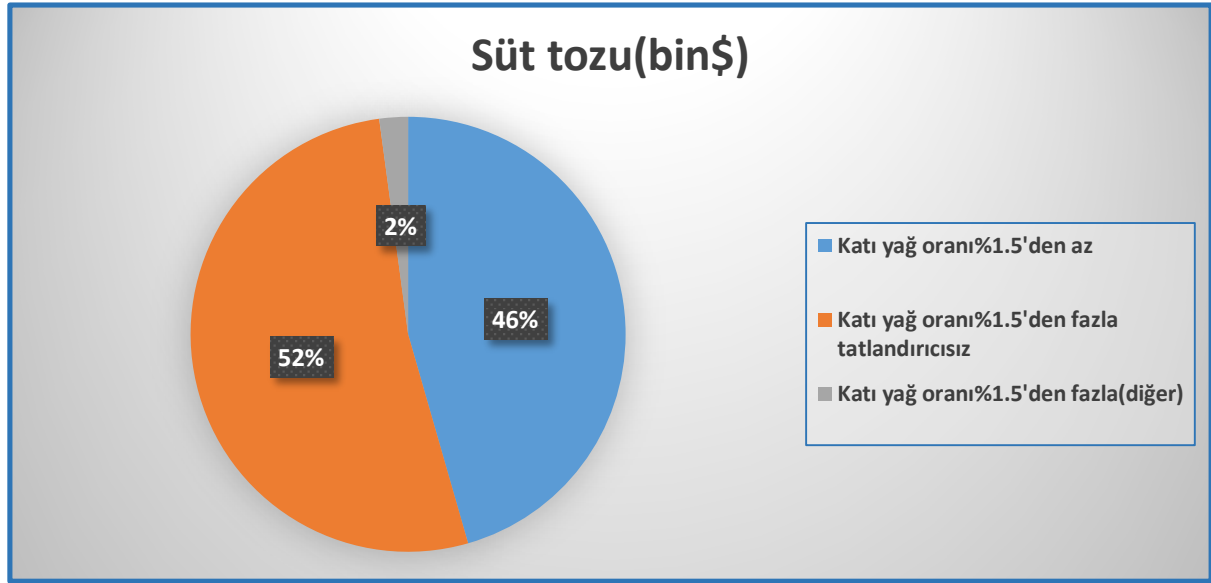
Öne çıkan ülkeler	Ülkeler peynir ithalat(\$)	Oran(%)
Almanya	4.461.940	14.00
İtalya	2.434.173	7.64
İngiltere	2.383.229	7.48
Fransa	1.784.629	5.60
Belçika	1.574.932	4.94
Rusya	1.521.132	4.77
ABD	1.328.096	4.17
İspanya	1.220.859	3.83
Japonya	1.188.382	3.73
Hollanda	1.140.255	3.58
İsveç	735.828	2.31
Avusturya	599.161	1.88
Yunanistan	578.653	1.82
Suudi Arabistan	564.650	1.77
Meksika	518.219	1.63
Güney Kore	497.407	1.56
Avustralya	472.644	1.48
İsviçre	429.108	1.35
Çek Cumhuriyeti	400.578	1.26
Lüksemburg	399.014	1.25
Danimarka	369.754	1.16
Finlandiya	368.749	1.16
Çin	342.428	1.07
Polonya	325.872	1.02
İrlanda	273.860	0.86
Dünya	31.879.066	100.00

Kaynak: WTO.2014

2.4.2 SÜT TOZU

Süt tozu birleşmiş milletler mal sınıflamasına göre katı yağ oranları ile tatlandırıcılı olup olmamasına bağlı olarak 3 ayrı kodda sınıflandırılmıştır. Çalışmamızda 3 sınıfın toplamına göre değerlendirme yapılmıştır. Dünyada 2014 yılında yağ oranı %1,5'den fazla olan süt tozu ihracatı toplam ihracatın %98'ini oluşturmuştur.

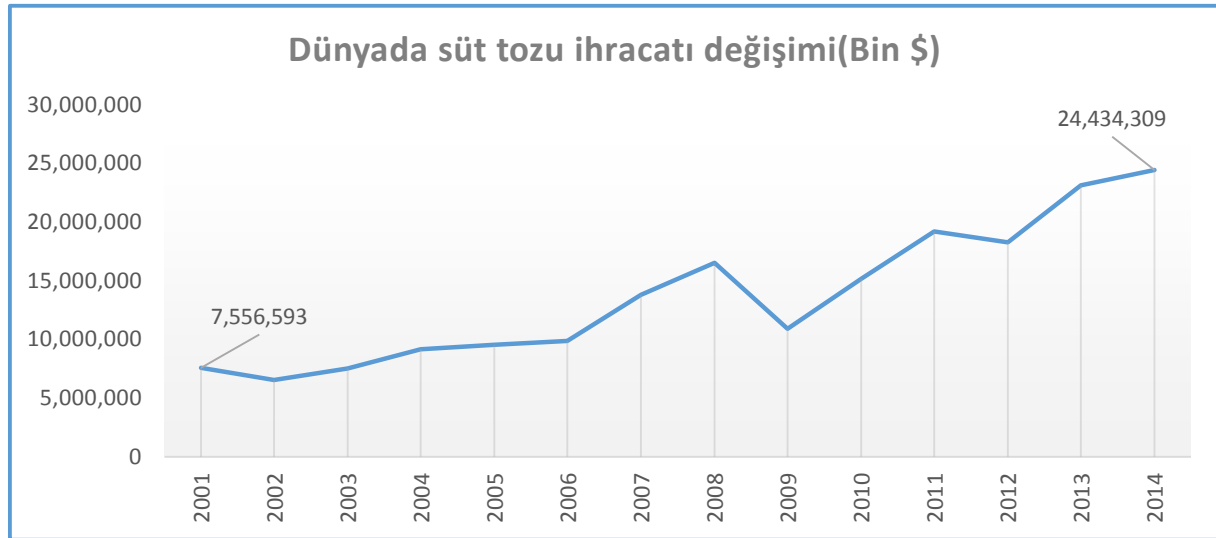
Şekil 10 Dünya süt tozu ihracatında alt ürün gruplarının dağılımı

Kaynak: WTO.2014

Dünya süt tozu ihracatı son 5 yılda sürekli büyüdüğü ve yaklaşık %42'lik artış ile yaklaşık 24.4 milyar dolara ulaşmıştır.

Şekil 11 Dünya süt tozu ihracatı değişimi

Kaynak: WTO.2014

Dünya süt tozu ihracatının 1/3'den fazlasını Yeni Zelanda tek başına gerçekleştirmektedir. Üretimde olduğu gibi dış ticarete de Yeni Zelanda. ABD ve AB ülkeleri gibi ülkelerin piyasasının %90'nına hükmettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 21 Dünya süt tozu ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Süt Tozu ihracatı(\$)	Oran(%)
Yeni Zelanda	7.787.125	33.54
ABD	2.327.506	10.03
Almanya	1.550.486	6.68

Ülkeler	Süt Tozu ihracatı(\$)	Oran(%)
Fransa	1.374.064	5.92
Hollanda	1.180.161	5.08
Avustralya	1.044.258	4.50
Belçika	1.030.962	4.44
Arjantin	805.805	3.47
Polonya	575.093	2.48
Bela Rus	528.853	2.28
Zambiya	495.156	2.13
Yemen	493.613	2.13
Uruguay	422.094	1.82
İngiltere	414.769	1.79
Danimarka	354.771	1.53
İrlanda	344.184	1.48
İsveç	340.813	1.47
Oman	286.260	1.23
Hong Kong. Çin	270.532	1.17
Malezya	235.917	1.02
Singapur	234.760	1.01
Hindistan	232.174	1.00
Brezilya	211.625	0.91
Birleşik Arap Emirliği	144.882	0.62
Çek Cumhuriyeti	124.889	0.54
Türkiye	55.656	0.23
Dünya	24.434.309	100

Kaynak: WTO.2014

İhracata paralel olarak süt tozu ithalatı da son yıllarda önemli düzeyde artış göstermiştir. Son 5 yılda ithalat yapan ülke sayısı ve toplam ithalat değeri artmıştır. Çin başta olmak üzere Asya ve Okyanusya ülkeleri dünyada süt tozunu en fazla ithal etmektedir. **Çin'in süt tozu ithalatı son 5 yılda yaklaşık %300 artış göstermiştir.** Ayrıca Güney Amerika ve Orta Doğu ve Arap ülkeleri de önemli ithalatçı ülkelerdir.

Ülkemizde süt tozu üretiminin desteklenmesi ile birlikte üretim miktarlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Öncelikli olarak yakın coğrafyamızın ve uzak doğu pazarlarının etüt edilmesi önem arz etmektedir.

Tablo 22 Dünya süt tozu ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Süt Tozu İthalatı(\$)	Oran(%)
Çin	4.435.192	18.14
Cezayir	1.795.073	7.34
Hong Kong. Çin	1.532.712	6.27
Endonezya	887.331	3.63
Meksika	862.278	3.53
Birleşik Arap Emirliği	800.980	3.28
Venezuela	753.464	3.08

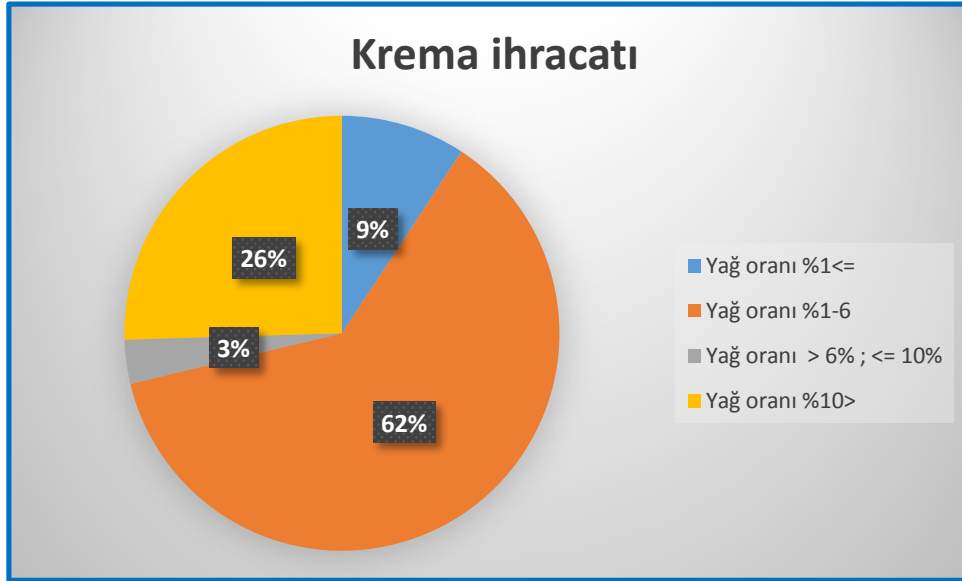
Ülkeler	Süt Tozu İthalatı(\$)	Oran(%)
Suudi Arabistan	622.304	2.55
Singapur	621.917	2.54
Nijerya	523.714	2.14
Vietnam	515.216	2.11
Rusya	513.516	2.10
Belçika	501.951	2.05
Filipinler	478.790	1.96
Tayland	471.848	1.93
Hollanda	424.459	1.74
Mısır	404.579	1.65
İtalya	373.638	1.53
Bangladeş	344.194	1.41
Almanya	329.729	1.35
Sri Lanka	324.657	1.33
Oman	316.672	1.30
Taipei. Chinese	258.098	1.06
İngiltere	248.738	1.02
Türkiye	456	0.00
Dünya	24.451.402	100

Kaynak: WTO.2014

2.4.3 KREMA

Birleşmiş milletler mal sınıflamasında krema katı yağ oranlarına göre sınıflandırılmış olup dış ticareti bu sınıflandırmaya göre ayrıştırılmıştır. Katı yağ oranlarına göre 4 alt grupta toplanan dış ticaret verilerinin oransal dağılımına bakıldığında %1-6 arasında katı yağ içeren kremlerin toplam ihracatın %62'sini oluşturduğu görülmektedir.

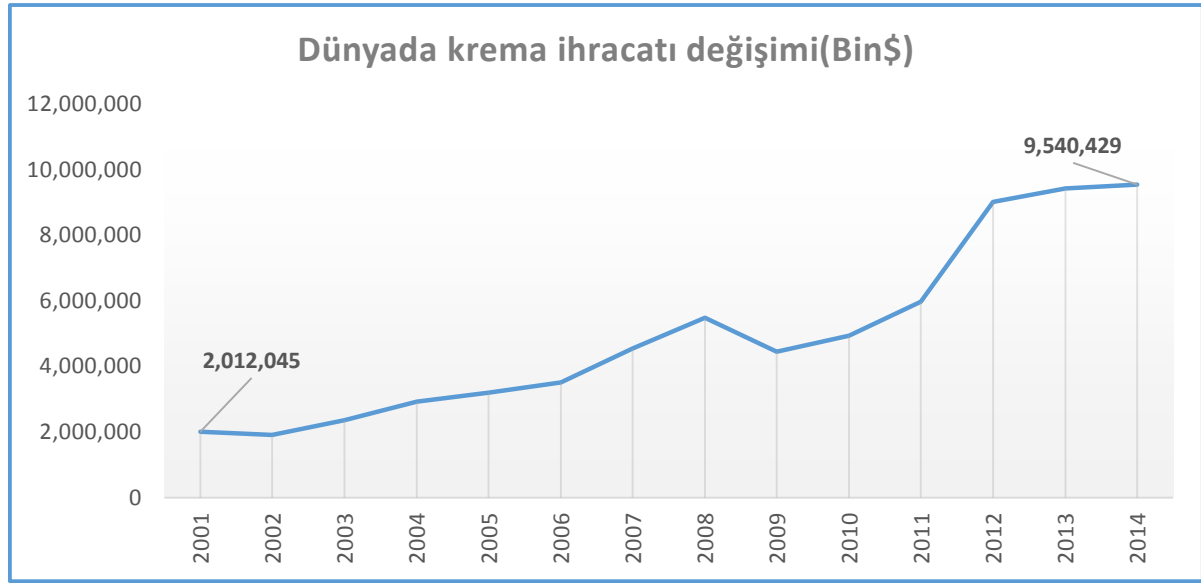
Şekil 12 Krema ihracatının yağ oranlarına göre dağılımı

Kaynak: WTO.2014

Dünya krema dış ticaret değeri 2001 yılı itibariyle yaklaşık %474 büyümüş 2014 yılında 9.5 milyar dolara ulaşmıştır.

Şekil 13 Dünyada krema ihracatı değişimi

Kaynak: WTO.2014

Dünya krema ihracatına AB ülkelerinin öne çıktığı ve toplam pazarın yaklaşık %75'ini elinde tuttuğu anlaşılmıştır. Almanya gerçekleştirdiği 1.76 milyar dolarlık ihracat ile toplam ihracatın yaklaşık 1/5'ini tek başına gerçekleştirmektedir. Ülkemiz gerçekleştirdiği 26,7 milyon dolarlık ihracatı ile dünya ihracat pazarında binde ikilik pay almaktadır.

Şekil 14 Dünya krema ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Krema ihracatı(Bin\$)	Oran(%)
Almanya	1.761.397	18.66
Fransa	921.337	9.76
Belçika	833.705	8.83
Hollanda	632.090	6.70
Avusturya	484.874	5.14
İngiltere	432.390	4.58
Çek Cumhuriyeti	422.567	4.48
Polonya	353.495	3.75
İspanya	337.802	3.58
Bela Rus	266.679	2.83
Danimarka	231.387	2.45
Yeni Zelanda	211.507	2.24
Macaristan	203.799	2.16
Litvanya	185.449	1.97
Avustralya	170.172	1.80
Slovenya	151.044	1.60
Portekiz	150.497	1.59
Slovakya	149.494	1.58
Letonya	132.646	1.41
Suudi Arabistan	125.936	1.33
Lüksemburg	117.122	1.24
Estonya	105.237	1.12
ABD	84.804	0.90
Türkiye	26.781	0.28
Dünya	9.437.150	100.00

Kaynak: WTO.2014

İhracatta olduğu gibi ithalatı da AB ülkeleri öne çıkmaktadır. AB ülkelerinde Almanya'nın ardından en fazla krema ithalatını İtalya gerçekleştirmektedir. İtalya 55 milyon dolarlık ihracatına karşın 1.27 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmektedir. **Diğer taraftan son 5 yıllık ithalat verileri incelendiğinde Asya ülkelerinde ciddi artışların yaşandığı görülmektedir. Özellikle Çin son 5 yılda krema ithalatını yaklaşık 15 kat artırmıştır.**

Tablo 23 Dünya krema ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Krema ithalat(Bin\$)	Oran(
Almanya	1.322.337	14.32
İtalya	1.271.275	13.77
Belçika	895.893	9.70
Fransa	700.186	7.58
Hollanda	432.643	4.69
Çin	408.238	4.42
İrlanda	310.734	3.37
Rusya	289.914	3.14
İspanya	264.173	2.86
İngiltere	221.938	2.40
Litvanya	200.652	2.17
Yunanistan	137.536	1.49
Polonya	119.570	1.29
Portekiz	115.853	1.25
Singapur	107.612	1.17
Çin	104.409	1.13
İsveç	101.746	1.10
Avusturya	89.403	0.97
Slovakya	89.049	0.96
Danimarka	83.862	0.91
Macaristan	78.307	0.85
Romanya	73.003	0.79
Croatia	71.758	0.78
Türkiye	2.428	0.03
Dünya	9.233.832	100.00

Kaynak: WTO.2014

2.4.4 PEYNİR ALTI SUYU

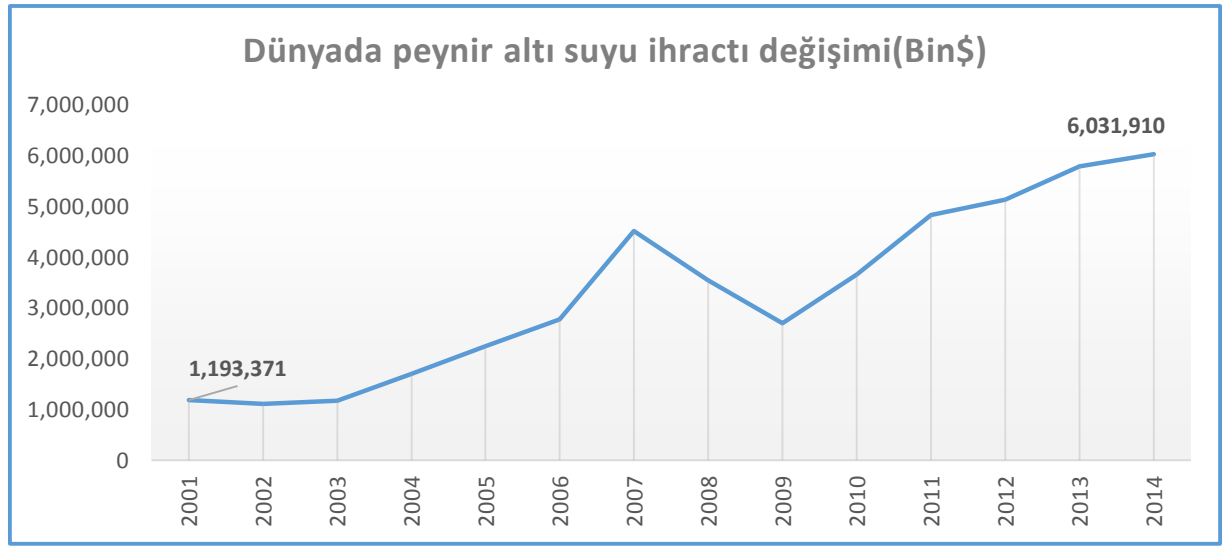
Peynir altı suyu (PAS), süt endüstrisinin en önemli yan ürünlerindendir. PAS' nun atılması veya değerlendirilmesi uzun yıllardan beri bütün dünyada süt endüstrisinin karşı karşıya olduğu hemen hemen en önemli problemlerden biridir. Herhangi bir işlem görmeden çevreye atılan PAS, çok yüksek oranlarda organik madde içeriği nedeniyle çevre kirliliğine neden olduğu gibi, içerdiği yüksek değerli besin unsurlarının da kaybına yol açmaktadır. Eskiden sadece hayvan yemi veya gübre olarak sıvı halde değerlendirilebilen PAS günümüzde çeşitli amaçlara yönelik olarak birçok alanda değerlendirilebilmektedir.⁴

⁴ Kavaz, A ve Bakırcı, İ. "Peynir altı suyunun değerlendirme olanakları" 9. Gıda Kongresi, Bolu.

Yüksek besin değerine sahip peynir altı suyu proteinlerinin gıdaların tekstürel özelliklerinin geliştirilmesinde; kıvam arttırma, jel oluşumunu güçlendirme, emülsiyon oluşturma, su tutma ve serum ayrılmasını engelleme gibi fonksiyonel özellikleri bulunmaktadır. Peynir altı suyunun çeşitli yöntemlerle izolasyonu ve konsantre edilmeleri sonucunda peynir altı suyu protein konsantratları, izolatları, hidrolizatları vb. peynir altı suyu protein ürünleri elde edilmektedir. Günümüzde. unlu gıdalar, et ve süt ürünleri, çikolata ve şekerleme gibi gıda sanayiinde tekstür ve duyuusal özellikler üzerindeki fonksiyonel etkileri ile peynir altı suyu proteinlerinin kullanımı giderek artmaktadır.⁵

Dünyada da peynir altı suyu ticareti son yıllarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2001 yılında 1.19 milyar dolar olan ihracat 2014 yılında yaklaşık 6 milyar dolara yükselmiştir.

Şekil 15 Dünya peynir altı suyu ihracatı değişimi

Kaynak: WTO.2014

Peynir altı suyu ve türevlerinin üretimi peynir üretiminin en fazla olduğu ABD ve AB ülkelerinde öne çıkmaktadır. Toplam dünya ihracatının yaklaşık %60'ını AB ülkeleri yapmaktadırlar. Ülkemiz ise 45 milyon dolarlık ihracatı ile son yıllarda potansiyelini artıran ülkeler arasındadır.

Tablo 24 Dünya peynir altı suyu ihracatı(Bin\$)

Ülkeler	Peynir altı suyu ihracat(\$)	Oran(\$)
ABD	1.017.270	16.98
Almanya	792.832	13.23
Fransa	766.539	12.79
Yeni Zelanda	614.205	10.25
Hollanda	507.632	8.47
Polonya	257.472	4.30
İtalya	244.744	4.09
İrlanda	150.208	2.51
Arjantin	142.521	2.38

⁵ Delikanlı, B ve Özcan, T."Gıdaların Tekstürel Özelliklerinin Geliştirilmesinde Peynir Altı Suyu Protein Katkılarının Fonksiyonel Etkileri" U.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 2011, Bursa.

Ülkeler	Peynir altı suyu ihracat(\$)	Oran(\$)
İngiltere	139.424	2.33
Danimarka	135.476	2.26
Avusturya	118.789	1.98
Finlandiya	100.561	1.68
Belçika	87.089	1.45
Kanada	83.268	1.39
Suudi Arabistan	81.968	1.37
Avustralya	77.480	1.29
Bela Rus	76.862	1.28
Çek Cumhuriyeti	69.017	1.15
İspanya	64.080	1.07
Türkiye	45.091	0.75
Litvanya	42.570	0.71
İsviçre	35.038	0.58
Dünya	5.991.054	100.00

Kaynak: WTO.2014

Peynir altı suyunda en önemli ithalatçı ülke Çin olup toplam ithalatın %13'ünü tek başına gerçekleştirmektedir. AB ülkeleri ithalatı ön planda olup Almanya ve Hollanda Çin'den sonra en fazla peynir altı suyu ithal eden ülkeler arasında yer almaktadır. **Dış pazarda özellikle uzak doğu ve AB ülkelerinin ithalatçı yapıları ülkemiz için fırsat olarak değerlendirilmelidir.**

Tablo 25 Dünya peynir altı suyu ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

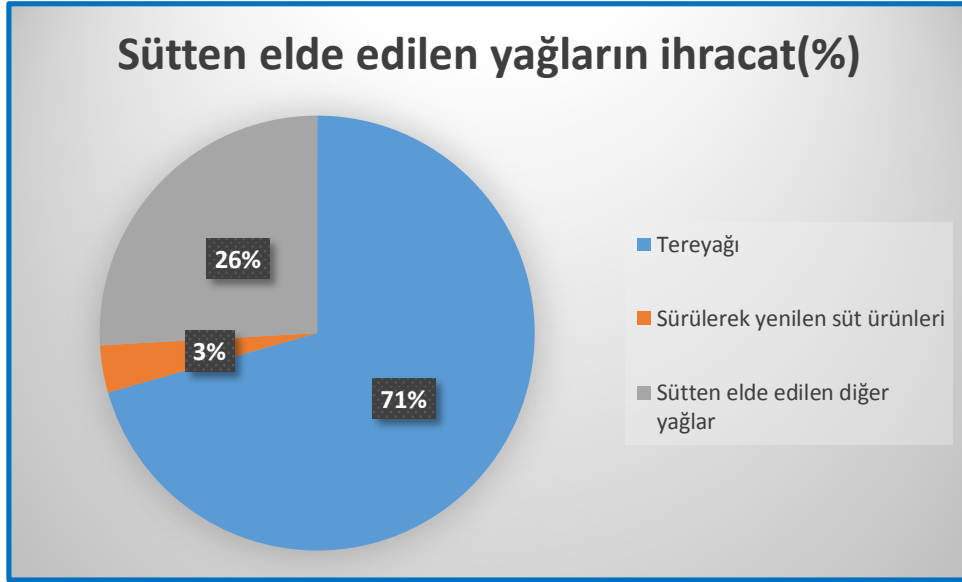
Ülkeler	Peynir altı suyu ithalatı(\$)	Oran(%)
Çin	788.415	13.00
Hollanda	636.703	10.50
Almanya	355.341	5.86
ABD	346.019	5.71
Fransa	321.543	5.30
Endonezya	226.478	3.74
İtalya	218.890	3.61
G. Kore	178.162	2.94
Meksika	175.966	2.90
Belçika	169.189	2.79
Malezya	161.425	2.66
Japonya	160.808	2.65
Singapur	144.333	2.38
Kanada	129.129	2.13
Tayland	105.739	1.74
İngiltere	99.576	1.64
Rusya	98.973	1.63
Kuveyt	98.119	1.62
İspanya	96.103	1.58
Filipinler	91.145	1.50
Mısır	88.495	1.46
Morokko	87.807	1.45
Yeni Zelanda	77.907	1.28
Türkiye	3.128	0.05
Dünya	6.063.446	100.00

Kaynak: WTO.2014

2.4.5 SÜTTEN ELDE EDİLEN YAĞLAR

Dünyada süttten elde edilen yağların toplam ihracatı 2014 yılında yaklaşık 8,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup dış ticaret hacmi çok büyük atılımlar gerçekleştirmese de büyüme eğilimi göstermektedir. Son 5 yılda dış ticaret hacmi yaklaşık %20 büyüme göstermiştir. Bu ürün grubunda tereyağı %71’li büyüme oranı ticaretin belirleyicisi konumundadır. Bu nedenle bu bölümde tereyağı özel olarak irdelenecektir.

Tablo 26 Süttten elde edilen yağların alt ürün grupları ihracat oranları(%)

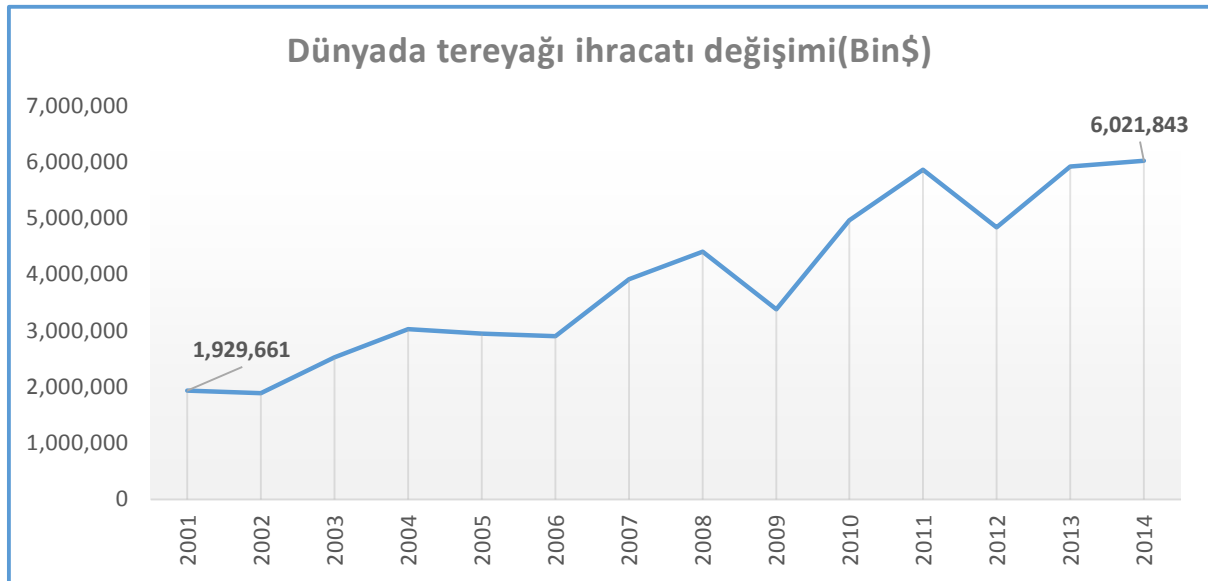

Kaynak: WTO.2014

2.4.6 TEREYAĞI

Dünya tereyağı ticareti son 15 yılda yaklaşık 3 kat büyümüştür. 2014 yılında 6 milyar doların üzerinde ihracat kapasitesine ulaşan tereyağı ticareti süt ürünlerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Şekil 16 Dünya tereyağı ihracatının değişimi

Kaynak: WTO.2014

Dünya tereyağı ihracatının yaklaşık %20'sini Yeni Zelanda gerçekleştirmektedir. Yeni Zelanda'yı takiben Hollanda, İrlanda ve Almanya gibi AB ülkelerinin geldiği görülmektedir. AB ülkeleri gerçekleşen toplam ihracatın yaklaşık %65'ini gerçekleştirmektedir. Ülkemiz 2 milyon dolarlık ihracatı ile 50. sırada yer almaktadır.

Tablo 27 Dünya tereyağı ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Tereyağı ihracatı(Bin\$)	Oran(%)
Yeni Zelanda	1.202.588	20.41
Hollanda	695.008	11.79
İrlanda	647.900	10.99
Almanya	605.867	10.28
Belçika	463.739	7.87
Fransa	381.669	6.48
Bela Rus	285.239	4.84
ABD	238.410	4.05
Danimarka	218.641	3.71
Avustralya	154.552	2.62
Polonya	147.985	2.51
İngiltere	115.310	1.96
Finlandiya	103.299	1.75
Uruguay	99.938	1.70
İspanya	60.971	1.03
Portekiz	60.605	1.03
Litvanya	48.961	0.83
Arjantin	45.306	0.77
Lüksemburg	25.592	0.43
Singapur	25.338	0.43
Ukrayna	20.261	0.34
Letonya	18.890	0.32
Çek Cumhuriyeti	18.554	0.31
Türkiye	2.094	0.04
Dünya	5.892.990	100.00

Kaynak: WTO.2014

Dünya tereyağı ithalatı son 5 yılda yaklaşık %35 artış göstermiştir. 816 milyon dolarlık ithalatı Fransa ilk sırada yer almaktadır. **Son yıllarda Rusya ve Çin'de tereyağı ithalatında ciddi artışlar yaşanmıştır. 2010 yılı itibariyle Rusya tereyağı ithalatı 3 kat Çin ithalatı ise 4 kat büyümüştür.** Ülkemiz ise yaklaşık 100 milyon dolarlık ithalatı ile önemli ithalatçı ülkeler arasında yer almaktadır.

Tablo 28 Dünyada tereyağı ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Tereyağı ithalatı(\$)	Oran(%)
Fransa	816.107	13.47
Rusya	598.627	9.88
Almanya	530.968	8.76
Belçika	436.620	7.21

Ülkeler	Tereyağı ithalatı(\$)	Oran(%)
İngiltere	314.855	5.20
Hollanda	308.503	5.09
Çin	229.180	3.78
Suudi Arabistan	172.450	2.85
İran	164.056	2.71
İtalya	153.636	2.54
Mısır	146.439	2.42
Fas	137.462	2.27
Türkiye	98.259	1.62
Singapur	94.501	1.56
İspanya	91.663	1.51
Danimarka	84.275	1.39
Çek Cumhuriyeti	83.623	1.38
Avustralya	79.406	1.31
Birleşik Arap Emirliği	78.672	1.30
Avusturya	72.653	1.20
ABD	71.240	1.18
Tayvan	70.424	1.16
Endonezya	60.870	1.00
Hong Kong	55.800	0.92
Dünya	6.059.543	100.00

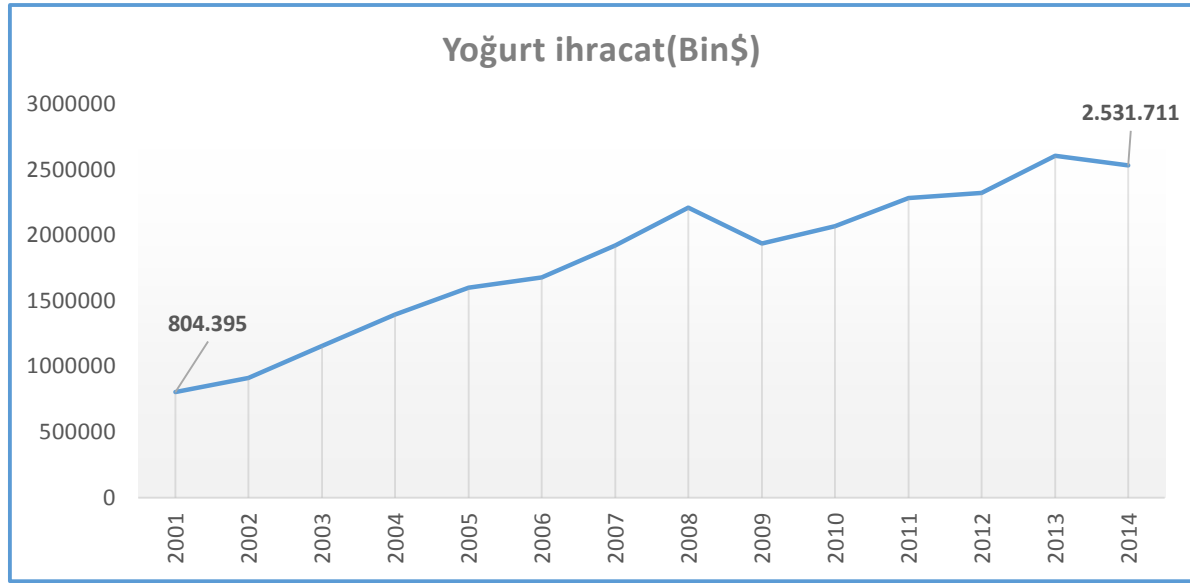
Kaynak: WTO.2014

2.4.7 YOĞURT

2014 yılında dünyada yaklaşık 2,5 milyar dolarlık yoğurt ihraç edilmiş olup bu değer her geçen yıl artış göstermektedir. Son 5 yılda dünyada yoğurt ihracat değerinde yaklaşık %22 lik bir büyüme yaşanmıştır.

Yoğurt kesin olarak tarihi bilinmemekle beraber, ilk kez göçebe Türk kavimleri tarafından eski çağda tüketildiği bildirilmektedir. Yoğurdun başlangıçta göçebe Türk kabileler tarafından, hayvan derilerinde saklanan sütün doğal olarak ekşimesi ve pıhtılaşması sonucu oluşan pıhtıdan zamanla geliştirildiği sanılmaktadır. Yoğurt Türkler tarafından önce Orta Doğu ve Anadolu'ya daha sonra da, 16. yy.'da Avrupa'ya tanıtılmıştır.(Şireli ve Onaran, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi)

Şekil 17 Dünya yoğurt ihracatında yaşanan değişim(\$)

Kaynak: WTO.2014

Dünya yoğurt ihracatının yaklaşık %80'nini AB ülkeleri gerçekleştirmekte olup ilk sırada yer alan Almanya toplam ihracatın yaklaşık %25'ini tek başına gerçekleştirmektedir. **Ülkemiz dünya yoğurt ihracatından yaklaşık %0,1'lik bir pay almaktadır. Tarihi bağlarımızın bu kadar yoğun olduğu yoğurdun küresel ticaretinde söz sahibi olamamamız düşündürücüdür.**

Tablo 29 Dünyada yoğurt ihracatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Yoğurt ihracat(\$)	Oran(%)
Almanya	609.425	24.16
Fransa	427.895	16.96
Avusturya	205.739	8.16
Yunanistan	148.636	5.89
İspanya	120.854	4.79
Suudi Arabistan	117.815	4.67
Polonya	87.830	3.48
İngiltere	68.619	2.72
Çek Cumhuriyeti	68.230	2.70
Güney Afrika	55.766	2.21
Finlandiya	51.671	2.05
Belçika	47.861	1.90
ABD	40.271	1.60
Tayland	38.641	1.53
Birleşik Arap Emirliği	30.829	1.22
Rusya	25.666	1.02
İrlanda	24.557	0.97
Hollanda	23.799	0.94
Kanada	23.231	0.92
Yeni Zelanda	20.190	0.80

Ülkeler	Yoğurt ihracat(\$)	Oran(%)
Avustralya	18.331	0.73
İsviçre	18.302	0.73
Lüksemburg	17.976	0.71
Türkiye	2.919	0.12
Dünya	2.522.523	100.00

Kaynak: WTO.2014

Yoğurt dünya genelinde en çok tüketilen süt ürünlerinden biridir. İyileştirici güce sahip olan yoğurdun insan sağlığı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Özellikle bu sebepten dolayı, yoğurdun farklı ürünler ve yemekler gibi farklı şekillerde kullanılması yaygın olarak görülmektedir. Avrupa, Amerika ve bazı Asya ülkelerinde yoğurt genellikle tatlı olarak tüketilmektedir. Bu ülkelerde meyveli yoğurt, yoğurt içecekleri, meyveli ayran ve yoğurt dondurması tercih edilmektedir. Ancak yoğurdun anavatanında, Orta Asya ülkelerinde, yoğurt özel bir anlam taşımaktadır.(Yıldırım ve Arkadaşları, Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 2014)

Dünyada farklı kullanım şekilleri olan yoğurdun en önemli ithalatçısı da AB ülkeleridir. Başta İngiltere olmak üzere toplam ithalatın yaklaşık %70'i AB ülkelerine yapılmaktadır. **Ülkemiz az da olsa 2014 yılında yaklaşık 3 milyon dolarlık yoğurt alımı yapmıştır.**

Tablo 30 Dünya yoğurt ithalatında öne çıkan ülkeler(Bin\$)

Ülkeler	Yoğurt ithalatı(Bin\$)	Oran(%)
İngiltere	626.887	13.40
İtalya	378.967	8.10
İspanya	360.879	7.72
Belçika	222.926	4.77
Almanya	215.934	4.62
Hollanda	209.933	4.49
Portekiz	208.607	4.46
İsveç	188.377	4.03
Fransa	140.505	3.00
İrlanda	120.582	2.58
Rusya	117.273	2.51
Filipinler	101.205	2.16
Avusturya	77.726	1.66
Tayland	75.740	1.62
Finlandiya	71.135	1.52
Polonya	70.602	1.51
Katar	67.992	1.45
Oman	67.760	1.45
Çek Cumhuriyeti	66.590	1.42
Angola	56.278	1.20
Macaristan	51.888	1.11
Slovakya	48.244	1.03

Ülkeler	Yoğurt ithalatı(Bin\$)	Oran(%)
Kazakistan	47.753	1.02
Türkiye	3064	0.07
Dünya	4.676.710	100

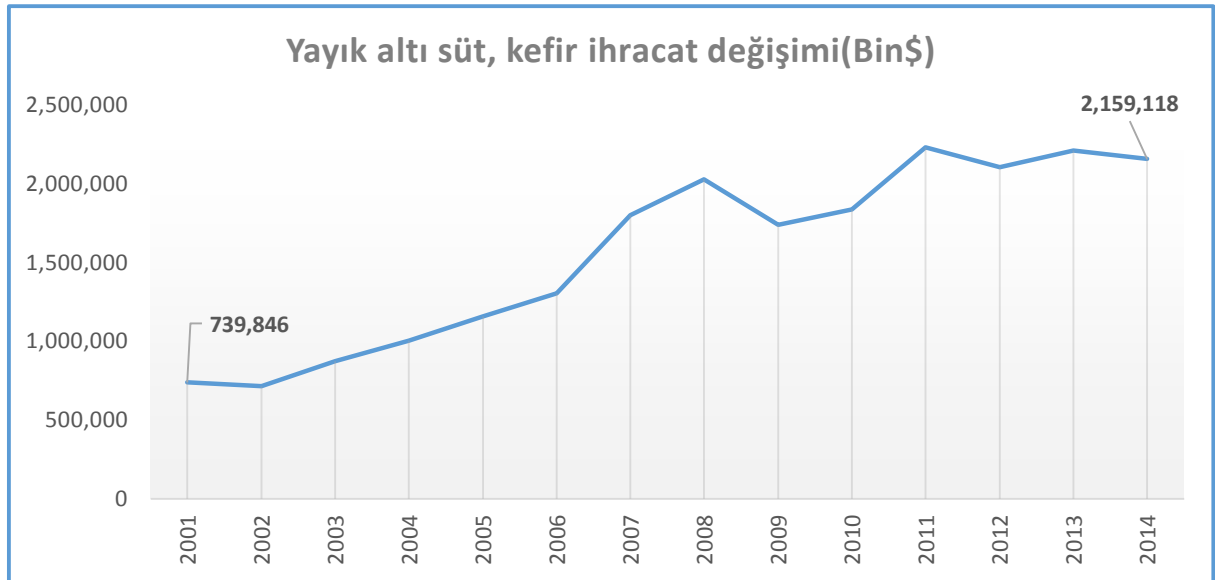
Kaynak: WTO.2014

2.4.8 YAYIK ALTI SÜTÜ. PIHTILAŞMIŞ SÜT VE KREMA. KEFİR

Birleşmiş milletler mal sınıflama sisteminde yukarıda başlıkta olduğu gibi isimlendirilen bu kalemden ürün düzeyinde bir ayrıştırılma yapılamamış olup değerlendirme yayık altı süt, pihtılaştırılmış süt ve kefir toplamı üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan incelemelerde bu kalem altında ticarete en fazla konu olan ürün yayık altı süttür(buttermilk⁶).

Bu kalem altında gerçekleşen dış ticaret toplamı azımsanacak düzeyde olmayıp 2014 yılında dünyada yaklaşık 2,16 milyar dolarlık ihracat gerçekleşmiş olup son 15 yılda sürekli artış eğilimi içerisinde.

Şekil 18 Yayık altı süt, kefir ihracat değişimi(\$)

Kaynak: WTO.2014

Tüm süt ürünlerinde olduğu gibi bu kalem altında da en önemli ihracatçı ülkeler AB ülkeleridir. AB ülkeleri toplam ihracatın %71'ini yapmaktadırlar. Almanya, Fransa ve Belçika'nın en önemli ihracatçı ülkelerdir.

Tablo 31 Dünya yayık altı sütü ve kefir ihracatı(Bin\$)

Ülkeler	Yayık altı sütü ve Kefir ihracatı(Bin\$)	Oran(%)
Almanya	407.160	18.97
Fransa	368.285	17.16
Belçika	257.746	12.01
Yeni Zelanda	158.903	7.40
Hollanda	111.146	5.18

⁶ Yayık altı sütü tereyağı ve krema atığı olan yayık altının bazı laktik asit bakterileri ile fermante edilmesi ile elde edilen

Ülkeler	Yayık altı sütü ve Kefir ihracatı(Bin\$)	Oran(%)
Bela Rus	108.335	5.05
Polonya	86.948	4.05
Rusya	72.810	3.39
İrlanda	47.380	2.21
İspanya	42.281	1.97
Tayland	42.237	1.97
ABD	33.251	1.55
Avustralya	32.085	1.49
İngiltere	28.802	1.34
Suudi Arabistan	24.623	1.15
Slovakya	22.930	1.07
Finlandiya	21.715	1.01
Portekiz	20.475	0.95
Pakistan	18.632	0.87
İsveç	17.098	0.80
Çek Cumhuriyeti	15.976	0.74
Endonezya	15.726	0.73
İtalya	13.986	0.65
Türkiye	3.188	0.15
Dünya	2.146.773	100.00

Kaynak: WTO.2014

Yayık altı sütünde ve kefirde en büyük ithalat AB ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Dünya toplam ithalatının 1/3'ünü İngiltere, Hollanda ve İtalya gerçekleştirmekte olup ülkemiz yok denecek kadar az ithalat gerçekleştirmiştir.

Tablo 32 Dünya yayık altı sütü ve kefir ithalatı(\$)

Ülkeler	Yayık altı sütü ve kefir ithalatı	Oranı(%)
İngiltere	372.127	19.67
Hollanda	111.332	5.88
İtalya	96.379	5.09
Filipinler	81.967	4.33
Rusya	78.096	4.13
Belçika	76.195	4.03
Tayland	74.336	3.93
Fransa	64.183	3.39
İspanya	59.441	3.14
Kazakistan	43.276	2.29
Almanya	41.583	2.20
Portekiz	33.763	1.78
Polonya	32.875	1.74
Çek Cumhuriyeti	31.476	1.66
Macaristan	28.323	1.50
Peru	24.916	1.32
Malezya	24.504	1.30
Meksika	23.796	1.26
Çin	22.950	1.21
İsveç	22.123	1.17
Nijerya	21.647	1.14

Ülkeler	Yayık altı sütü ve kefir ithalatı	Oranı(%)
Kuveyt	19.957	1.05
Angola	18.884	1.00
Türkiye	57	0.00
Dünya	1.892.094	100.00

Kaynak: WTO.2014

3 ÜLKEMİZDE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNE BAKIŞ

Ülkemizde süt üretimi hayvan varlığı ve laktasyon verimlerindeki artışa paralel olarak artış göstermektedir. 2013 yılında bir önceki yıla göre % 4,7 oranında artarak 18.223.712 ton olmuştur. **1930 yılında elde edilen çiğ sütün %38,24’ü inekten elde edilirken 2013 yılında bu oran %91,4’e çıkmıştır. Aynı oranda sırasıyla mandada % 14,19’dan % 0,3’e, koyunda % 20,38’den % 6,0’ya, keçide ise % 27,18’den % 2,3’e düşmüştür.**⁷

Türkiye’de sanayiden geçmiş içme sütü ilk defa Atatürk Orman Çiftliği (A.O.Ç.) Ankara ve İstanbul tesislerinde 1957 yılında elde edilmiş fakat üretim çok sınırlı kalmıştır.⁸ Öncesinde hane halklarının kendi kullanımına yönelik olarak üretilmiş ve tüketilmiştir. Türkiye’de süt endüstrisinin gelişimini sağlamak amacıyla 1963 yılında ülkenin stratejik bölgelerinde örnek tesisler kurmak ve işletmek üzere sermayenin tamamı devlet tarafından karşılanacak şekilde “Süt Endüstrisi Kurumu” kurulmuştur.⁹ Süt Endüstrisi Kurumunun(SEK) kurulması ve özel sektörün süt üretimine olan artan ilgisi, süt üretiminin zamanla sanayileşmesine etki eden faktörlerdendir. Günümüzde ise Türkiye, Dünya süt ve süt ürünleri üretimindeki önemli aktörlerden biridir. 2013 yılı FAO verilerine göre Türkiye dünyada 10’uncu sıradadır. 2010 yılında. Dünya’daki duraklama eğiliminin tersine Türkiye’de süt üretimi artış göstermeye devam etmiştir. Fakat yine de, yukarıda bahsedilen hane içi tüketim amaçlı, diğer bir deyişle kayıt dışı üretim yapısı varlığını sürdürmektedir.¹⁰

3.1 ÜLKEMİZDE HAYVAN VARLIĞI

Ülkemizde büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığını zaman serisi içinde incelediğimizde; büyükbaş hayvan varlığında sürekli bir artışın olduğu, küçükbaş hayvan varlığında ise 1995 yılına nazaran bir düşüş olsa da 2009 yılı itibariyle tekrar artış trendi içine girdiği görülmektedir.

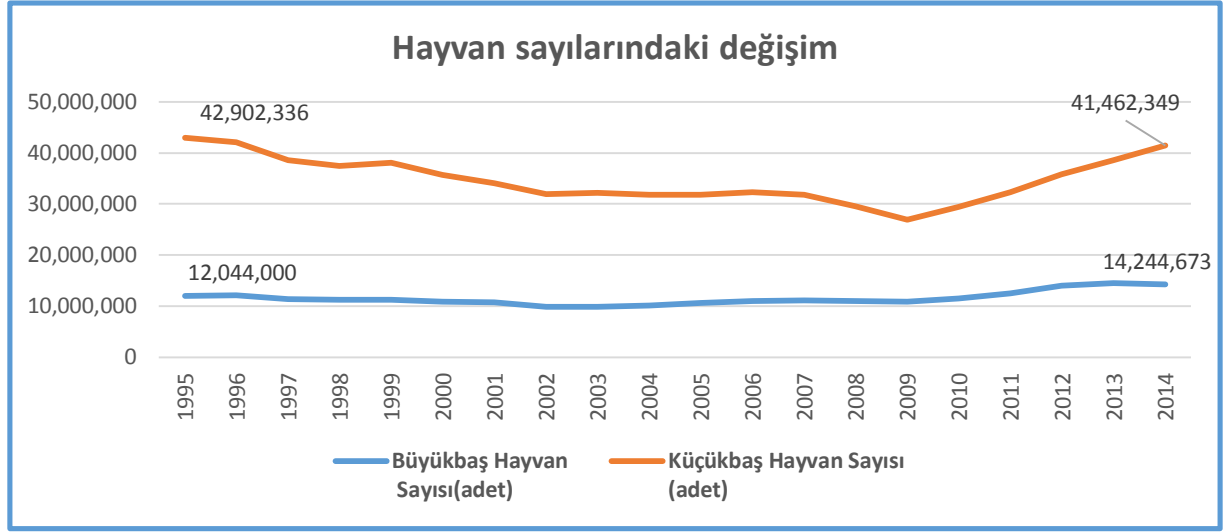
⁷ Ulusal Süt Konseyi,” Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri”, 2013.

⁸ Kalkınma Bankası, “Süt ve Süt Ürünleri Sektör Raporu”,1999,Ankara.

⁹ Uraz, T, Alpar, O. “Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Fabrikalarının Kuruluş Yerleri Üzerine Bir İnceleme” 1978,Ankara.

¹⁰ TEPAV, “Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi”2012

Şekil 19 Ülkemizde hayvan varlığı değişimi(adet)

Kaynak: TÜİK

Hayvan türlerine göre hayvan sayıları incelendiğinde ise kültür ve melez sığır sayılarının toplam büyük baş hayvan sayılarının %85'inin oluşturduğu görülmektedir. 1990'lı yıllara nazaran çok ciddi azalış gösteren manda sayısı son birkaç yılda tekrar artış göstermeye başlamıştır.

Küçükbaş hayvan sayının yaklaşık %94'ünün yerli koyun ve kıl keçisi toplamı oluşturmaktadır. Ülkemizde 10 milyonun üzerinde kıl keçisi varlığına karşın 177 bin civarında tiftik keçisi bulunmaktadır. Tekstil sektöründe yoğun talep gören tiftik keçisi 1990'lı yıllara nazaran önemli ölçüde azalışlar göstermiş olup son birkaç yılda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı destekleri ile artış göstermeye başlamıştır¹¹

Tablo 33 Ülkemizde hayvan sayılarının dağılımı(adet)

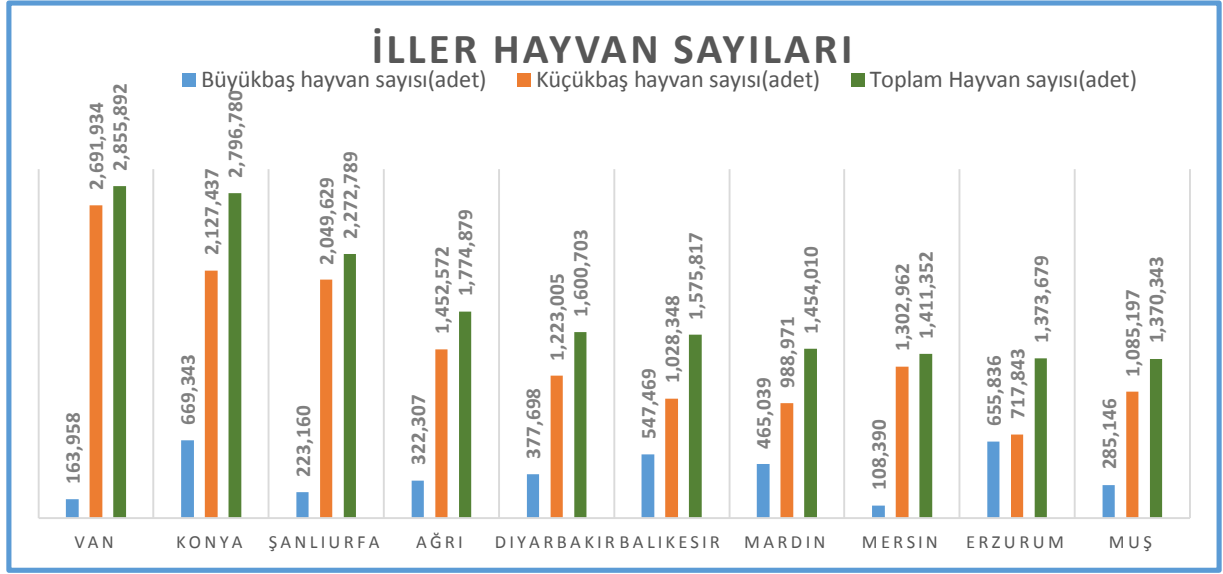
Manda	Sığır (Kültür)	Sığır(Melez)	Sığır(Yerli)	Toplam
121.826	6.139.810	6.005.089	1.977.948	14.244.673
Keçi(Kıl)	Keçi(Tiftik)	Koyun (Yerli)	Koyun(Merinos)	Toplam
10.169.348	177.811	29.011.546	2.103.644	41.462.349

Kaynak: TÜİK.2014

Ülkemizde hayvan varlığı il düzeyinde karşılaştırıldığında Van, Konya ve Şanlıurfa illerinin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Ülkemizde genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Ege Bölgeleri hayvan varlığı açısından öne çıkmaktadır.

Aras,İ.,¹¹ Küçükbaş Hayvancılık Sektör Raporu Mevlana Kalkınma Ajansı,2015, Konya

Şekil 20 Ülkemizde hayvan varlığı açısından öne çıkan ilk 10 il(adet)

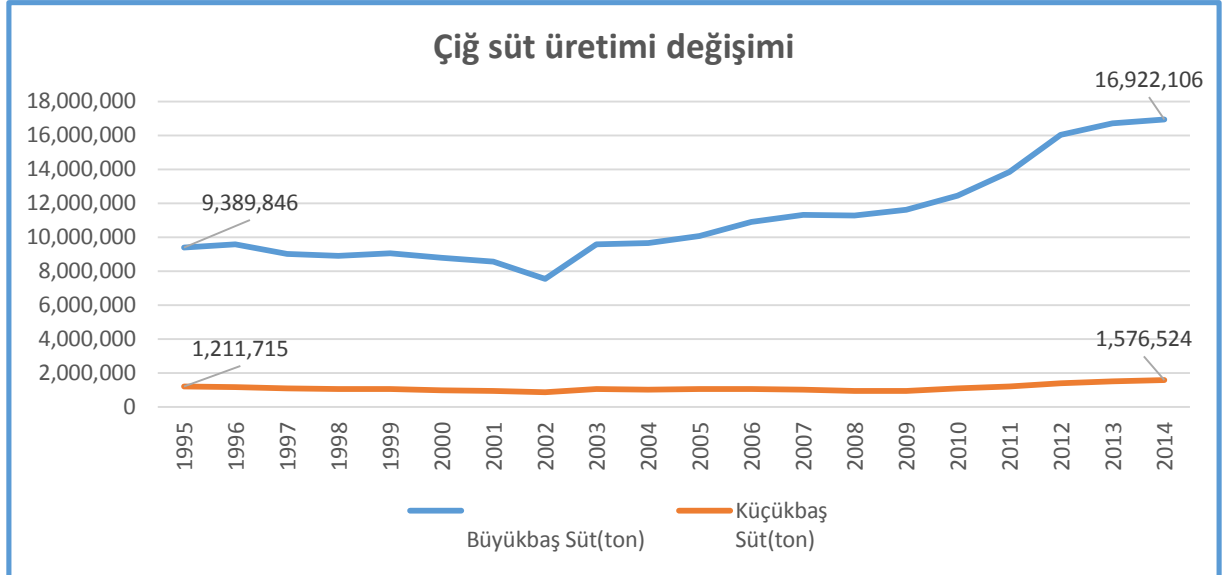

Kaynak: TÜİK.2014

3.2 ÜLKEMİZDE ÇİĞ SÜT ÜRETİMİ

Ülkemizde çığ süt üretimi son 10 yıldır sürekli bir artış eğilimi göstermiş olup 2014 yılı verileriyle toplamda 18,5 milyon ton çığ süt üretimi gerçekleşmiştir. 2000’li yılların başı itibariyle uygulamaya konulan hayvancılık destekleri etkisiyle özellikle büyükbaş hayvandan elde edilen süt miktarında yaşanan artış oranı küçükbaş hayvandan elde edilen çığ sütte yakalanamamıştır.

Şekil 21 Ülkemizde çığ süt üretiminin yıllar içindeki değişimi(ton)

Kaynak: TÜİK.2014

Ülkemizde çığ süt üretimi ağırlıklı olarak büyükbaş hayvan kaynaklıdır. Toplam süt üretiminin %90’dan fazlası büyükbaş hayvandan elde edilmektedir. Yerli ırkların günlük süt verimlerinin düşük olması nedeniyle kültür ve melez ırklarını yaygınlaştırmıştır. Büyükbaştan elde edilen

sütün yaklaşık %94'ü kültür ve melez ırklarından elde edilmektedir. Diğer taraftan son yıllarda katma değeri daha yüksek olan manda sütü artış göstermektedir.

TÜİK verileriyle küçükbaş hayvandan elde edilen çiğ süt yaklaşık 1,5 milyon tona ulaşmıştır. Toplam çiğ süt üretiminin yaklaşık%10'nunu oluşturan küçükbaş hayvan sütü 2010 yılı itibariyle tekrar artış göstermeye başlamıştır. Son birkaç yılda uygulamaya konulan küçükbaş hayvancılık desteklerinin bu artışta etkili olduğu ve bu artışın devam edeceği düşünülmektedir.

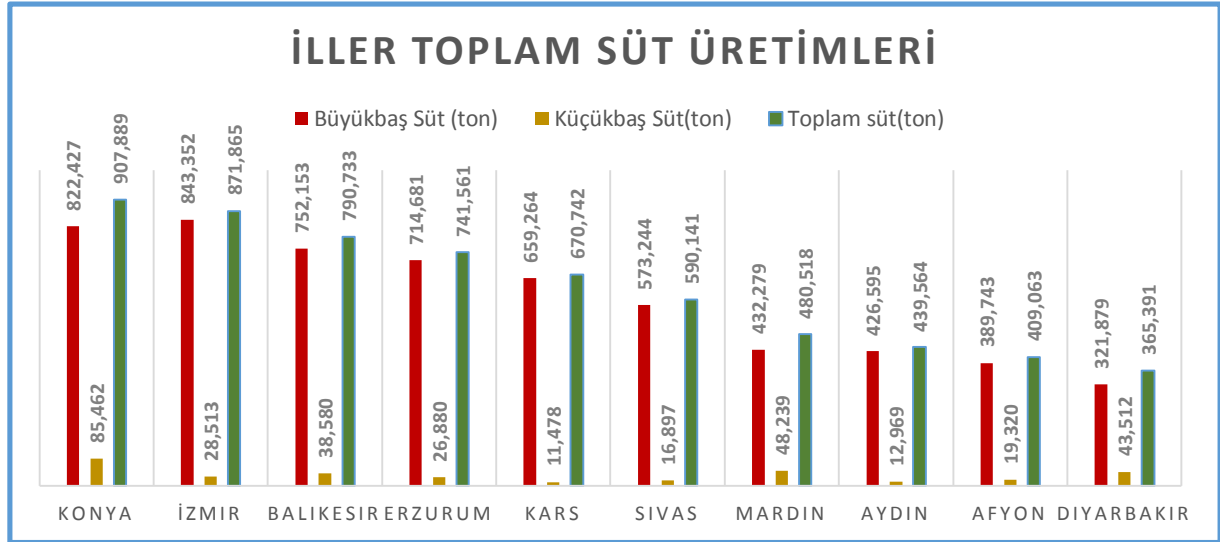
Tablo 34 Ülkemizde hayvan türlerine bağlı olarak süt miktarlarının dağılımı(ton)

Manda	Sığır (Kültür)	Sığır(Melez)	Sığır(Yerli)	Toplam
54.687	9.319.392	6.563.876	984.151	16.922.106
Keçi(Kıl)	Keçi(Tiftik)	Koyun (Yerli)	Koyun(Merinos)	Toplam
460.642	2.752	1.068.700	44.430	1.576.524

Kaynak: TÜİK.2014

Ülkemizde çiğ süt üretiminde Konya ilk sırada yer almaktadır. Ülkemizde çiğ sütün yaklaşık %5'ini üreten Konya, sahip olduğu süt işleme tesisleri ile bu potansiyeli çok rahat kullanmaktadır. Konya'yı İzmir ve Balıkesir takip etmektedir. Konya büyükbaş hayvandan elde edilen çiğ sütte de ilk sırada yer alırken küçükbaş hayvandan elde edilen sütte Van ilimizden sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Şekil 22 Toplam süt üretiminde öne çıkan illerimiz

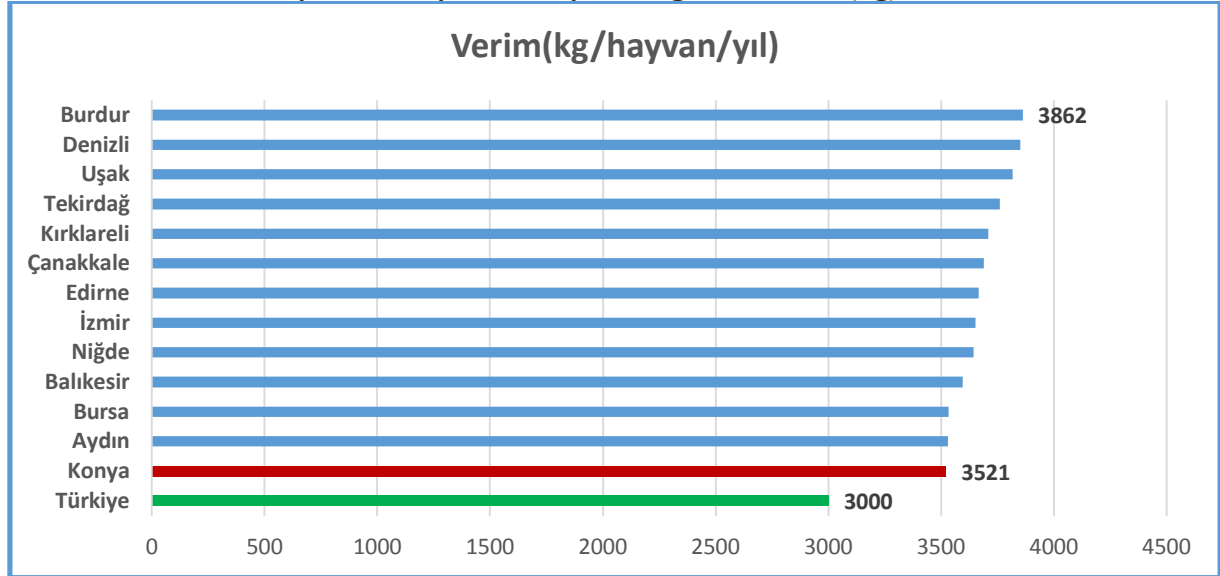
Kaynak: TÜİK.2014

Çiğ süt üretiminde hayvan başına düşen yıllık verim değerleri incelendiğinde; hayvan sayısı ve toplam çiğ süt üretimi açısından ilk sıralarda yer alan illerin yıllık verim değerlerinin çok yüksek olmadığı görülmektedir.

Trakya ve Ege illerinde bir birim büyükbaş hayvandan elde edilen yıllık çiğ süt verimleri diğer bölge illerine nazaran daha yüksektir. Hayvan başı yıllık yaklaşık 3,5 ton ile ülke

ortalamasının üzerinde bir verim değeri yakalayan Konya iller sıralamasında 13. sırada yer almaktadır.

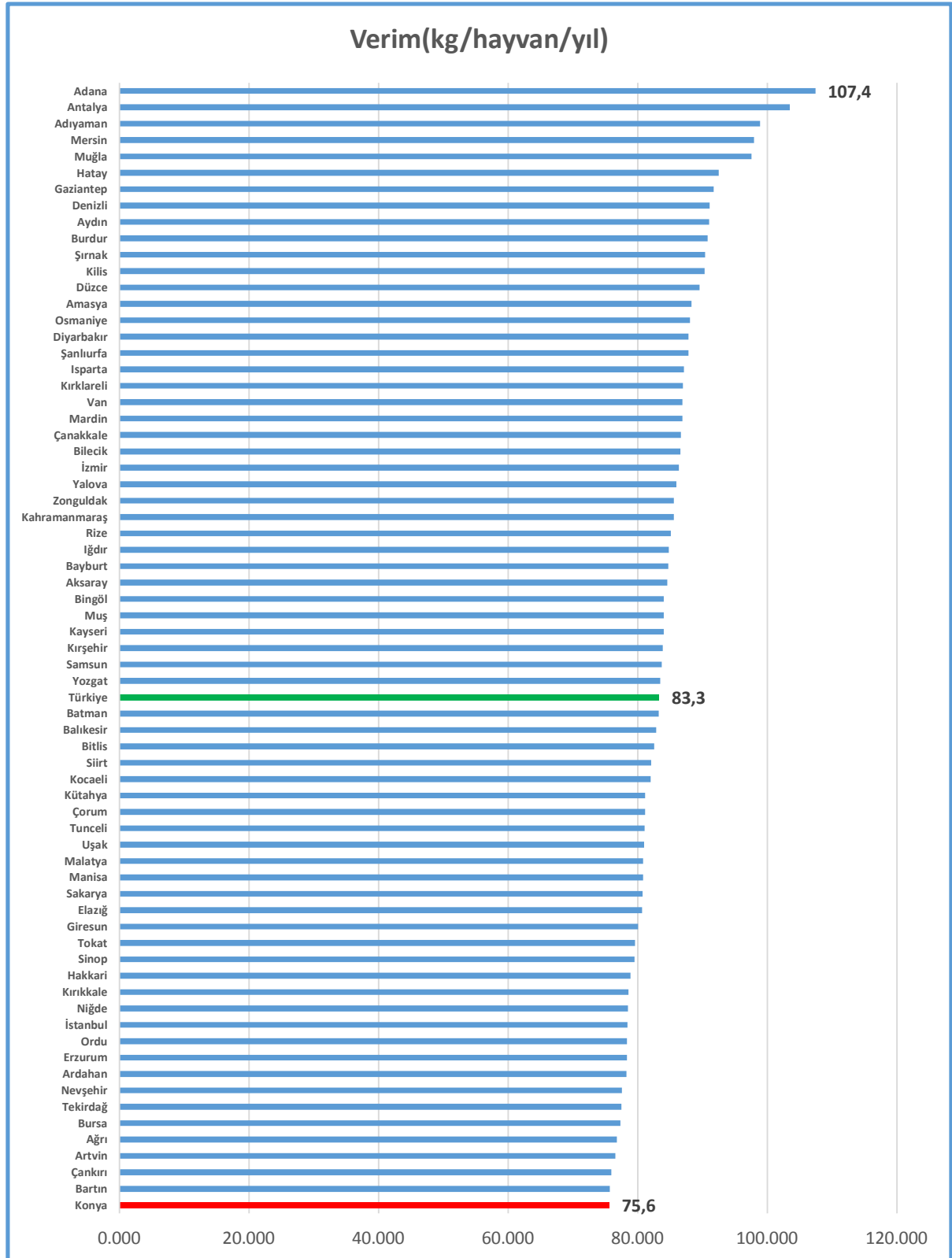
Şekil 23 Bir birim büyükbaş hayvan için yıllık çiğ süt miktarı(kg)

Kaynak: TÜİK, 2014

Benzer değerlendirme küçükbaş hayvan için yapıldığında Akdeniz ve Ege bölge illerinin bir birim küçükbaş hayvan başına elde ettikleri verimlerin diğer bölge illerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Konya ili 76 kg'lık verimliliği 68.sırada yer almaktadır.

Şekil 24 Bir birim küçükbaş hayvandan elde edilen yıllık çiğ süt miktarı(kg)

Kaynak: TÜİK.2014

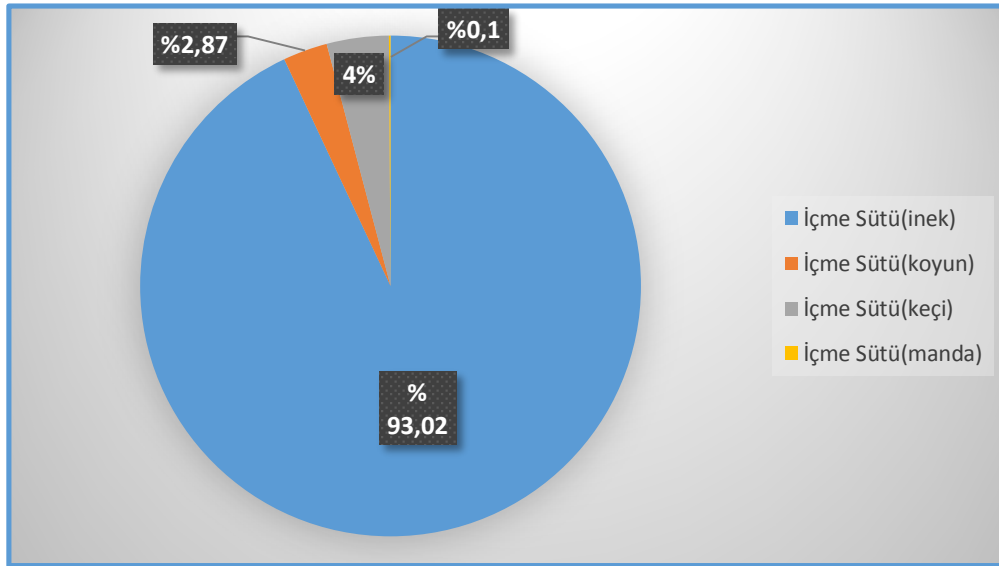
3.3 ÜLKEMİZDE SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

Çalışmamızda ülkemizin süt ürünleri verileri TÜİK veri sisteminden internet üzerinden alınmıştır. Ancak veriler yalnızca ülke düzeyinde sınırlı bir şekilde paylaşılmaktadır. Dünya, ülke ve bölgemize yönelik gerek üretim gerekse dış ticaret veri sistemlerinin aynı olmaması nedeniyle farklılık arz etmektedir.

3.3.1 İÇME SÜTÜ

Ülkemizde süt endüstrisi çiğ süt olarak en fazla inek sütü kullanmakta olup toplam içme sütünün yaklaşık %93'ü inek sütünden elde edilmektedir. Bunu %4 ile keçi sütü, %2.87 ile koyun sütü izlemektedir. Ülkemizde mandadan elde edilen içme sütüne çok rağbet yoktur. Manda sütü toplam içme sütünün %0,1'ini oluşturmaktadır. 2014 yılında 1489 ton manda sütü işlenmiş olup manda sütü 2013 yılına göre %10 azalış göstermiştir.

Şekil 25 İçme sütü payları(%)

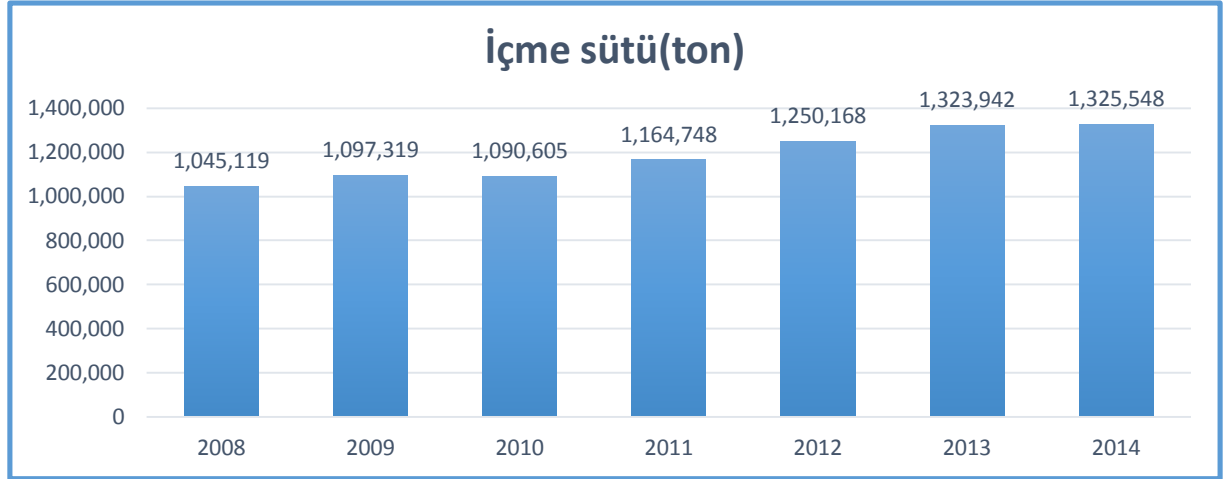

Kaynak: TÜİK.2014

Ülkemizde toplam içme sütü miktarının yaklaşık %86'sını UHT¹² sütler oluştururken, kalanını ise farklı sıcaklık ve sürelerde ısıtıl işlemin uygulandığı pastörize sütler oluşturmaktadır. Paketlenmiş içme sütü miktarı geçen yıllar içerisinde sürekli bir artış göstermiştir. 2014 yılı TÜİK rakamlarıyla 1.32 milyon tona ulaşmıştır.

¹² Sütün oda sıcaklığında saklanabilmesi amacıyla normal depolama şartlarında bozulmaya neden olacak tüm mikroorganizmaları ve sporları yok eden ve süte en az 135 o C'de 1 saniye süreyle ısıtıl işlem uygulandığı UHT (Ultra High Temperature) teknolojisi, ülkemizde en yaygın olarak üretilen içme sütü üretim tekniğini oluşturmaktadır

Şekil 26 Ülkemizde inek sütünden elde edilen içme sütü değerleri(ton)

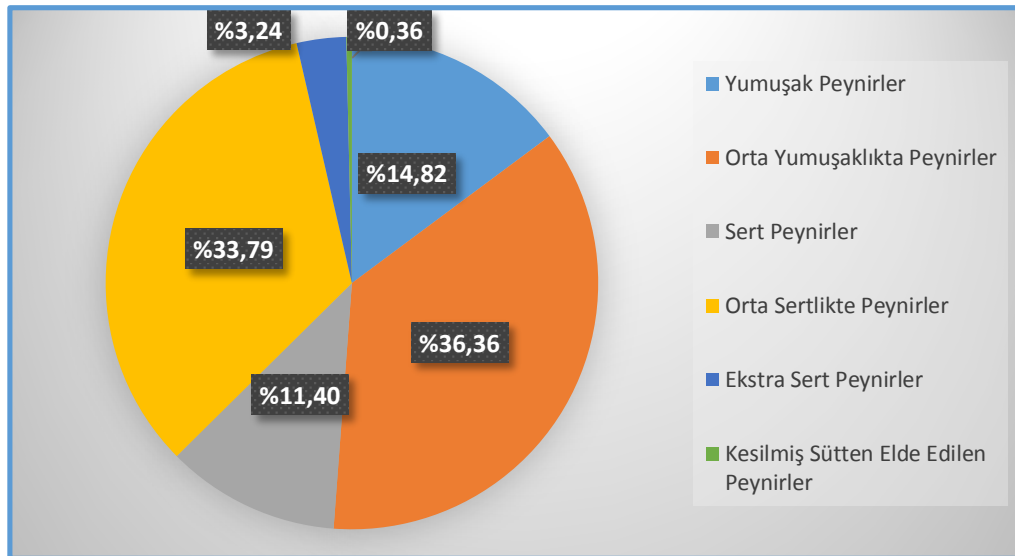
Kaynak: Ulusal Süt Konseyi ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

3.3.2 PEYNİR

Ülkemiz kahvaltı kültüründe önemli bir yere sahip olan peynir, üretimi modern süt işleme tesislerinde ve mandıra olarak tabir edilen işletmelerde üretilen en temel süt ürünleri arasındandır. **Çeşitli kaynaklara göre dünyada toplam 2 bin ile 4 bin arasında peynir çeşidi olduğu belirtilirken. Kafkas Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de 193 çeşit peynir üretimi gerçekleştirilmektedir.**¹³

Süt endüstrisi ağırlıklı olarak inek sütünden elde edilen peynirleri üretmekte olup inek sütünden elde edilen peynir toplam peynir üretiminin %92 sini oluşturmaktadır. TÜİK veri sisteminde peynirler. Yumuşak, orta yumuşak, sert, orta sert, ekstra sert ve kesilmiş süttten elde edilen peynirler olarak sınıflandırılmıştır. En fazla orta yumuşaklıkta ve orta sertlikteki peynirler üretilmektedirler.

Şekil 27 Peynir türleri üretiminin ülkemizdeki dağılımı(%)

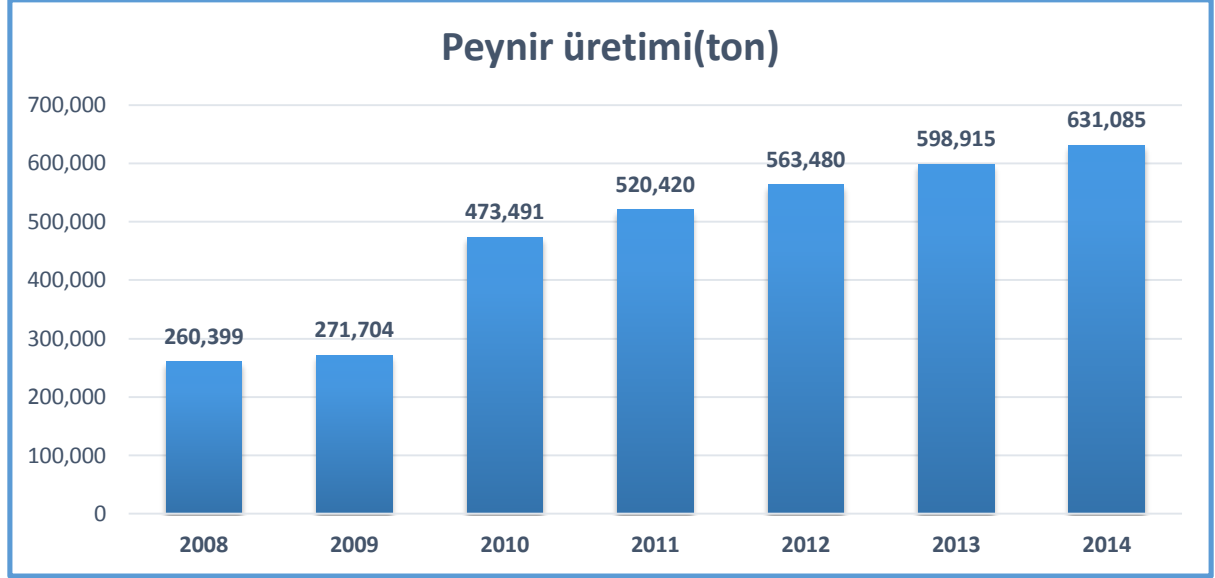

¹³ Ulusal Süt Konseyi,” Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri”, 2012

Kaynak: TÜİK.2014

İç piyasada da yüksek talep gören peynir üretimi yıllar içerisinde sürekli artış göstermiştir. **Son 7 yılda peynir üretiminde 2 katın üzerinde bir artış yaşanmıştır.**

Şekil 28 Ülkemizde peynir üretiminin yıllar içindeki değişimi(ton)

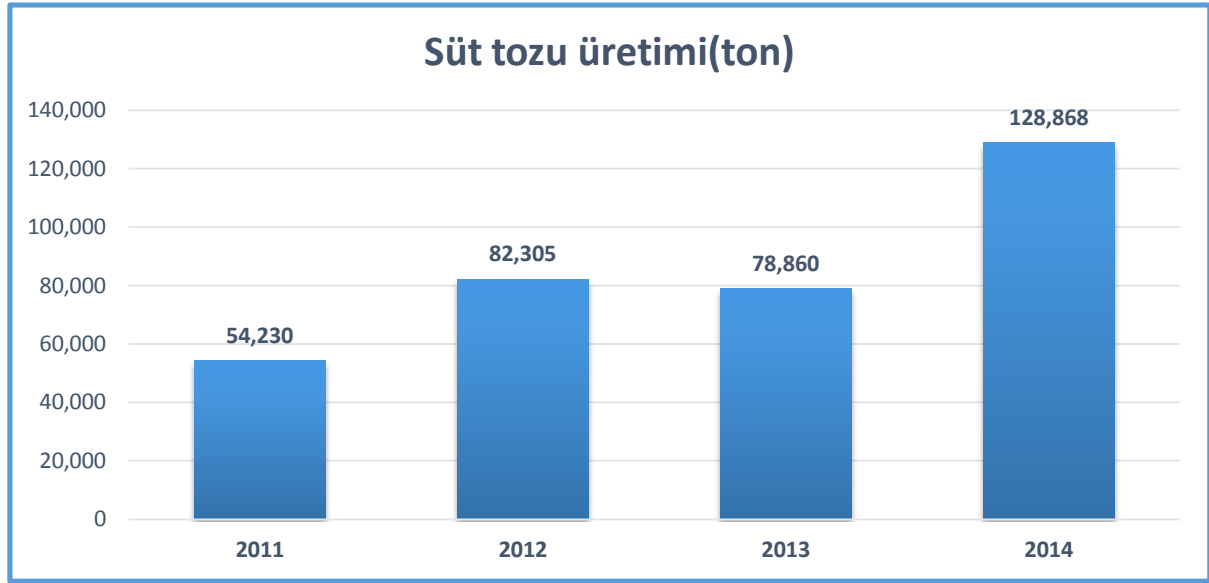
Kaynak: TÜİK ve Ulusal Süt Konseyi verilerinden derlenmiştir.

3.3.3 SÜT TOZU

Süttozu; yağlı, yağı kısmen veya tamamen alınmış süttten, kremadan veya bu ürünlerin karışımından suyun uzaklaştırılması ile elde edilen ve son üründe nem içeriğinin ağırlıkça en fazla %5 oranında olduğu katı üründür (Tebliğ No: 2008/51). Süttozu; çikolata, bisküvi ve pasta yapımında, dondurma ve şekerleme imalatında, hazır çorbalar gibi kurutulmuş hazır ürünlerin yapımında, hayvan mamalarında ve kozmetik ürünler de dahil olmak üzere pek çok sektörde kullanılmaktadır.¹⁴ Süt tozu üretimine son yıllarda verilen ciddi destekler neticesinde üretim miktarında önemli artışlar yaşanmıştır. Bugün ülkemizde üretilen süt tozunun tamamına yakını yağsız ve tam yağlı olarak üretilmektedir.

¹⁴ Ulusal Süt Konseyi,” Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri”, 2013.

Şekil 29 Süt tozu üretiminin yıllar içindeki değişimi(ton)

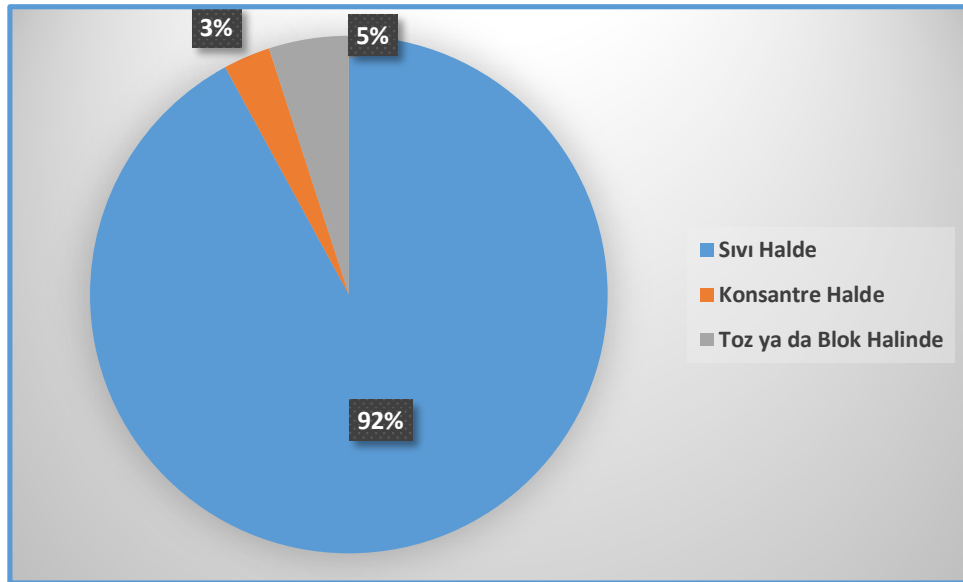

Kaynak: TÜİK ve Ulusal Süt Konseyi verilerinden derlenmiştir. 2014

3.3.4 PEYNİR ALTI SUYU

Peynir altı suyu bugün dünyada ve ülkemizde gıda imalat sanayiinde yoğun olarak kullanılan süt teknolojisi ürünüdür. Ülkemizde sıvı, toz ve blok halde üretilmektedir. Üretimin yaklaşık %92'si sıvı halde üretilmektedir.

Şekil 30 Ülkemizde peynir altı suyunun üretim formalarının dağılımı(%)

Kaynak: TÜİK. 2014

Ülkemizde 2014 yılı TÜİK rakamlarıyla 670 bin tona yakın peynir altı suyu üretilmektedir. Son birkaç yılda peynir üretiminde yaşanan artışlar peynir altı suyu üretimini de olumlu yönde etkilemiş ve 2012 yılı üretimine göre %35 büyümeye gerçekleşmiştir.

Şekil 31 Ülkemizde peynir altı suyu üretiminde yaşanan değişim(ton)

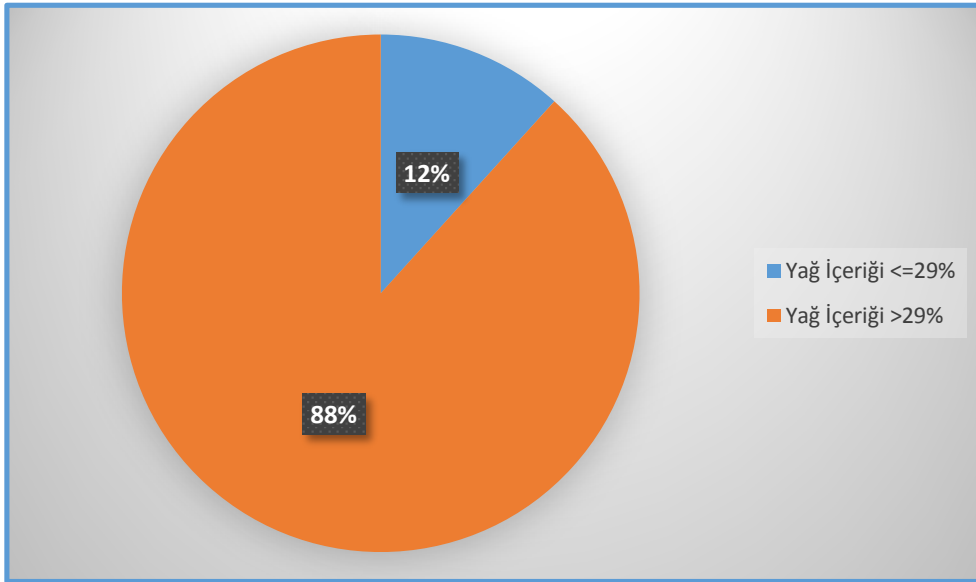

Kaynak: TÜİK ve Ulusal Süt Konseyi verilerinden derlenmiştir.

3.3.5 KAYMAK

Krema ve Kaymak Tebliğinde kaymak ağırlıkça en az %60 oranında süt yağı içeren kremayı ifade etmektedir. TÜİK veri tabanında kaymak; içerdiği toplam yağ oranına göre sınıflandırmıştır. Ülkemizde toplam kaymak üretiminin %88'i. yağ oranı %29'un üzerinde olan kaymaktan oluşmaktadır.

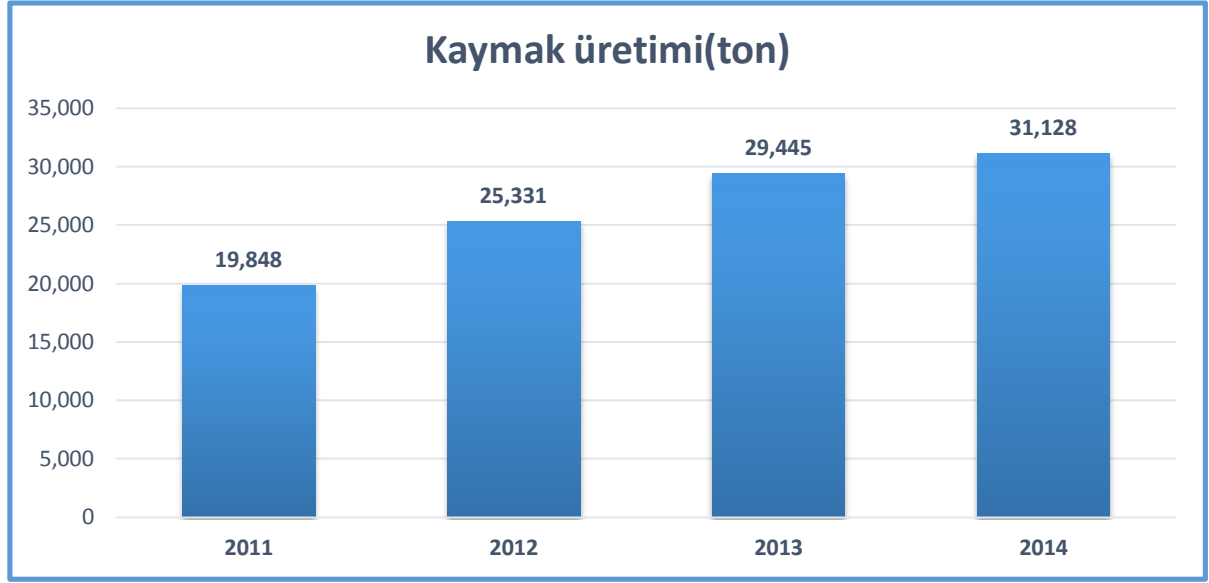
Şekil 32 Kaymak üretim formlarının dağılımı(%)

Kaynak: TÜİK.2014

Kaymak üretimi son yıllarda ciddi düzeyde artış göstermiş olup 2011 yılı üretimine göre yaklaşık %56 büyüyerek 31.128 tona ulaşmıştır.

Şekil 33 Ülkemiz kaymak üretimi değişimi(ton)

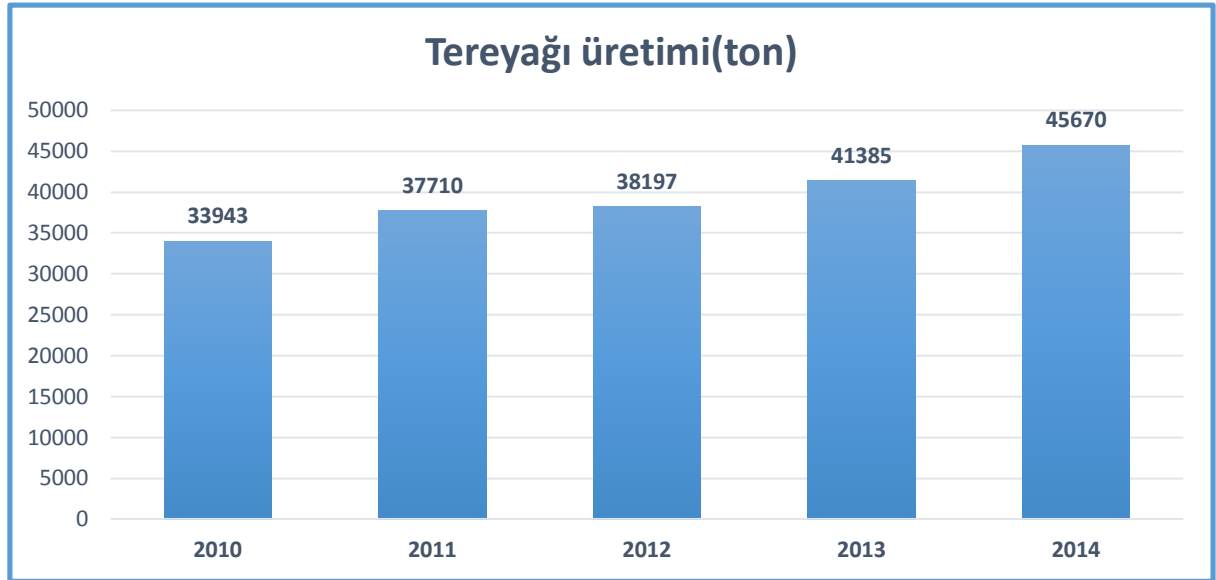

Kaynak: TÜİK ve Ulusal Süt Konseyi verilerinden derlenmiştir.

3.3.6 TEREYAĞI

En az %82 süt yağı içeriğine sahip olan ve süt, krema ya da yoğurdun değişik şekillerde işlenmesiyle elde edilen tereyağının modern işletmelerdeki yapımında genel olarak krema hammadde olarak kullanılmaktadır. Diğer süt ve süt ürünlerinde olduğu gibi tereyağı üretimimizde de her geçen yıl artış olmaktadır.¹⁵2014 yılında 45 bin tonun üzerinde üretimin gerçekleştiği tereyağı üretimi son 5 yılda %34 büyümeye göstermiştir.

Şekil 34 Tereyağı üretimi değişimi(ton)

¹⁵ Ulusal Süt Konseyi,” Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri”, 2013.

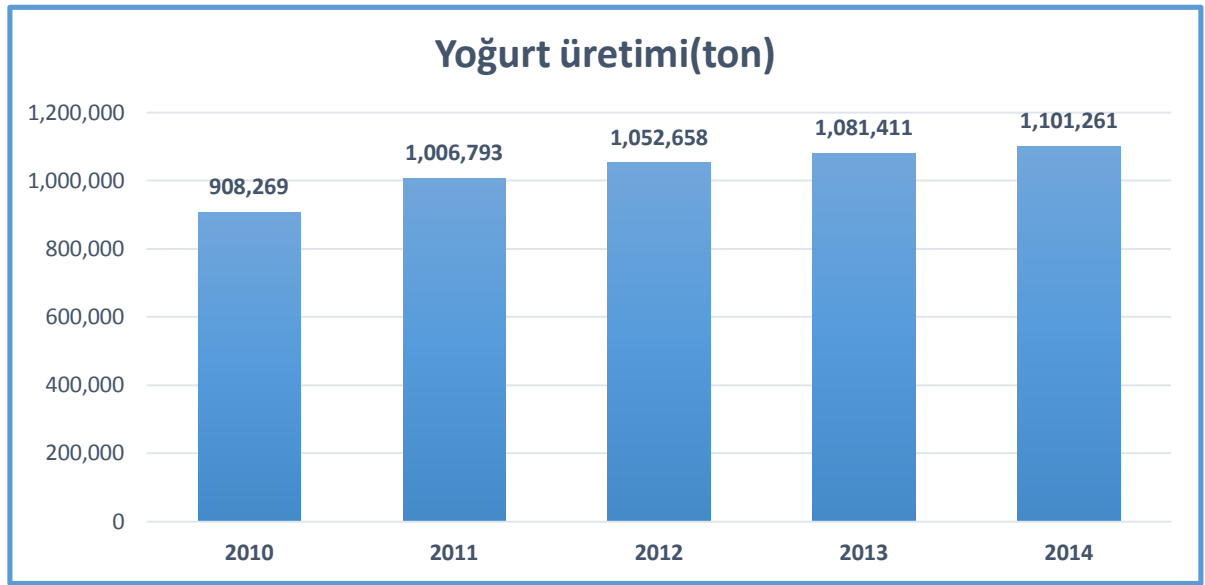
Kaynak: TÜİK ve Ulusal Süt Konseyi verilerinden derlenmiştir.

3.3.7 YOĞURT

Ülkemizde yoğurt iç talebi oldukça yüksek bir ürün olup toplumun tüm kesimlerinden yüksek talep gören önemli bir süt ürünüdür. Burada kullandığımız TÜİK verileri onaylı işletme verilerine dayandığı için yoğurt tüketimimizi net olarak ortaya koymak kolay değildir. Ev tipi üretiminin kolay olması nedeniyle kendi yoğurdu üreten ciddi bir tüketici grubunun olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Son yıllarda yoğurt üretiminde yaşanan değişimler incelendiğinde artış eğiliminin olduğu görülmektedir. 2014 yılı TÜİK verileriyle ülkemizde 1,1 milyon tonluk sanayi tipi yoğurdun üretildiğini görebilmekteyiz.

Şekil 35 Yoğurt üretiminin değişimi(ton)

Kaynak: TÜİK ve Ulusal Süt Konseyi verilerinden derlenmiştir.

3.4 ÜLKEMİZDE SÜT ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

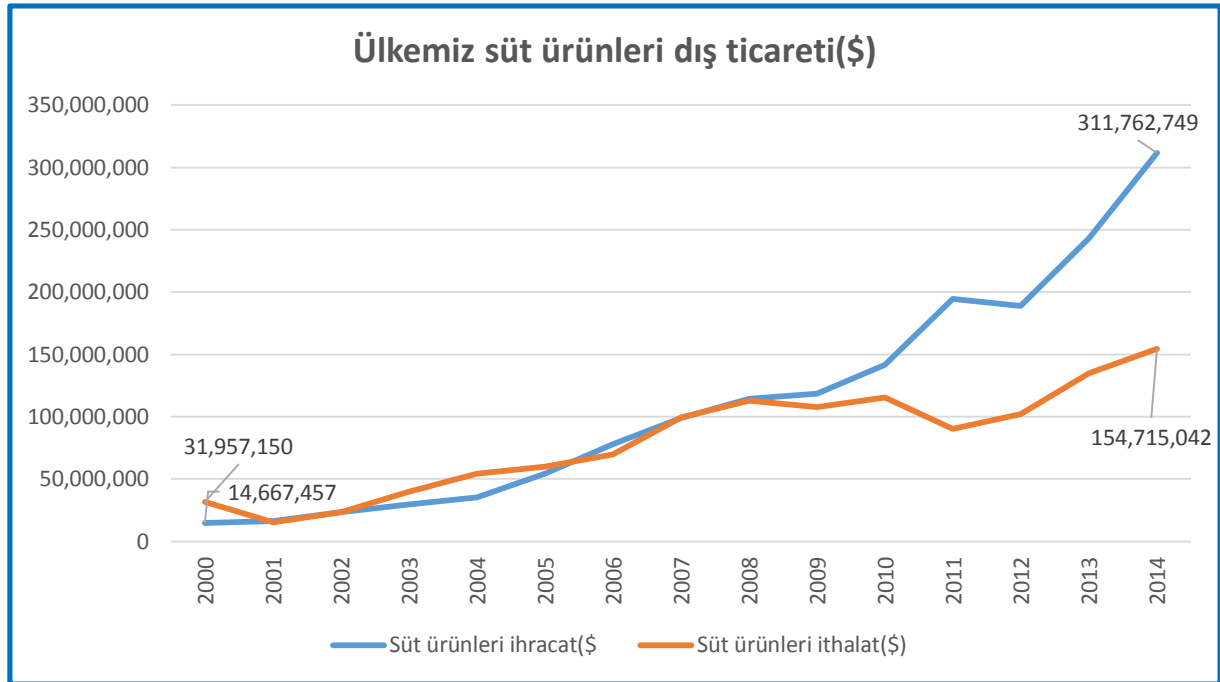
Süt ve süt ürünlerinin ihracatını etkin bir şekilde yapabilmek için gelişmiş bir hayvancılık sektörü esastır. Türkiye’deki hayvancılık sektöründe yaşanan verimlilik ile ilgili sorunlar süt ve süt ürünleri üretimine olumsuz etki yapabilmektedir. Diğer taraftan Avrupa Birliği uyum kriterlerinin tamamını sağlayamamamız nedeniyle AB ülkelerine açılabiliriz süt ve süt ürünlerinin ihracat payının arzu edilen düzeyde olmamasına etki etmektedir. Süt ve süt ürünlerinin tarım ürünleri içindeki payı 2000 yılındaki % 1,5 seviyesinden 2010 yılında % 6,1’e yükselmişse de aynı dönemde toplam ihracat içerisinde tarım ürünleri payının düşüş eğiliminde olması süt ve süt ürünleri sektörünün payının yeterince artmamış olduğuna işaret etmektedir. **Ancak, yöreselleşmiş ürünlerde bir avantaj sağlanması söz konusu olabilir. Bunu sağlayabilmek için ise pazarlama yöntemlerinin iyileştirilmesi ve doğru tanıtımların yapılması önem kazanmaktadır.**¹⁶

¹⁶ Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi, TEPAV, 2012

Ülkemizde süt ürünleri dış ticareti toplam tarım ve gıda ürünleri dış ticareti içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Süt ürünleri dış ticareti son 15 yılda önemli düzeyde artış göstermiştir. **2000 yılında 14. 6 milyon dolar olan süt ürünleri ihracatı 2014 yılında 20 katın üzerinde artış göstererek 311. 7 milyon dolar seviyelerine ulaşmıştır.**

İhracatta yaşanan artışlara benzer şekilde süt ürünleri ithalatında da önemli artışlar yaşanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de süt ve süt ürünleri için korumacı politikalar uygulanmaktadır ve sektör yüksek ithalat vergi oranlarına sahiptir. Ancak yüksek gümrük vergileri ithalatın yıllar içindeki bu artışına engel olamamıştır.¹⁷ İthalatı artıran en önemli kalemler tereyağı, peynir ve süt tozu olmuştur. Ülkemizde süt tozu üretiminin desteklenmesi neticesinde üretim artmış ve 2010 yılı itibariyle süt tozu ithalatında ciddi azalmalar yaşanmıştır.

Şekil 36 Ülkemizde süt ürünleri dış ticareti değişimi(\$)

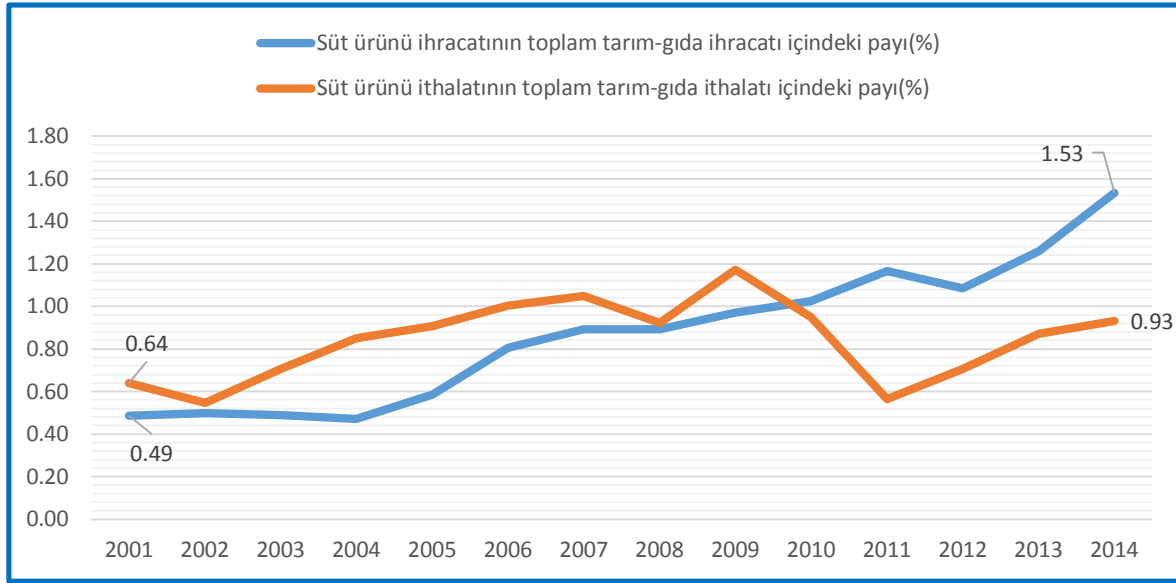

Kaynak: TÜİK, 2014

Sektörün tarım ve gıda ürünleri içindeki etkisine bakıldığında süt ürünleri dış ticaretinin toplam tarım-gıda dış ticareti içindeki payını sürekli artırdığı görülmüştür. **Ülkemizde son 15 yılda uygulanan hayvancılık destekleri ile süt üretimi artmış ve süt sanayii gelişme göstermiştir. Oransal olarak toplam tarım-gıda ihracatı içindeki payı 3 kat artış göstermiştir. Bu artıştaki en önemli etken peynir ve süt tozu üretim ve ihracatında yaşanan artışlardır.**

¹⁷ Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi, TEPAV, 2012

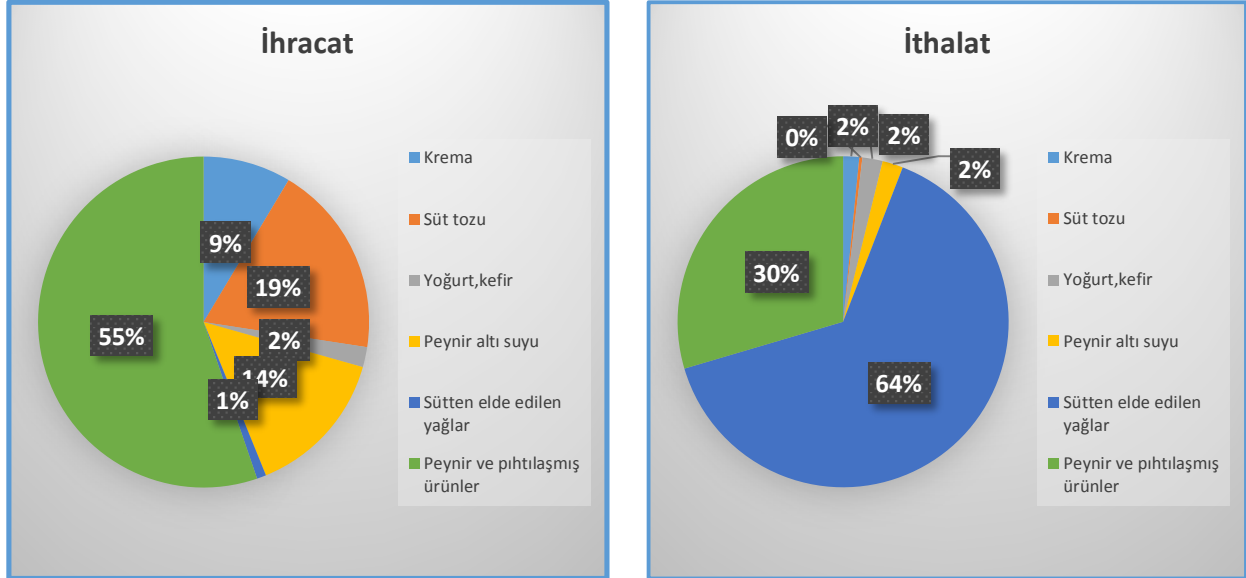
Şekil 37 Süt ürünleri dış ticaretinin toplam tarım-gıda dış ticareti içindeki payı(%)

Kaynak: TÜİK. 2014

2014 yılı dış ticaret verileri incelendiğinde sırasıyla en fazla, peynir, süt tozu, peynir altı suyu ve kremanın ihracatı yapıldığı anlaşılmıştır¹⁸. Yine ithalatı ise süttten elde edilen yağlar, peynir ve az miktarda kremanın öne çıktığı görülmektedir. Süt ürünlerinde son yıllarda en fazla ithalat ettiğimiz ürün tereyağı olup bunu peynir takip etmektedir. Diğer kalemler önemsiz düzeyde ithal edilmektedir.

Şekil 38 Süt ürünleri ithalat ve ihracatında alt kalemlerin payları(%)

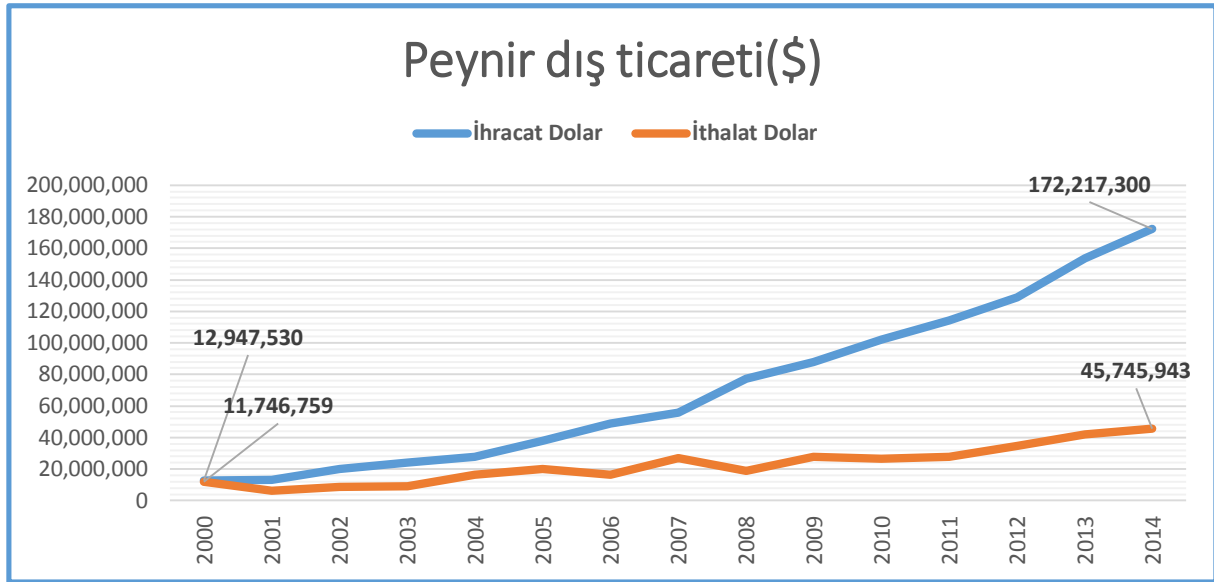
Kaynak: TÜİK. 2014

¹⁸ Ülkemizde süt ürünleri dış ticaret ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. TÜİK dış ticaret veri sisteminde süt ürünleri 4 haneli 6 kodda ayrıntılı olarak verilmiştir. Çalışmamızda ülkemiz dış ticaretine en fazla konu olan peynir, süt tozu, tereyağı, peynir altı suyu, yoğurt ve krema değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.4.1 PEYNİR

Peynir ülkemiz süt ürünleri dış ticaretinde hem ihracat hem de ithalat ürünü olarak önemlidir. Son 15 yıllık veriler incelendiğinde peynir dış ticaretinde sürekli bir artış eğilimi olduğu görülmektedir. Dış ticaret dengesi açısından açık vermeyen peynir 2014 yılında yaklaşık 126 milyon dolar fazla verilmiştir. 2015 yılı ilk 6 aylık dış ticaret verileri incelendiğinde de benzer artışın süreceği beklenmektedir.

Şekil 39 Ülkemizde peynir dış ticaretinin değişimi(\$)

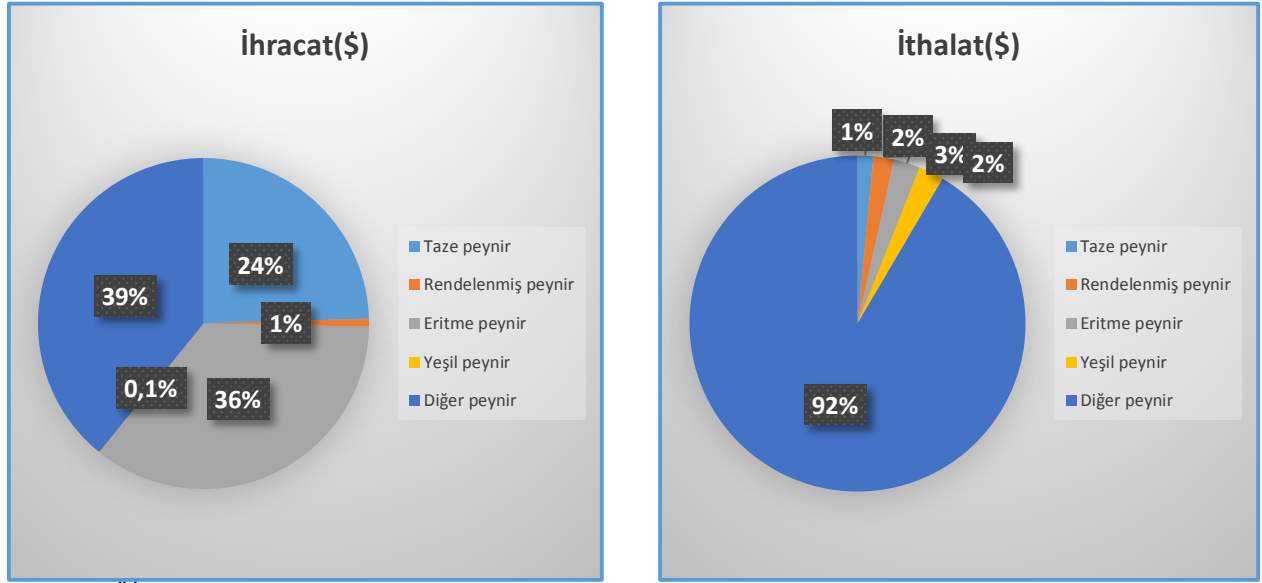

Kaynak: TÜİK, 2014

Ülkemiz peynir dış ticaretinde alt ürünler bazında inceleme yapıldığında; ihracata en fazla konu olan kalemlerin ağırlıklı olarak yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerin sınıflandırıldığı diğer peynirler, eritme peynirler ve taze peynirlerin oluşturduğu görülmektedir. Yeşil peynir ihracatının yok denecek kadar az olduğu toplam ihracattan yaklaşık %0,1'lik pay aldığı anlaşılmıştır.

İthalatta en fazla diğer peynir grubunda yer alan yöresel peynirlerin ithal edildiği ve bu kalemden 2014 yılı rakamlarıyla 41,8 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirildiği görülmektedir.

Şekil 40 Peynir alt kalemlerinde ihracat ve ithalat oranları(%)

Kaynak: TÜİK, 2014

Ülkemiz peynir ihracatının yaklaşık %86'sını Ortadoğu ve Arap ülkelerine yapmaktadır. Toplam ihracatın sadece 1/3'ünün Kuzey Irak'a yapmakta olup birçok tarım-gıda ürünü olduğu gibi Irak'a ciddi bir bağımlılık söz konusudur. Dış ticarete bir ülkeye olan aşırı bağımlılık beraberinde farklı riskleri de barındırmaktadır.

İthalatta ise öne çıkan ülke Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olup toplam ithalatın %52'si bu ülkeden yapılmaktadır. **Kıbrıs dışında peynir ithalatımızın neredeyse tamamını AB ülkelerinden gerçekleştirmiş olduğumuz anlaşılmıştır.** Dünyada gerek peynir ihracatında gerekse de ithalatında en büyük pazarlardan olan AB ülkelerine ihracatımızın olmaması ve sektörümüzün ihracat noktasında Ortadoğu, yakın Asya ve kuzey Afrika ülkelerine olan bağımlılığımız yeni pazarlara açılma zorunluluğunu ortaya koymaktadır. **Sektörün AB ülkelerine ihracı gerçekleştirecek düzeye üretim gerçekleştirebilmesi sektörün katma değerini artırması ve sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.**

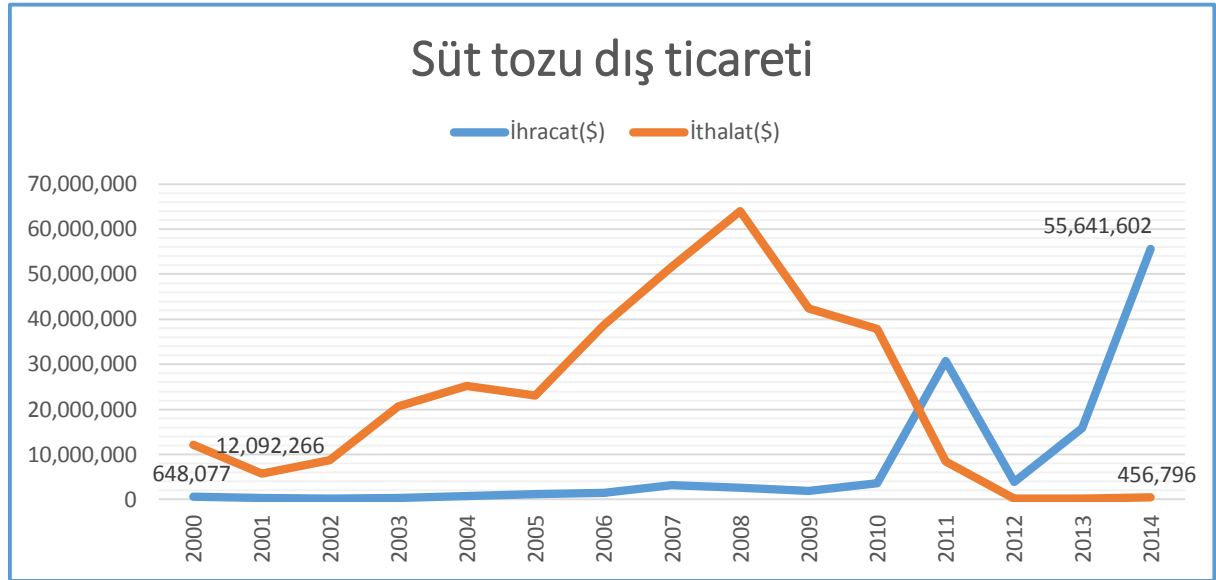
Şekil 41 Toplam peynir ürünleri ihracat ve ithalatında öne çıkan ilk 10 ülke

Ülke adı	İhracat Dolar	Oran(%)	Ülke adı	İthalat Dolar	Oran(%)
Irak	56.165.742	32.61	Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	23.835.523	52.10
Suudi Arabistan	44.329.392	25.74	Almanya	3.711.061	8.11
Kuveyt	13.431.389	7.80	İtalya	3.480.697	7.61
Ürdün	11.036.050	6.41	İrlanda	3.318.622	7.25
BAE	8.538.348	4.96	İngiltere	3.081.980	6.74
Azerbaycan	6.779.516	3.94	Yeni Zelanda	2.048.729	4.48
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	6.494.970	3.77	Danimarka	1.883.841	4.12
Mersin Serbest Bölgesi	3.555.885	2.06	ABD	1.199.394	2.62
Katar	3.365.387	1.95	Hollanda	1.038.085	2.27
Libya	3.229.782	1.88	Fransa	896.685	1.96
Toplam	172.217.300	100.00	Toplam	45.745.943	100.00

3.4.2 SÜT TOZU

Ülkemizde süt tozu üretimi son yıllarda uygulanan destekleme politikaları ile artış göstermiştir. 2000’li yılların ortalarında artan ithalatımız bu desteklerle azalmış buna paralel olarak da son birkaç yılda ihracat yapar hale gelinmiştir. İç piyasada gıda imalat sanayinin diğer kolları tarafından yoğun talep gören süt tozu Çin başta olmak üzere Asya ülkeleri ile Arap ülkeleri(Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri), Kuzey Afrika(Cezayir) gibi yakın coğrafyamızda da büyük pazarı olan bir üründür. Süt tozu ticaretinde hammadde fiyatları rekabetçiliğin en önemli unsurudur. **AB süt tozu fiyatları ile AB süt üretim kotasının 2015 yılı içerisinde kaldırılması kararının gelecek yıllarda ülkemiz süt tozu üretimine ve dış ticaretine nasıl yansıtacağı bilinmemektedir. Süt tozu üretim ve destek kararlarının bu gerçekler doğrultusunda gözden geçirilmesi sektör için önem arz etmektedir.**

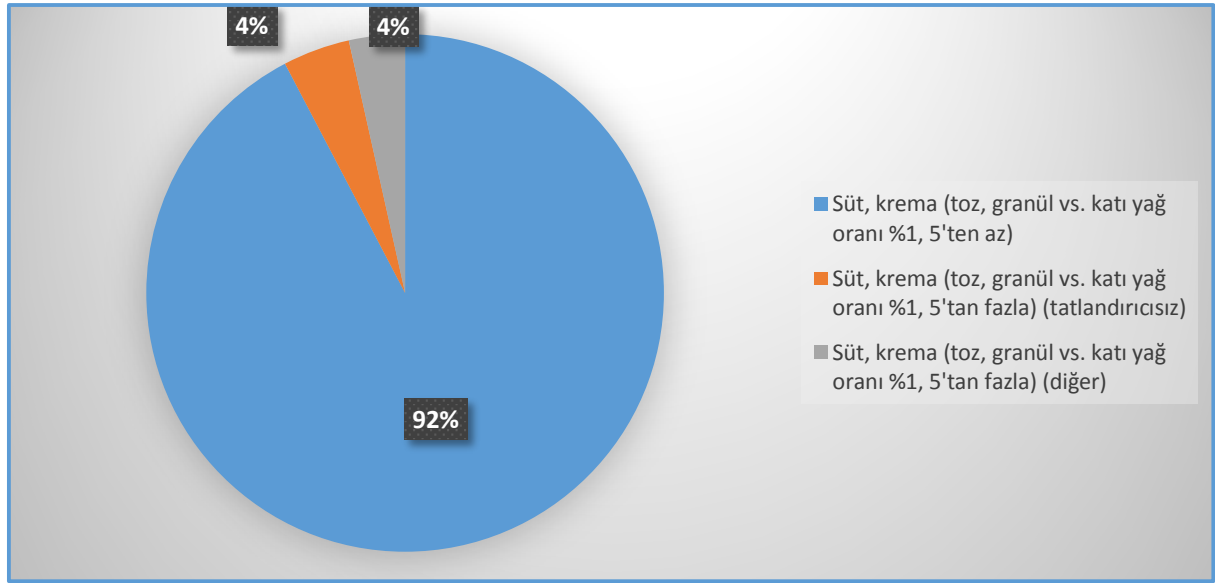
Şekil 42 Süt tozu dış ticareti değişimi

Süt tozu üretiminin yurt içi ve yurt dışı talepleri karşılayacak düzeyde sürdürülebilir kılınması için ton başı uygulanan üretim desteğinin ve çiğ süt alım fiyatlarının optimum düzeyde tutulması gerekmektedir. Bu doğrultuda özellikle çiğ süt üreticilerinin üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve verimliliklerinin artırılmasına yönelik kararların hayata geçirilmesi sektörel kalkınma içinde hayati önem taşımaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de süt tozu yağ oranı ve tatlandırıcı özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Ülkemiz ihracat ve ithalatında ticarete en fazla konu olan kalem yağ oranı %1,5’ten az ve tatlandırıcısız süt tozu olup toplam süt tozu ihracatının %92’sini oluşturmaktadır.

Şekil 43 Süt tozu ihracatında alt kalemlerin oranı(%)

Kaynak: TÜİK, 2014

2014 yılı süt tozu dış ticaretimizde öne çıkan ülkeler incelendiğinde en fazla süt tozu ihracatımızı Vietnam ile gerçekleştirdiğimiz görülmektedir. Ağırlıklı olarak Uzakdoğu ve Orta doğu ve Türk Cumhuriyetleri ülkelerine ihracat yaptığımız anlaşılmıştır. Son birkaç yılda bitme noktasına gelen ithalatımızın nerdeyse tamamını Fransa ve Almanya'dan yapmaktayız.

Tablo 35 Ülkemiz süt tozu dış ticaretinde öne çıkan ülkeler

Ülke adı	İhracat(\$)	Oran(%)	Ülke adı	İthalat(\$)	Oran(%)
Vietnam	11.981.838	21.53	Fransa	194.815	42.65
Mısır	7.838.775	14.09	Almanya	209.192	45.80
Filipinler	7.642.985	13.74	Hindistan	112	0.02
Suudi Arabistan	5.473.066	9.84	Azerbaycan	52.677	11.53
Japonya	3.360.720	6.04			
Bangladeş	3.097.625	5.57			
Azerbaycan	2.236.342	4.02			
Myanmar	2.024.650	3.64			
BAE	1.694.767	3.05			
Singapur	1.341.460	2.41			
Toplam	55.641.602	100.00		456.796	

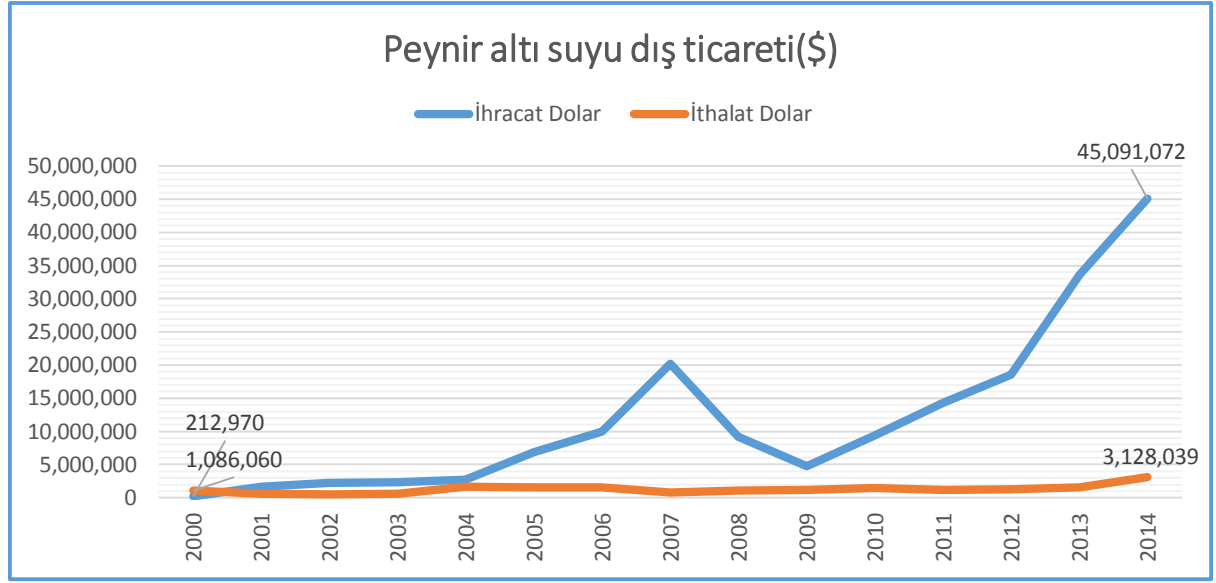
Kaynak: TÜİK, 2014

3.4.3 PEYNİR ALTI SUYU

Ülkemizde toplam peynir altı suyu üretiminin %80'nini ağırlıklı olarak endüstriyel peynir üretiminden elde edilen peynir altı suyu oluşturmaktadır.¹⁹ Peynir altı suyu üretimi ve dış ticareti son yıllarda önemli düzeylerde artış göstermiştir. 2009 yılı tekrar artış eğilimine giren peynir altı suyu ürünleri 45 milyon dolarlık bir ihracat hacmi yakalamıştır.

¹⁹ Dünya ve Türkiye Süt Endüstrisi Raporu, ASÜD, 2010

Şekil 44 Ülkemizde peynir altı suyu dış ticaretinin değişimi(\$)

Kaynak: TÜİK. 2014

Peynir altı suyu ürünlerimizi %23'lük pay ile en fazla Japonya'ya ihraç etmekteyiz. Japonya'yı, Mısır, Bangladeş ve Filipinler takip etmekte olup bu ülkelere yapılan ihracat toplam ihracatın yaklaşık%60'ını oluşturmaktadır. **Süt ürünlerinde özellikle yakın ve uzak Asya ülkeleri en önemli pazarlardan olup bu ülkelere yönelik özel Pazar araştırmalarının yapılması önem arz etmektedir.**

Tablo 36 Ülkemizde peynir altı suyu dış ticaretinde öne çıkan ülkeler

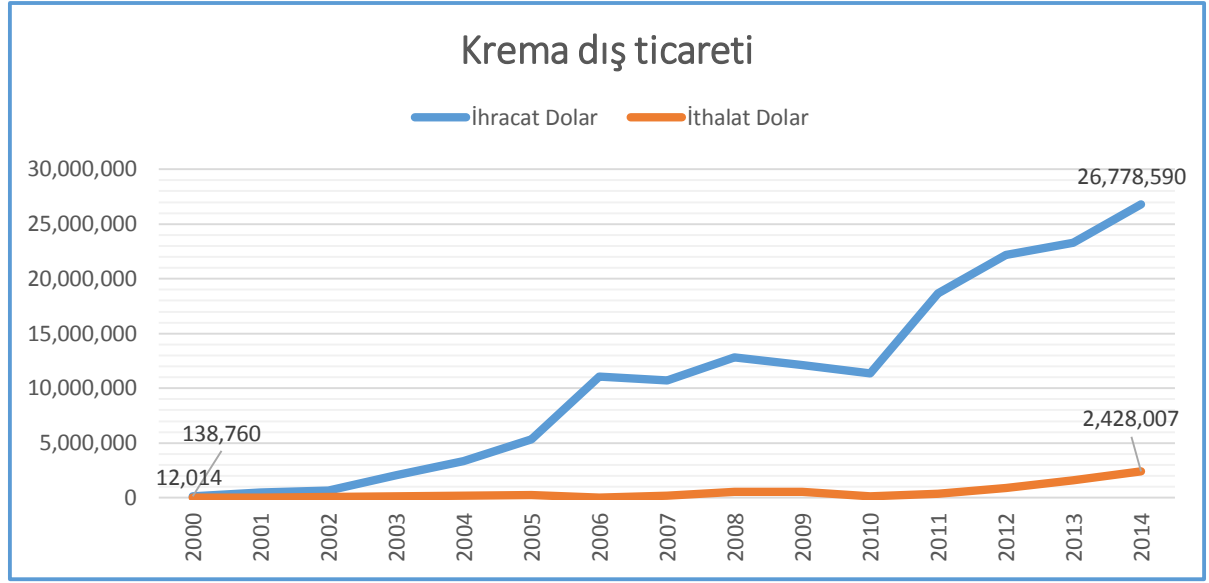
Ülke adı	İhracat Dolar	Oran(%)	Ülke adı	İthalat Dolar	Oran(%)
Japonya	10.424.652	23.12	Fransa	1.294.631	41.39
Mısır	6.507.176	14.43	Almanya	847.354	27.09
Bangladeş	5.502.950	12.20	İsviçre	414.950	13.27
Filipinler	4.422.293	9.81	Danimarka	365.715	11.69
Hindistan	2.406.630	5.34	İrlanda	83.174	2.66
Pakistan	2.124.679	4.71	Finlandiya	64.020	2.05
Vietnam	1.772.368	3.93	Vietnam	31.086	0.99
Myanmar	1.611.185	3.57	ABD	14.020	0.45
Suriye	1.231.492	2.73	Güney Afrika Cumhuriyeti	12.978	0.41
Toplam	45.091.072	100.00	Toplam	3.128.039	100.00

Kaynak: TÜİK. 2014

3.4.4 KREMA

Krema dış ticaretimizde son 15 yılda önemli bir artış yaşanmıştır. Kremada dış ticaret hacmi ihracat lehine büyümüş olup ihracatın ithalatı karşılama oranı oldukça yüksektir. 2000 yılı baz alındığında ihracatımız yaklaşık 200 kat artış sağlayarak 26.7 milyon dolara yükselmiştir. Buna karşın ithalat da oransal olarak ciddi bir büyüme yaşansa da değer açısından önemli bir ithalat söz konusu değildir.

Şekil 45 Ülkemiz krema dış ticareti değişimi(\$)

Kaynak: TÜİK. 2014

Krema ihracatında yaşanan bu artışın en önemli nedeni diğer pek çok ihracat kaleminde olduğu gibi Irak'ın yüksek talebidir. Irak'a yapılan krema ihracatı toplam ihracatın %65,6'sını oluşturmaktadır. Ülkemiz ürettiği kremayı 2014 yılında 53 ülkeye ihraç etmiş olması dış ticaret stratejisi açısından olumlu iken Irak'a bu kadar yoğunlaşılması bazı riskleri de beraberinde getirmektedir.

Tablo 37 Ülkemiz krema dış ticaretinde öne çıkan ülkeler

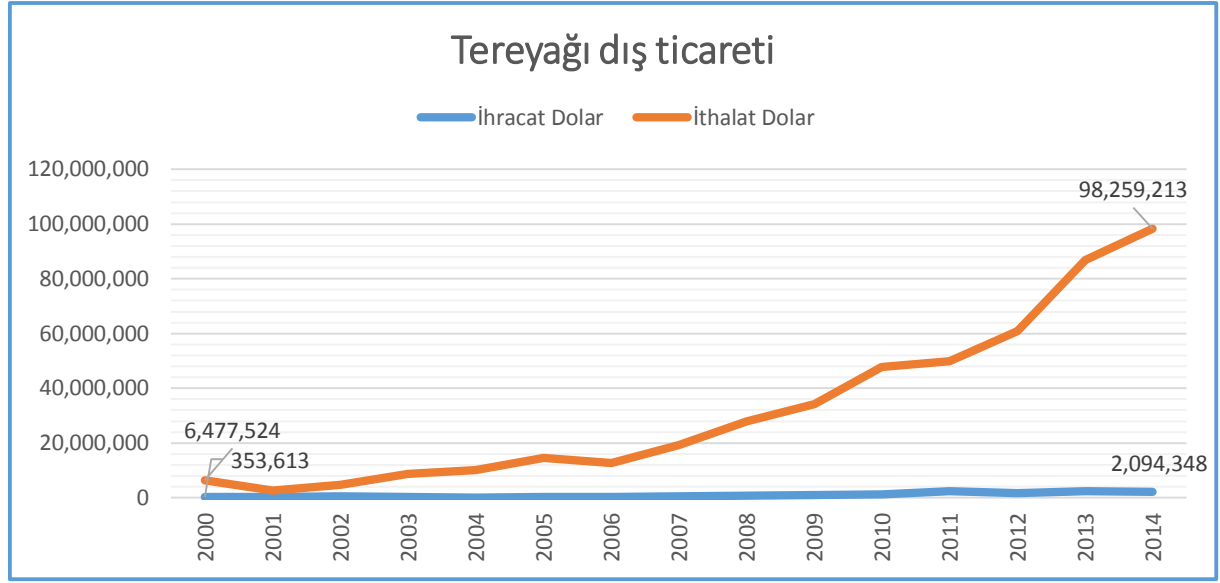
Ülke adı	İhracat Dolar	Oran(%)	Ülke adı	İthalat Dolar	Oran(%)
Irak	17.568.171	65.61	Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	2.333.988	96.13
Suudi Arabistan	1.979.317	7.39	Bosna-Hersek	74.651	3.07
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	1.291.670	4.82	Irak	18.996	0.78
Azerbaycan	1.115.455	4.17	Japonya	372	0.02
Moritanya	907.106	3.39	Suudi Arabistan	0	0.00
Libya	655.851	2.45	Azerbaycan	0	0.00
Türkmenistan	523.153	1.95	Moritanya	0	0.00
Kenya	486.917	1.82	Libya	0	0.00
Suriye	350.711	1.31	Türkmenistan	0	0.00
Sudan	212.767	0.79	Kenya	0	0.00
Toplam	26.778.590	100.00	Toplam	2.428.007	100.00

Kaynak: TÜİK. 2014

3.4.5 TEREYAĞI

Ülkemizde sütten elde edilen yağlarda dış ticarete en fazla konu olan ürün tereyağı olup sütten elde edilen toplam yağlar ihracatının yaklaşık %99'unu oluşturmaktadır. Geçmiş yıllar dış ticaret verileri incelendiğinde tereyağı ithalatını sürekli arttığı görülmektedir.

Şekil 46 Ülkemizde tereyağı dış ticaret değişimi

Kaynak: TÜİK, 2014

Tereyağı ithalatında Yeni Zelanda, ABD ve AB ülkelerinin öne çıktığı görülmektedir. **Ülkemiz tereyağı ithalatının %50'sini Yeni Zelanda'dan yapmaktadır.** Tereyağı ihracatında ise Kıbrıs ve Azerbaycan öne çıkmakta olup gerçekleştirdiğimiz toplam ihracatın yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır.

Tablo 38 Tereyağı ithalatımızda öne çıkan ülkeler

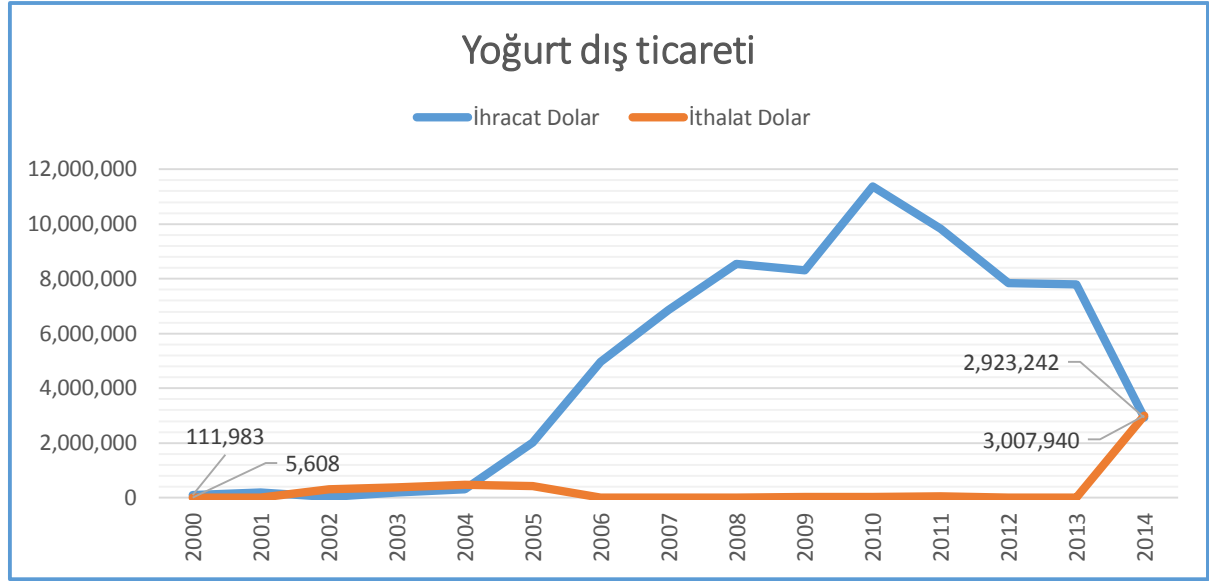
Ülke adı	İthalat Dolar	Oran(%)	Ülke adı	İhracat Dolar	Oran
Yeni Zelanda	49.388.721	50.26	Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	629.058	30.04
ABD	20.811.907	21.18	Azerbaycan	617.506	29.48
Almanya	5.958.055	6.06	Irak	195.652	9.34
Fransa	4.020.567	4.09	Türkmenistan	146.239	6.98
Portekiz	3.447.315	3.51	Gürcistan	91.602	4.37
İsviçre	2.892.985	2.94	BAE	84.643	4.04
Avustralya	2.450.688	2.49	Afganistan	61.150	2.92
İrlanda	1.888.681	1.92	ABD	59.789	2.85
İngiltere	1.771.531	1.80	Rusya Federasyonu	40.818	1.95
Polonya	1.705.458	1.74	Bursa Serbest Bölgesi	29.276	1.40
Hollanda	1.403.242	1.43	Singapur	27.438	1.31
Danimarka	837.443	0.85	Bosna-Hersek	18.254	0.87
Toplam	98.259.213	100.00	Toplam	2.094.348	100.00

Kaynak: TÜİK, 2014

3.4.6 YOĞURT

Geçmişimizden gelen ve en önemli gıda miraslarımızdan olan yoğurt dış ticaretinde söz sahibi olmamız düşündürücüdür. 2014 yılında 2,9 milyon dolarlık ihracatımız ile dünya ihracatından yaklaşık %0.1 pay almaktayız. Gerçekleştirdiğimiz ihracata karşılık yaklaşık aynı değerde 3 milyon dolarlık ithalatımız da bulunmaktadır.

Şekil 47 Ülkemiz yoğurt dış ticaret değişimi

Kaynak: TÜİK, 2014

Ülkemiz yoğurt dış ticareti ülkeler düzeyinde incelendiğinde ihracatımızın yarıya yakını Irak'a yaptığımız anlaşılmıştır. İthalatımızın ise neredeyse tamamını Polonya'dan yapmaktayız.

Tablo 39 Yoğurt dış ticaretimizde öne çıkan ülkeler

Ülke adı	İhracat Dolar	Oran	Ülke adı	İthalat Dolar	Oran
Irak	1.354.973	46.35	Polonya	2.962.604	98.49
Gürcistan	542.676	18.56	Almanya	41.821	1.39
Bursa Serbest Bölgesi	245.167	8.39	İsviçre	2.719	0.09
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	194.206	6.64	Güney Afrika Cumhuriyeti	408	0.01
İran	166.278	5.69	Tayland	388	0.01
Azerbaycan	158.632	5.43	Irak		0.00
İsrail	78.011	2.67	Gürcistan		0.00
Ürdün	68.965	2.36	Bursa Serbest Bölgesi		0.00
Suriye	32.449	1.11	Kuzey Kıbrıs Türk Cum.		0.00
Bosna-Hersek	23.022	0.79			0.00
Toplam İhracat	2.923.242	100	Toplam ithalat	3.007.940	100

Kaynak: TÜİK, 2014

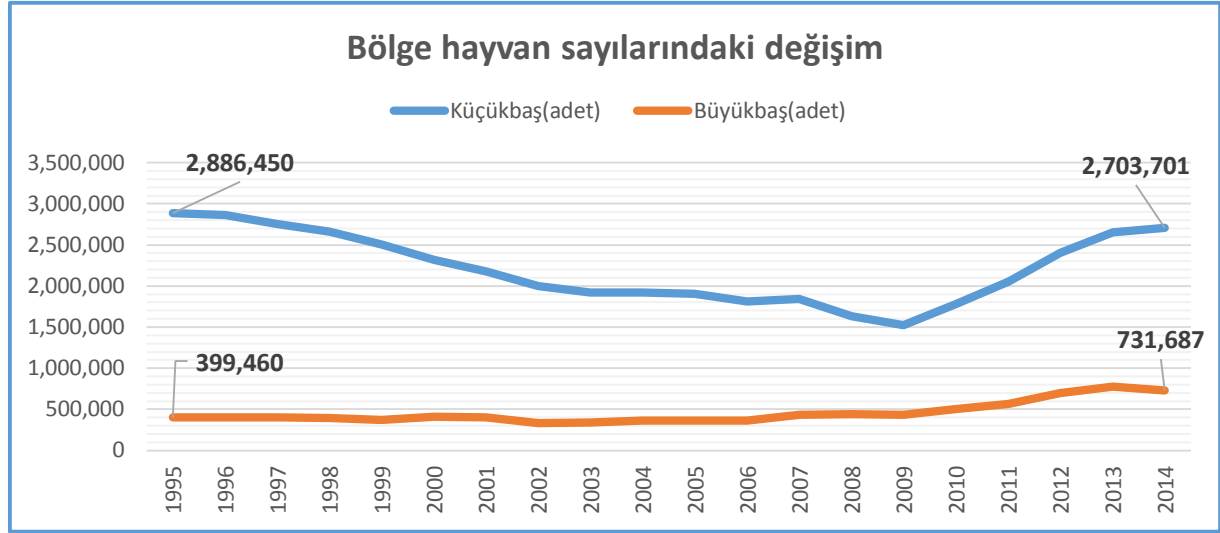
4 BÖLGEMİZDE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ

4.1 BÖLGEMİZDE HAYVAN VARLIĞI

Bölgemizde 2014 yılı TÜİK resmi rakamlarıyla 731.687 adet büyükbaş 2.703.701 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bölgemizde nicel olarak küçükbaş hayvan sayısı baskın olmasına karşın olarak ekonomik olarak büyükbaş hayvancılığın etkisi daha yüksektir. Bölgede hayvan varlığı önemli düzeyde artışlar yakalamıştır. Son 10 yılda büyükbaş hayvan sayısında yaklaşık 2 katlık bir artış söz konusudur. Bölgede küçükbaş hayvan varlığının da 2008 yılına kadar olan düşüş 2009 yılı itibariyle artmaya başlamıştır. Özellikle keçi sayısında 2009 yılına

göre yaklaşık 3,5 katlık artış gerçekleşmiştir. Benzer şekilde koyun sayısında son 5 yılda yaklaşık 1,2 milyon adetlik artış olmuştur. Bu artışın ülkemiz kırmızı et arzında küçükbaşın tekrar gündeme gelmesi ve küçükbaş hayvancılığa verilmeye başlanan destekler ile devam edeceği düşünülmektedir.

Şekil 48 Bölgemiz hayvan varlığının oransal dağılımı

Kaynak: TÜİK. 2014

Bölgemizde üretilen toplam süt miktarının %90'ını büyükbaş hayvan sütünden karşılanmaktadır.²⁰ Büyükbaş ve küçükbaş hayvan türleri özelinde inceleme yapıldığında ise bölgemiz büyükbaş hayvan varlığının %93,3'ünü kültür ve melez ırkların oluşturduğu anlaşılmıştır. Küçükbaş hayvan sayılarında ise yerli koyun ırkları ve kıl keçisi sayılarının baskın olduğu görülmektedir.

Bölgemizde hayvancılığın merkezi Konya olup büyükbaş hayvan varlığının %91'i, küçükbaş hayvan varlığının %80'i Konya'da bulunmaktadır.

Tablo 40 Bölgemizde hayvan varlığının türlere ve bölge illerine göre dağılımı

	Manda	Sığır (Kültür)	Sığır(Melez)	Sığır(Yerli)	Toplam
Bölge	203	475.945	207.316	48.223	731.687
Konya	203	436.853	185.356	46.931	669.343
Karaman	0	39.092	21.960	1.292	62.344
	Keçi(Kıl)	Keçi(Tiftik)	Koyun (Yerli)	Koyun(Merinos)	Toplam
Bölge	373.997	3.557	1.885.509	440.638	2.703.701
Konya	230.260	1.191	1.592.964	303.022	2.127.437
Karaman	143.737	2.366	292.545	137.616	576.264

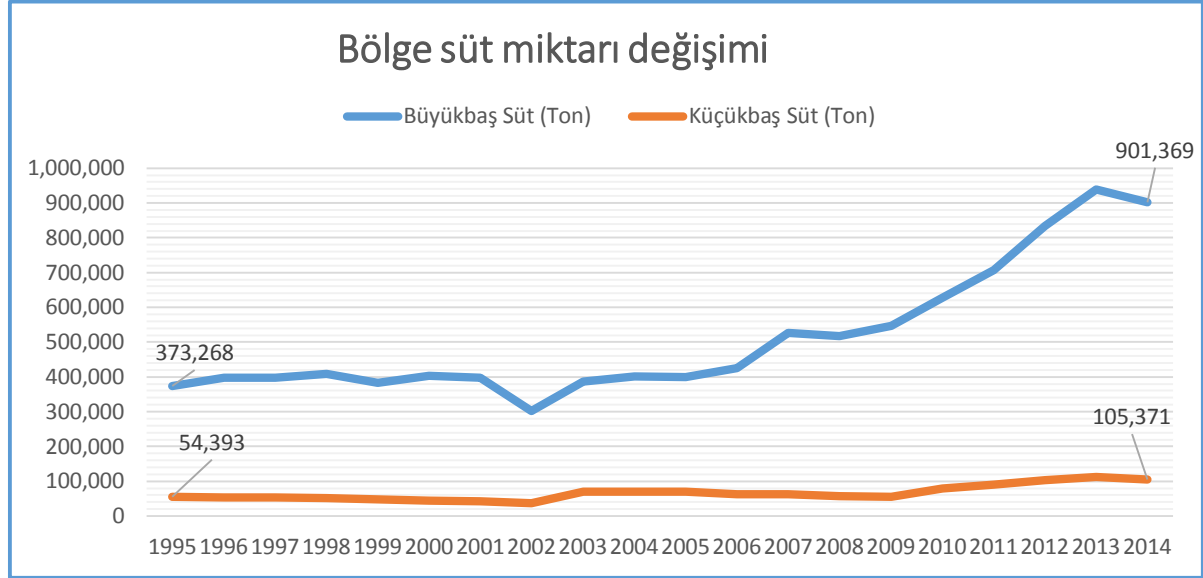
Kaynak: TÜİK. 2014

²⁰ MEVKA, Küçükbaş Hayvancılık Sektör Raporu, 2015

4.2 BÖLGEMİZDE ÇİĞ SÜT ÜRETİMİ

Bölgemizde toplam çiğ süt üretimi son 10 yılda yaklaşık 2,4 kat artış göstermiştir. Çiğ süt üretiminin yaklaşık %90'ı büyükbaş hayvandan elde edilmektedir. 2009 yılı itibariyle küçükbaş hayvandan elde edilen süt miktar artış göstermeye başlamıştır.

Şekil 49 Bölgemiz süt miktarlarındaki değişim

Kaynak: TÜİK. 2014

Bölgede süt üretiminde büyükbaşta kültür ve melez ırklar öne çıkarken küçükbaşta yerli koyun ve kıl keçisi öne çıkmaktadır. Bölgemizde süt üretiminin %90'ı Konya'da üretilmektedir. Konya sahip olduğu çiğ süt üretim potansiyeli ve işletme sayısı ile ülkemizde de önemli süt üretim merkezlerindendir.

Şekil 50 Bölgemizde hayvan türlerine göre süt üretim miktarları(ton)

	Manda	Sığır (Kültür)	Sığır(Melez)	Sığır(Yerli)	Toplam	TR Oran(%)
Bölge	107	685.791	198.122	17.350	901.369	5.33
Konya	107	631.175	174.583	16.563	822.427	4.86
Karaman	0	54.616	23.539	787	78.942	0.47
	Keçi(Kıl)	Keçi(Tiftik)	Koyun (Yerli)	Koyun(Merinos)	Toplam	
Bölge	15.885	57	80.862	8.567	105.371	6.68
Konya	9.539	22	70.144	8.286	87.991	5.58
Karaman	6.346	35	10.718	281	17.380	1.10

Kaynak: TÜİK. 2014

5 SONUÇ DEĞERLENDİRME

Süt ürünleri sektörü büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktan elde edilen çiğ süt ve mamullerinden elde edilen hammaddeyi mevzuatlara uygun süreçlerden geçirdikten sonra raf ömrü uzun ve tüketime hazır ürünlere dönüştüren bir imalat sanayi koludur. Sektör yem bitkisi yetiştiriciliğinden başlayarak süt ürününün nihai tüketiciye ulaştığı satış sürecini de kapsayan bir değer zincirinden oluşturmaktadır. Bu değer zincirinin tüm halkalarında ulusal ve uluslararası standartlara uygun sürdürülebilir üretimin sağlanması sektörün küresel ölçekte rekabet gücüne katkı sağlayacaktır.

Dünyada hayvan varlığının yaklaşık %75'ine sahip olan Asya ve Afrika kıtalarının sahip oldukları ancak bu potansiyeli süt ve süt ürünleri üretiminde gösteremedikleri anlaşılmıştır. Amerika ve Avrupa kıta ülkeleri ile Okyanusya ülkeleri ise. Asya ve Afrika ülkelerine göre çok daha az sayıda hayvan varlığına sahip olmalarına karşın süt ürünleri üretimi ve ticaretinde sahip oldukları potansiyellerin çok üstünde gelir elde etmektedirler. Gerek hayvan üretimde yakaladıkları verim düzeyleri gerekse de işletmecilik anlayışları ABD ve AB ülkelerini küresel ölçekte öne çıkarmıştır.

1980'li yıllara kadar dünyada süt ürünlerinde ağırlıklı olarak tereyağı ve peynir ticareti yapılırken 1990'lara gelindiğinde ürün yelpazesinde yaşanan değişiklikler ile dondurma, süt tozu, peynir altı suyu ve yoğurt gibi ürünlerde piyasaya yoğun bir şekilde giriş yapmışlardır. Son 15 yılda çok ciddi büyüme gösteren sektör 88 milyar dolarlık bir ihracat kapasitesine ulaşmıştır.

Ülkemiz süt ve süt ürünleri sektörü için böylesine büyük bir pazarda sürdürülebilir rekabetçiliğin sağlanması hem sektör hem de gıda arz güvenliği için önem arz etmektedir. Küreselleşen dünyada çiğ süt üreticilerinin ve sütü işleyen firmaların sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için bütüncül bir bakış açısı ile sorunların değerlendirilmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Sadece ülke içindeki piyasa koşulları ya da küresel eğilimleri değerlendirmek yerine iç ve dış pazar koşullarının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ülkemiz son 10 yılda gerek hayvancılık gerekse de süt ürünleri sektörüne yönelik ciddi destekleme politikaları geliştirilmiş ve bunun doğal sonucu olarak özel sektör eliyle önemli yatırımlar yapılmıştır. Hayvan sayılarında ve süt ürünleri üretiminde yaşanan ciddi artışlar hem iç piyasada hem de dış piyasada kendine yer bulmuştur. Bu gelişmeler ülkemizi dünya ölçeğinde önemli bir güce ulaştırmıştır.

Son yıllarda süt ürünleri ihracatında Orta Doğu, Afrika ve Türki cumhuriyetleri ülkeleri önem kazanmıştır. Ayrıca dünya nüfusunun 1/3'üne sahip olan Çin, Hindistan, Pakistan gibi Uzak Asya ülkeleri sektör için cazip bölgeler haline gelmiştir. 2014 OECD-FAO Tarım Görünüm Raporunda Hindistan'a odaklanılmış ağırlıklı olarak vejeteryan diyetine sahip olan Hindistan'ın diyetinin değişeceği birçok gıda kaleminde olduğu gibi süt ve süt ürünlerinde tüketimin artacağı öngörülmüştür. Sektörde dış stratejileri oluşturulurken bu öngörülerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Süt ürünleri sağlıklı genç bireylerin yetiştirilebilmesi ve toplum sağlığı açısından önemi nedeniyle gündemden düşmemektedir. Güvenilir süt ürünleri arzı tüm gıda ürünlerinde olduğu gibi günümüzün en önemli konularından birisi haline gelmiştir. Bu nedenle süt değer zincirindeki tüm halkaların üretim süreçleri ve nihai ürün niteliklerinin iyileştirilmesi, katma

değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, özellikle dünyada önemli ihracat rakamlarının yakalandığı özel peynir türleri ile özel tüketici gruplarını hedefleyen üretim kararlarının alınması önem kazanmıştır.

Ülkemiz ulusal ve bölgesel düzeyde yürürlüğe koyduğu kalkınma plan ve programlarla ithalata bağımlılığı azaltırken katma değeri yüksek ürünlerin ihracatını artırarak büyüme hedeflemektedir. Süt ve süt ürünleri sektörü bu amaca daha fazla katkı sağlayacak politika kararlarını mutlaka geliştirmelidir.